

T.C.

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

EVDEN OKULA UZANAN ŞİDDET: ORTAOKUL
ÖĞRENCİLERİNDE AKRAN ZORBALIĞININ AİLE İÇİ
ŞİDDET BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammed Furkan CAN

İstanbul

Haziran-2024

T.C.

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

EVĐEN OKULA UZANAN ŞİDDET: ORTAOKUL
ÖĞRENCİLERİNDE AKRAN ZORBALIĞININ AİLE İÇİ
ŞİDDET BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammed Furkan CAN

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Sena ÖKSÜZ POPLATA

İstanbul

Haziran-2024

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

“Evden Okula Uzanan Şiddet: Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Aile İçi Şiddet Bağlamında İncelenmesi” isimli çalışma, jürimiz tarafından Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Sena ÖKSÜZ POPLATA

Üye Dr. Öğr. Üyesi Mehmet GEDİK

Üye Dr. Öğr. Üyesi Merve DALMAZ

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.....

Prof. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Evden Okula Uzanan Şiddet: Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Aile İçi Şiddet Bağlamında İncelenmesi**” adlı çalışmamı öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen tüm süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Muhammed Furkan CAN

ÖN SÖZ

Aileden sonra ikinci büyük kurum olan okullarda yaşanan zorbalıklara tanık olduktan sonra, bu konu üzerinde çalışmalar yapmaya ve akademik hayatımda da bu çalışmalarını sürdürerek zorbalıklara karşı mücadele etmeye karar verdim. Bu süreçte ortaya koyduğum bu akademik eserin, yarının geleceği olan çocuklarımızın hayatını olumsuz etkileyen zorbalığa karşı mücadelede önemli bir katkı sağlayacağını ümit ediyorum.

Bu eserin oluşum sürecinde, değerli bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşarak her aşamada sabırla rehberlik eden, yol gösterici tavsiyeleriyle çalışmamın şekillenmesine büyük katkı sağlayan tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sena Öksüz Poplata'ya en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, jüri üyelerim Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Gedik ve Dr. Öğr. Üyesi Merve Dalmaz'a da teşekkürlerimi sunarım. Tez savunmam sırasında yapıcı eleştirileri, önerileri ve değerli katkılarıyla çalışmamın daha nitelikli hale gelmesine yardımcı oldular.

Tüm bu sürecin en yakın tanığı olan, benimle birlikte bu süreci yaşayan, en kıymetli destekçim ve yol arkadaşım sevgili eşim Uzman Psikolojik Danışman Ayşe Büşra Kiraz Can'a ve tez yazma sürecimde ailemize katılan biricik kızım Masal Erva'ya hayatımda oldukları için şükranlarımı sunuyorum. Sizlerden çaldığım zamanlar için de çok özür diliyorum.

Muhammed Furkan CAN

İstanbul-2024

ÖZET

EV DEN OKULA UZANAN ŞİDDET: ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE AKRAN ZORBALIĞININ AİLE İÇİ ŞİDDET BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Muhammed Furkan CAN

Yüksek Lisans, Sosyal Hizmet

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Sena ÖKSÜZ POPLATA

Haziran, 2024-130 Sayfa

Birey, yaşamı boyunca diğer insanlarla ilişki içerisinde. Bu ilişkiler içerisinde birey için önemli bir yeri olan aile ilişkileri ve akran ilişkileri birbirinden olumlu ve olumsuz olarak etkilenebilmektedir. Aile ilişkilerinde yaşanan şiddet olayları, bireyin akran ilişkilerine de olumsuz olarak yansıyabilmektedir. Bu araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin algıladıkları aile içi şiddet düzeyleri ile zorbalığa maruz kalma ve zorbalık davranışında bulunma durumları arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Araştırmanın çalışma grubunu 2023-2024 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinde 5 farklı ortaokulda öğrenim gören toplam 778 öğrenci (391 kız, 387 erkek) oluşturmaktadır. Katılımcılar 12 ve 15 yaşları arasında olup, yaş ortalamaları 12.78'dir. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Kişisel Bilgi Formu", "Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Aile İçi Şiddet Ölçeği" ve "Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin analizinde, Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı, Basit Doğrusal Regresyon Analizi, Bağımsız Örneklemeler için t-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda, aile içi şiddete maruz kalma ve zorbalığa maruz kalma arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bunun yanı sıra, aile içi şiddete maruz kalma ile zorbalık davranışında bulunma arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Yine, zorbalığa maruz kalma ile zorbalık davranışında bulunma arasında da pozitif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Ayrıca, yapılan regresyon analizi sonucunda aile içi şiddetin hem akran zorbalığına maruz kalma hem de akran

zorbalığında bulunma durumlarının her ikisinin de anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur.

Araştırmanın diğer bir sonucuna göre; aile içi şiddete maruz kalma, zorbalığa maruz kalma ve zorbalık davranışında bulunma puanlarının cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, anne-baba birliktelik durumu, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi değişkenlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Ulaşılan bulgu sonuçları arasında, katılımcıların aile içi şiddet puanlarının kardeşlik sırası değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı, ortanca çocukların ilk çocuklara göre daha yüksek düzeyde aile içi şiddet algıladıkları ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde, aile içi şiddet puanlarının sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre de anlamlı bir şekilde farklılaştığı, düşük sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların hem orta hem de yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcılara göre daha yüksek düzeyde aile içi şiddet algıladıkları bulunmuştur. Yine, düşük sosyo-ekonomik düzeyinde yer alan katılımcıların orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzey gruplarındaki katılımcılara göre daha fazla zorbalığa maruz kaldıkları bulunmuştur.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, ortaokul öğrencilerinin algıladıkları aile içi şiddet düzeyleri ile zorbalığa maruz kalmaları ve zorbalık davranışında bulunmaları arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Ayrıca ailenin sosyo-ekonomik düzeyi değişkeninin hem algılanan aile içi şiddet düzeyi ile hem de zorbalığa maruz kalma düzeyi ile anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar, benzer çalışma sonuçları ve alan literatürü ile tartışılarak hem uygulayıcılar hem de araştırmacılar için çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Aile İçi Şiddet, Akran Zorbalığı, Zorbalığa Maruz Kalma, Kurban

ABSTRACT

VIOLENCE EXTENDING FROM HOME TO SCHOOL: EXAMINING PEER BULLYING AMONG SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN THE CONTEXT OF DOMESTIC VIOLENCE

Muhammed Furkan CAN

Master, Social Worker

Thesis Advisor: Assist. Prof. Dr. Sena ÖKSÜZ POPLATA

June, 2024-130 Pages

Throughout one's life, an individual is engaged in relationships with others. Within these relationships, family dynamics and peer interactions, which hold significant importance for individuals, can be influenced both positively and negatively. Incidents of violence within the family sphere can also have adverse effects on peer relationships. The aim of this research is to examine the relationship between perceived levels of domestic violence among middle school students and their experiences of bullying victimization and perpetration.

The study group consists of a total of 778 students (391 female, 387 male) attending five different middle schools in Istanbul during the 2023-2024 academic year. Participants range in age from 12 to 15, with a mean age of 12.78. Data were collected using a "Personal Information Form," "Domestic Violence Scale for Secondary School Students," and "Peer Bullying Scale." Pearson Product-Moment Correlation Coefficient, Simple Linear Regression Analysis, Independent Samples t-Test, and One-Way Analysis of Variance (ANOVA) were employed for data analysis.

The research revealed a significant positive relationship between exposure to domestic violence and bullying victimization. Additionally, a moderate positive relationship was found between exposure to domestic violence and engaging in bullying behaviors. Furthermore, a positive relationship was observed between experiencing bullying victimization and perpetrating bullying behaviors. Regression analysis indicated that

domestic violence significantly predicts both being subjected to peer bullying and engaging in peer bullying behaviors.

Another finding of the research suggests that scores of exposure to domestic violence, bullying victimization, and bullying perpetration do not significantly differ according to gender, age, grade level, parental union status, maternal education level, or paternal education level variables. Among the obtained results, it was found that participants' scores of exposure to domestic violence significantly differ based on sibling order, with middle children perceiving higher levels of domestic violence compared to firstborns. Similarly, exposure to domestic violence scores significantly varies according to socioeconomic level, with participants from lower socioeconomic backgrounds perceiving higher levels of domestic violence compared to both middle and higher socioeconomic level participants. Additionally, participants from lower socioeconomic backgrounds were found to experience higher levels of bullying victimization compared to participants from middle and higher socioeconomic groups.

According to the results of the study, significant relationships exist between middle school students' perceived levels of domestic violence, experiences of bullying victimization, and engagement in bullying behaviors. Furthermore, the variable of family socioeconomic status was found to be significantly associated with both perceived levels of domestic violence and bullying victimization. These findings are discussed in relation to similar research outcomes and existing literature, providing various recommendations for both practitioners and researchers.

Keywords: Domestic Violence, Peer Bullying, Exposure to Bullying, Victim

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ... ..	1
1.1. Araştırmanın Problemi.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3.Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Varsayımlar	7
1.5. Sınırlılıklar	7
1.6. Tanımlar	8

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	9
2.1. Akran Zorbalığı.....	9
2.2. Zorbalığın Statüleri	10
2.2.1. Zorba	10
2.2.2. Kurban.....	12
2.2.3. Zorba-Kurban.....	13

2.2.4. Seyirciler	14
2.3. Zorbalığın Türleri.....	15
2.3.1. Doğrudan Zorbalık.....	15
2.3.2. Dolaylı Zorbalık.....	16
2.3.3. Fiziksel Zorbalık	16
2.3.4. Sözel Zorbalık.....	17
2.3.5. Sosyal Zorbalık	17
2.3.6. Cinsel Zorbalık.....	18
2.3.7. Siber Zorbalık	18
2.4. Zorbalığın Görülme Sıklığı.....	19
2.5. Okullarda Akran Zorbalığı.....	21
2.6. Akran Zorbalığı İçin Risk Oluşturan Faktörler.....	22
2.7. Zorba Çocukların Aile Özellikleri	24
2.8. Kurban Çocukların Aile Özellikleri.....	26
2.9. Akran Zorbalığının Çocuk ve Ergenler Üzerindeki Etkileri.....	27
2.10. Zorbalık Davranışlarını Açıklayan Kuramlar	29
2.10.1. Sosyal Bilgiyi İşleme Kuramı.....	29
2.10.2. Zihinsel Çerçeve Kuramı	30
2.10.3. Ahlaki Gelişim Kuramı.....	30
2.10.4. Sosyo-Ekolojik Kuram.....	31
2.11. Aile İçi Şiddet	31
2.11.1. Şiddetin Tanımı.....	31
2.11.2. Şiddet, Saldırganlık ve Zorbalık Arasındaki İlişki	32
2.11.3. Aile İçi Şiddetin Tanımı.....	33
2.11.4. Aile İçi Şiddetin Türleri	34
2.11.4.1 Fiziksel Şiddet	35

2.11.4.2 Duygusal Şiddet.....	36
2.11.4.3 Ekonomik Şiddet	37
2.11.4.4 Cinsel Şiddet.....	37
2.11.5. Aile İçi Şiddette Risk Faktörleri	38
2.11.6. Aile İçi Şiddetin Çocuk ve Ergenler Üzerindeki Etkileri.....	38
2.12. Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Akran Zorbalığı ve Aile İçi Şiddet.....	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 41

3.1. Araştırmanın Modeli	41
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklem Grubu	41
3.3. Veri Toplama Araçları	42
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	42
3.3.2. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği	42
3.3.3. Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Aile İçi Şiddet Ölçeği	43
3.4. Verilerin Analizi.....	43

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR..... 45

4.1. Örneklem Grubunun Genel Yapısına İlişkin Frekans ve Yüzdeler	45
4.2. Aile İçi Şiddet ve Akran Zorbalığı İle Bu Değişkenlerin Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler.....	50
4.3. Akran Zorbalığının Aile İçi Şiddet Tarafından Yordanmasına İlişkin Analizler	53
4.4. Aile İçi Şiddet ve Demografik Değişkenler Arasındaki Analizlere İlişkin Bulgular.....	54
4.5. Zorbalığa Maruz Kalma ve Demografik Değişkenler Arasındaki Analizlere İlişkin Bulgular	61

4.6. Zorbalık Davranışında Bulunma ve Demografik Değişkenler Arasındaki Analizlere İlişkin Bulgular	66
---	----

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	71
--	-----------

5.1. Aile İçi Şiddet, Zorbalığa Maruz Kalma ve Zorbalık Davranışında Bulunma Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışma ve Yorumları.....	71
--	----

5.2. Akran Zorbalığının Yordayıcılarına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumları.	73
---	----

5.3. Aile İçi Şiddet ve Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışma ve Yorumları	74
--	----

5.4. Zorbalığa Maruz Kalma ve Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışma ve Yorumları	77
--	----

5.5. Zorbalık Davranışında Bulunma ve Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışma ve Yorumları	80
--	----

5.6. Öneriler	83
---------------------	----

KAYNAKÇA	85
-----------------------	-----------

EKLER.....	105
-------------------	------------

ÖZGEÇMİŞ.....	114
----------------------	------------

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1: Katılımcıların Demografik Bilgileri	42
Tablo 4.1.1: Öğrencilerin Cinsiyet Bilgilerine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri .45	
Tablo 4.1.2: Örneklem Grubunun Yaş Dağılımlarına İlişkin Betimsel İstatistikler..	46
Tablo 4.1.3: Örneklem Grubunun Sınıf Düzeylerine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	46
Tablo 4.1.4: Örneklem Grubunun Anne-Baba Birliktelik Durumlarına İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	46
Tablo 4.1.5: Örneklem Grubunun Anne Eğitim Düzeylerine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	47
Tablo 4.1.6: Örneklem Grubunun Baba Eğitim Düzeylerine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	48
Tablo 4.1.7: Örneklem Grubunun Kardeşlik Durumlarına İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	48
Tablo 4.1.8: Örneklem Grubunun Sosyo-Ekonomik Düzeylerine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri	49
Tablo 4.1.9: Örneklem Grubunun Aile İçi Şiddet, Zorbalığa Maruz Kalma ve Zorbalık Davranışında Bulunma Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler	49
Tablo 4.2.1: Aile İçi Şiddet, Zorbalığa Maruz Kalma ve Zorbalık Davranışında Bulunma Toplam Puanları Arasındaki İlişkiler	50
Tablo 4.2.2: Aile İçi Şiddetin Alt Boyutları İle Zorbalığa Maruz Kalma ve Zorbalık Davranışında Bulunma Arasındaki İlişkiler.....	50
Tablo 4.2.3: Zorbalığa Maruz Kalmanın Alt Boyutları İle Aile İçi Şiddet Arasındaki İlişkiler	51
Tablo 4.2.4: Zorbalık Davranışında Bulunmanın Alt Boyutları İle Aile İçi Şiddet Arasındaki İlişkiler.....	51
Tablo 4.2.5: Zorbalık Davranışında Bulunmanın Alt Boyutları İle Zorbalığa Maruz Kalmanın Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler.....	52

Tablo 4.3.1: Zorbalığa Maruz Kalmanın Aile İçi Şiddet Tarafından Yordanmasına İlişkin Analizler.....	53
Tablo 4.3.2: Zorbalık Davranışında Bulunmanın Aile İçi Şiddet Tarafından Yordanmasına İlişkin Analizler	54
Tablo 4.4.1: Aile İçi Şiddetin Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları.....	54
Tablo 4.4.2: Aile İçi Şiddetin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	55
Tablo 4.4.3: Aile İçi Şiddetin Sınıf Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları.....	55
Tablo 4.4.4: Aile İçi Şiddetin Anne-Baba Birliktelik Durumu Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	56
Tablo 4.4.5: Aile İçi Şiddetin Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	56
Tablo 4.4.6: Aile İçi Şiddetin Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	57
Tablo 4.4.7: Aile İçi Şiddetin Kardeşlik Sırası Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	58
Tablo 4.4.8: Aile İçi Şiddet Puanlarının Kardeşlik Sırası Değişkenine Göre Farklılaşmasına İlişkin Tukey Testi Sonuçları.....	59
Tablo 4.4.9: Aile İçi Şiddetin Sosyo-ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	60
Tablo 4.4.10: Aile İçi Şiddet Puanlarının Sosyo-ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşmasına İlişkin Tukey Testi Sonuçları.....	60

Tablo 4.5.1: Zorbalığa Maruz Kalmanın Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları	61
Tablo 4.5.2: Zorbalığa Maruz Kalmanın Yaş Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	61
Tablo 4.5.3: Zorbalığa Maruz Kalma Puanlarının Sınıf Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları.....	62
Tablo 4.5.4: Zorbalığa Maruz Kalma Puanlarının Anne-Baba Birliktelik Durumu Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	62
Tablo 4.5.5: Zorbalığa Maruz Kalma Puanlarının Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	63
Tablo 4.5.6: Zorbalığa Maruz Kalma Puanlarının Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	64
Tablo 4.5.7: Zorbalığa Maruz Kalma Puanlarının Kardeşlik Sırası Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	64
Tablo 4.5.8: Aile İçi Şiddetin Sosyo-ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.. ..	65
Tablo 4.5.9: Zorbalığa Maruz Kalma Puanlarının Sosyo-ekonomik Seviye Değişkenine Göre Farklılaşmasına İlişkin Tukey Testi Sonuçları.....	65
Tablo 4.6.1: Zorbalık Davranışında Bulunma Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları.....	66
Tablo 4.6.2: Zorbalık Davranışında Bulunma Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	67

Tablo 4.6.3: Zorbalık davranışında Bulunma Puanlarının Sınıf Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları.....	67
Tablo 4.6.4: Zorbalık Davranışında Bulunma Puanlarının Anne-Baba Birliktelik Durumu Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	68
Tablo 4.6.5: Zorbalık Davranışında Bulunma Puanlarının Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları..	68
Tablo 4.6.6: Zorbalık Davranışında Bulunma Puanlarının Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	69
Tablo 4.6.7: Zorbalık Davranışında Bulunma Puanlarının Kardeşlik Sırası Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	70
Tablo 4.6.8: Zorbalık Davranışında Bulunma Puanlarının Sosyo-ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	70

KISALTMALAR LİSTESİ

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SPSS	: Sosyal Araştırmalar İçin İstatistiksel Program Paketi (Statistic Packets For Social Sciences)
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
IASSW	: Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (International Association of Schools of Social Work)
Akt.	: Aktaran
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Sf.	: Sayfa
Vd.	: Ve Diğerleri
Ark.	: Arkadaşları

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İnsan, yaşamı boyunca diğer insanlarla ilişki içerisinde. Çocukluk döneminde bu ilişkilerin zemininde aile ve okul yer alır. Çocuk ilişki kurmayı ailede öğrenir ve bu öğrenmesini de okul gibi farklı bağlamlarda pekiştirir. Ancak gerek ailede gerekse okulda diğerleriyle kurulan bu ilişkiler, her zaman beklenildiği gibi yaşanmayabilir. Örneğin çocuk, aile üyelerinin birbirleri ile şiddet içeren ilişkiler kurduğunu görmüş olabilir ya da okul ortamında arkadaşları arasında şiddet içeren bir ilişki ile karşılaşmış olabilir.

Okulda yaşanan şiddet davranışlarının önemli bir kısmında zorbalık yer almaktadır (Yurtal, Cenkseven, 2007). Hatta okul ortamındaki zorbalık; toplumdaki ve ailedeki zorbalık ile paralellik göstermekte ve aslında hem toplumun hem de okulun bir yansıması olarak görülmektedir (Arslan, 2008). UNESCO (2017)'ye göre dünyada her sene yaklaşık 246 milyon çocuk, zorbalık davranışlarına maruz kalmaktadır. Ayrıca bu zorbalığa en sık maruz kalınan ortamın çocuğun veya ergenin akranları ile en çok vakit geçirdiği ortam olan “okul” olduğu görülmektedir (Dolgin, 2014; Da Costa ve diğerleri, 2015; Aksoy, 2019). Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, okul ortamında yaşanan zorbalık olaylarının anlaşılabilmesi, fark edilebilmesi ve önleyici müdahalelerde bulunulabilmesi için farklı disiplinlerden yeni ve güncel çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu amaçla, araştırmanın bu kısmında problem konusu, amaçlar, önem, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır.

1.1. Araştırmanın Problemi

Akran ilişkileri, bireylerin çocukluk ve ergenlik dönemindeki psiko-sosyal gelişimleri açısından yeri oldukça önemlidir. Çocuk ve ergenlerin psikolojik uyumları ve sosyal becerilerinin gelişimi için önemli öğelerinden biri de kurdukları akran ilişkileridir (Yavuzer ve Demir, 2016). Dolayısıyla bireylerin akran ilişkilerinin iyi yönde seyretmesinin gelişimlerini iyi yönde etkileyebileceği, akran ilişkilerinde herhangi bir sorun yaşamalarının da olumsuz sonuçlar doğurabileceği düşünülmektedir.

Akran ilişkileri içerisinde bireyin, diğer akranları tarafından alay edilmeye, tehdit edilmeye, sosyal dışlanmaya, gerçek olmayan söylentiler çıkarmaya ve fiziksel ya da duygusal saldırganlığa maruz kalması “akran zorbalığı” olarak ifade edilmektedir (Olweus, 1994). Diğer yandan bireylerin akran zorbalığına en sık maruz kaldıkları bağlam okuldur (Dolgin, 2014; Da Costa ve diğerleri, 2015; Aksoy, 2019). Okullarda görülen akran zorbalığı olaylarında, bazı öğrencilerin zorbalık davranışlarına başvururken bazılarının başvurmadığı, bazı öğrencilerin zorbalığa maruz kalırken bazılarının maruz kalmadığı görülmektedir. Bu durumda öğrencilerin zorbalığa maruz kalmaları ve zorbalık davranışında bulunmaları üzerinde farklı faktörlerin rol oynadığı söylenilebilir.

Bireyin diğer insanlarla ilişkilerinin önemli bir belirleyicisi olan aile ilişkileri (Wolke, Tippett ve Dantchev, 2015), zorbalık davranışında bulunma ve zorbalığa maruz kalma üzerinde de etkili faktörlerden biridir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011). Nitekim bireyin ilk sosyalleştiği ortam ailedir ve sosyal becerilerinin temeli de ailede oluşmaktadır (Santrock, 2014).

Zorbalığın nitelikleri arasında yer alan güç kullanma ve saldırganlığın temelleri büyük ölçüde sert, katı, sevgisiz ailelere dayanmaktadır (Genç, 2007). Bu doğrultuda zorbalık, özellikle ailede yaşanan şiddetle ilişkili olabilmektedir (Baldry, 2003). Nitekim zorbalığı açıklayan kuramlar arasında yer alan sosyal öğrenme kuramı da aile içerisinde şiddet gören veya tanık olan çocukların saldırgan davranışlarını “öğrenilmiş davranış” olarak açıklamaktadır (Baldry, 2003). Ayrıca Genç’in (2007) araştırmasına göre, ailede şiddet olması öğrencilerin zorba davranışlarda bulunmasında etkilidir ve ailesinde şiddet olan öğrenciler, tüm zorbalık türlerini uygulamaktadır. Yine bu doğrultuda, Bauer ve diğerleri (2006) tarafından gerçekleştirilen ve aile içinde şiddet görme ile zorbalık davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmada da şiddete

maruz kalan çocukların daha yüksek düzeyde saldırganlık davranışları sergiledikleri görülmüştür.

Aile içi şiddet; bir bireyin ailesindeki diğer bir bireye fiziksel olarak zarar verme, tokat atma gibi saldırgan davranışlarla başlayıp öldürmeye kadar varan şiddet davranışları şeklinde tanımlanabilir (Yıldırım, 1998; Kemerli, 2002). Diğer yandan “aile” kavramı ise; bireyin temel ihtiyaçlarının karşılandığı, var olmasıyla beraber bireyi koruyan ve geliştiren temel bir birim olarak ifade edilebilir (Aktaş, 2006). Nitekim bakım ve koruma sunması gereken böyle bir birimde, bu duygular yerine şiddetin yer alması tam anlamıyla bir paradokstur (Yıldırım, 1998). Bu paradoks sebebiyle, aileleri tarafından şiddete maruz kalan çocukların, maruz kalmayanlara kıyasla, kısa veya uzun vadeli olumsuz sonuçlarla karşılaşma riskleri daha yüksektir (Herrera ve Mc.Closkey, 2001). Nitekim Bowers, Smith ve Binney (1994) tarafından yapılan bir başka çalışmada başkalarına zorbalık yapan veya mağdur olan öğrencilerin hem birbirlerine hem de çocuklarına karşı şiddet uygulama eğilimleri yüksek olan ebeveynlere sahip olduğunu göstermiştir. Ayrıca, Türkiye de ergenler üzerinde Sarıbeyoğlu (2007) tarafından yapılan bir araştırmada da aile içi istismarın zorba kişiliği yordadığı bulunmuş ve yine bu çalışmada zorba kişiliği en yüksek düzeyde yordayan istismar türünün fiziksel ve cinsel istismar, suça yöneltme ve uygun olmayan şekilde cezalandırma olduğu görülmüştür. Bu araştırmalardan hareketle, bireyin aile içerisinde şiddete maruz kalmasının akran ilişkilerindeki zorbalık davranışları ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Arslan (2008) tarafından yapılan bir araştırmada, çocukların aile üyeleri arasındaki şiddete tanık olmasının zorbalık olaylarına karışmada etkili olduğu, diğer yandan aile üyelerinin sağlıklı ilişkileri arttıkça çocukların zorba statüsünde olmalarının ve zorba/kurban statüsünde olmalarının azaldığı saptanmıştır. Yöndem ve Totan (2007) tarafından yapılan araştırmada da ergen bireylerin ebeveynleri ile ilişkileri arttıkça zorba statüsünde olma ve zorba-kurban statüsünde olma ihtimallerinin azaldığı görülmüştür. Aynı zamanda Arslan (2008) tarafından yapılan bir çalışmanın bulgularından biri de aile üyeleri arasındaki şiddete şahit olan ve aile üyeleri tarafından şiddet gören öğrencilerin zorbalığa karışmalarının, diğer öğrencilerden önemli oranda daha yüksek olduğu, zorbalık olaylarında bulunmayan öğrencilerin ise ailelerinde şiddet içeren problemlere tanık olmalarının daha düşük düzeyde olduğudur. Bu bilgilerden hareketle, aile içi şiddetin akran zorbalığının bir yordayıcısı olabileceği ve

aile içi şiddetin önlenmesi ile okul ortamında karşılaşılan akran zorbalığının da önlenmesinin mümkün olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda bu araştırma, ortaokul öğrencilerinin algıladıkları aile içi şiddet düzeylerinin zorbalık davranışında bulunma veya zorbalığa maruz kalma durumları ile ilişkilerini incelemeyi konu edinmektedir.

Ayrıca, gelişim dönemleri göz önünde bulundurulduğunda, zorbalığın en sık görüldüğü ve akran ilişkilerinin daha önemli hale geldiği dönem olarak “ilk ergenlik döneminin” yani ortaokul yıllarının, zorbalık ve zorbalığın önlenmesi açısından önemli bir dönem olduğu dikkat çekmektedir (Santrock, 2014). Hatta farklı araştırmalarda zorbalık davranışlarının ergenliğe geçişle beraber arttığı bulunmuştur (Crick ve Rose, 2001; Pelligrini, 2002). Bu doğrultuda, zorbalık ile ilgili araştırmaların ve zorbalığı önlemeye yönelik müdahalelerin ergenlik dönemine odaklanması önem arz etmekte olup (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011), bu gerekçe ile bu araştırmanında ortaokul dönemi 7. ve 8. sınıf kademelerine uygulanması uygun görülmüştür.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ortaokul öğrencileri arasında görülen akran zorbalığının aile ortamında algılanan şiddet ile ilişkili olup olmadığının araştırılmasıdır. Yazılan bu tez çalışmasının bir diğer amacı da akran zorbalığının ve aile içi şiddetin demografik verilere göre değişkenlik gösterip göstermediğinin incelenmesidir.

Araştırmanın belirtilen esas amacı doğrultusunda, aşağıdaki alt amaçlara yanıt aranmıştır:

1. Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığının alt boyutları ile aile içi şiddetin alt boyutları arasında bir ilişki var mıdır?
2. Ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığı yapma veya zorbalığa maruz kalma durumları, algıladıkları aile içi şiddet tarafından yordanmakta mıdır?
3. Ortaokul öğrencilerinde zorbalık davranışına maruz kalma ile zorbalık davranışında bulunma arasında bir ilişki var mıdır?
4. Ortaokul öğrencilerinin akran zorbalığını uygulama veya kurban olma durumları cinsiyet, yaş, sınıf seviyesi, anne-baba birliktelik durumu, anne-baba eğitim düzeyleri, kardeşlik sırası ve ailenin sosyo-ekonomik düzey gibi demografik değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
5. Ortaokul öğrencilerinin aile içi şiddete maruz kalma durumları cinsiyet, yaş, sınıf seviyesi, anne-baba birliktelik durumu, anne-baba eğitim düzeyleri,

kardeşlik sırası ve ailenin sosyo-ekonomik düzey gibi demografik değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Bu amaçlar doğrultusunda elde edilen verilerin istatistiksel olarak analiz edilmesiyle literatüre kazandırılacak sonuçların, özellikle önleyici çalışmalar açısından bilimsel bir değere sahip olduğu ve literatüre bu noktada katkı sunacağı düşünülmektedir. Nitekim aile içi şiddetin önlenmesi ile okul ortamında karşılaşılan akran zorbalığının da önlenmesinin mümkün olduğu yine bu çalışmanın amaçları arasındadır.

1.3.Araştırmanın Önemi

Akran ilişkileri, çocuk ve ergenlerin psiko-sosyal gelişimleri açısından önemli faktörlerden biridir. Çocuk ve ergenlerin psikolojik uyumlarında ve sosyal becerilerinin gelişmesinde yer alan önemli öğelerinden biri de kurdukları akran ilişkileridir (Yavuzer ve Demir, 2016). Dolayısıyla bireyin akran ilişkilerinde herhangi bir şiddete maruz kalması ya da başvurması yıkıcı ve kalıcı bir takım problemlere sebep olabilmektedir. Bu problemler hem zorbalılar hem zorbalığa maruz kalanlar ve hem de zorbalığa tanık olanlar için de geçerli olduğu düşünülmektedir.

Akran zorbalığı, okul öncesi dönemden itibaren her okul türünde ve kademesinde görülen, özellikle de ergenlik döneminin ilk yıllarını oluşturan ortaokul yıllarında daha sık rastlanan ve ortaokul öğrencilerinin maruz kaldığı ve baş etmede zorlandığı bir sorundur. Nitekim öğrencilerin zorbalığa en sık maruz kaldıkları bağlam da okuldur (Dolgin, 2014; Da Costa ve diğerleri, 2015). Okulda deneyimlenen yaşantılar; çocuk ve ergenlerin sosyalleşmesini, fiziksel, bilişsel ve sosyo-duygusal gelişimlerine uygun ortamın sağlanmasını ve bağımsız birer yetişkin olabilmelerini hedeflemektedir (Santrock, 2014). Diğer yandan okulda saldırganlık, zorbalık davranışlarına maruz kalmak ise tüm bu sayılan hedeflere ulaşılmasını engellemekte ve bireyler üzerinde olumsuz etkiler bırakabilmektedir.

Türkiye’de özellikle son yıllarda zorbalık olaylarında meydana gelen artış medyaya da yansımakta ve bu konudaki araştırmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Nitekim Gür ve diğerleri (2020) tarafından yapılan bir araştırmada ortaokul kademesindeki öğrencilerde zorbalık davranışlarının yaygınlığı %31.4’i kurban, %4.6’sı zorba, %11’i zorba-kurban olmak üzere toplam %47 olarak bulunmuştur. Bu oran, akran zorbalığının neredeyse iki öğrenciden birini etkilediğini göstermekte olduğundan oldukça dikkat çekicidir. Benzer şekilde Karaca (2019) tarafından yapılan çalışmada

da ortaokullarda öğrenim gören öğrencilerin akran zorbalığından etkilenme oranı %39 olarak bulunmuş ve ortaokul düzeyinde akran zorbalığının yaygın bir problem olduğuna dikkat çekilmiştir.

Türkiye’de akran zorbalığının yaygınlığı ele alan çalışmalardan bir diğeri de Atik (2006) tarafından yapılmıştır. Bu araştırmadaki çalışmada, ortaokuldaki öğrencilerin %21.3’ü kurban, %4.6’sı zorba, %6.5’i ise zorba-kurban olduğunu belirtmektedir. Satan (2006) ise, ortaokul öğrencileri ile yaptığı bir araştırmada; öğrencilerin %48.1’lik kesiminin sözel zorbalığa, %26.9’lik kesiminin fiziksel zorbalığa ve %25’lik kesiminin de sosyal zorbalığa maruz kaldıkları ifade edilmiştir. Gökler (2007) ise kurban öğrenci oranının %27, zorba öğrenci oranının %10, zorba-kurban oranının ise %21 olduğunu saptamıştır. Yukarıda bahsi geçen araştırma sonuçlarında da görüldüğü üzere, ortaokul düzeyinde akran zorbalığına yaygın bir şekilde rastlanmaktadır.

Yapılması planlanan bu araştırma ile de ortaokul öğrencilerindeki akran zorbalığının aile içi şiddet ile ilişkili olup olmadığı, eğer ilişkisi varsa da ne düzeyde bir ilişkisi olduğunun saptanması amaçlanmaktadır. Toplumun temel taşı olan ailede çocukların fiziksel ve psikolojik gelişimlerini kötü yönde etkileyen durumların başında gelen şiddet ve şiddetin alt faktörlerinin de zorba olma ve/veya zorbalığa maruz kalma ile ilişkisinin ne oranda olduğunun da saptanması amaçlanmaktadır.

Yöndem ve Totan (2007) yaptıkları bir çalışmada, ergenlerin ebeveynleri ile ilişkileri arttıkça zorba ve zorba-kurban statülerinde olma olasılıklarının azaldığı görülmüştür. Aynı zamanda Arslan (2008) tarafından yapılan bir çalışmada da ebeveynleri boşanmış olan, aile üyeleri arasındaki şiddete şahit olan ve aile bireyleri tarafından kendisine şiddet uygulanan öğrencilerin zorbalığa karışmalarının diğer öğrencilerden önemli oranda daha yüksek olduğu, zorbalığa karışmayan öğrencilerin ise bu tarz problemler yaşamayan sağlıklı ailelere sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın ortaokul öğrencileri üzerinde uygulanmasının, özellikle bu gelişim döneminde zorbalığın görülmesi ve önlenmesi aynı zamanda aile içi iletişimlerini güçlenebilmesi adına yapılabilecek çalışmalar açısından kritik bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir (Santrock, 2014). Ortaokul öğrencilerinde görülen zorbalık yaşantılarını ve algılanan aile içi şiddeti ele alan bu araştırma ile literatüre kazandırılacak bulguların, özellikle önleyici çalışmalar açısından bilimsel bir değere sahip olduğu düşünülmektedir. Nitekim aile içi şiddetin önlenmesi ile okul ortamında

karşılaşılan akran zorbalığının da önlenmesinin mümkün olduğu yine bu çalışmanın hedefleri arasındadır. Literatürde zorbalığın ebeveyn tutumları, aile içi iletişim, ebeveyn reddi, aile içi istismar gibi ailevi faktörlerle ilişkili olduğunu saptayan çalışmalar yer almaktadır (Casas, Del Rey ve Ortega-Ruiz, 2013; Seyhan, 2020; Turgut, 2023; Sarıbeyoğlu, 2007). Ancak ortaokul düzeyinde akran zorbalığının alt faktörleri ile aile içi şiddetin alt faktörleriyle birlikte doğrudan ele alarak yordayıcılık ilişkilerini inceleyen bir çalışmaya rastlanmadığından, bu araştırmanın literatür açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Kullanılan “Kişisel Bilgi Formu”, “Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği” ve “Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Aile İçi Şiddet Ölçeği” ortaokuldaki öğrencilerin zorbalık davranışında bulunma ve zorbalığa maruz kalma düzeylerini ölçebilecek güvenilirliğe sahip olduğu ve araştırmanın amacına ulaşması açısından uygun olduğu varsayılmıştır.

Katılımcıların araştırmada kullanılan ölçme araçlarını objektif olarak, samimi ve içtenlikle yanıtladıkları varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma, 2023-2024 eğitim öğretim yılında İstanbul ilinin Küçükçekmece ve Büyükçekmece ilçelerinden seçilen 7. ve 8. sınıflarda öğrenim görmekte olan ortaokullardaki öğrencilerden oluşturulan örneklem grubu ile sınırlıdır. Zorbalık ile ilgili araştırmaların ve zorbalığı önlemeye yönelik müdahalelerin ergenlik dönemine odaklanmasının önemli olduğunu belirten araştırmaların sonucunda bu araştırmanında ergenlik dönemine geçiş yapmış olan ortaokul 7. ve 8. sınıf kademelerine uygulanması uygun görülmüştür.

Araştırmada toplanan veriler, Ayas ve Pişkin (2015)'in geliştirdiği “Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği”, Yıldırım ve Kızmaz (2018)'in geliştirdiği “Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Aile İçi Şiddet Ölçeği” ve araştırmacının hazırladığı “Kişisel Bilgi Formu” ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Bu bölüm, araştırma içerisinde tekrarlanan kavramların tanımlarını kapsamaktadır. Bu kapsamda zorbalık, akran zorbalığı ve aile içi şiddet kavramlarının tanımlamalarına yer verilmiştir.

Zorbalık: Bireyin, kendisinden daha güçlü olan diğerleri tarafından alay edilme, tehdit edilme, dışlanma, gerçekdışı söylentiler çıkarma ve fiziksel ya da duygusal olarak tekrarlayan saldırganca davranışlara maruz kalmasıdır (Olweus, 1994).

Akran Zorbalığı: Akran ilişkilerinde diğerlerine oranla daha iri ya da farklı yönlerden daha güçlü olan bireylerin fiziksel, sözel veya sosyal yönden saldırganlık olarak nitelenen davranışlarını sürekli tekrarlayarak kendi akranlarına zarar vermesidir (Pellegrini ve Bartini, 2000).

Aile İçi Şiddet: Ailedeki bireylerden birinin ailedeki başka bir üyeye fiziksel açıdan zarar verme, aşağılama, önemsiz hissettirme amacıyla yani kasıtlı olarak gerçekleştirilen saldırgan içerikli davranışlar olarak tanımlanabilir (Yıldırım, 1998).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Akran Zorbalığı

İnsanların birbirine karşı gösterdiği şiddet içerikli davranışlardan biri olan zorbalık insanlık tarihinde yüzyıllardır var olsa da, bilimsel olarak tanımının yapılması 1970’li yıllarda Dan Olweus tarafından gerçekleşmiştir (Olweus, 1994; Alikeşifoğlu, 2011; Çetinler, 2021; Yavaş, 2021). Bu aşamada ilk başlarda zorbalık kavramı, “mobbing” ismi ile nitelendirilmiş, ancak ilerleyen yıllarda “mobbing” kelimesinin farklı anlamlar ifade ettiği düşünülerek, “bullying” yani “zorbalık” kelimesi ile değiştirilmiştir (Çetinler, 2021).

Olweus (1994) zorbalığı saldırganca bir eylem olduğuna dikkat çekmektedir. Aslında zorbalık, saldırganlığın alt alanlarından biridir, yani diğer bir deyişle her zorba davranış ya da hareket saldırganlıktır ancak her saldırganlık zorbalık olmayabilir (Uysal ve Dinçer, 2012; Tıraş, 2022). Ayrıca, zorbalık güç eşitsizliğinin olduğu ilişkilerde ortaya çıkarak belli aralıklarla sürer ve kasıtlı olarak karşı tarafa zarar vermeye yöneliktir (Olweus, 1994). Bu tanım, yıllar içerisinde uluslararası bir standart olarak benimsenmiş ve kullanılmıştır (Alikeşifoğlu, 2011).

Zaman içinde, zorbalık kavramının ayrıntılarına inildikçe, tanımı da giderek çeşitlenmiştir. İlk yıllarda zorbalığın daha çok “fiziksel şiddet” boyutuna odaklanılmasına rağmen, ilerleyen yıllarda zorbalık kavramının fiziksel yönünün olmadığı; ruhsal, sosyal ve cinsel gibi farklı yönleri de kapsadığı yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. (Pişkin, 2002; Aygüç, 2015).

Dan Olweus ile başlayıp devam eden zorbalık araştırmaları, zorbalığın tanımlanmasında 3 kriterin olduğuna dikkat çekmektedir. Bunlar; kasıtlılık, süreklilik ve güç eşitsizliğidir (Olweus, 1994; Pişkin, 2002).

Zorbalığın tanımlanmasındaki kriterlerden biri olan “kasıtlılık”, eylemin kasıtlı olarak zarar verme amacı taşıyan davranışları içermesini ifade etmektedir. Yani zorbalık, fiziksel, zihinsel, sosyal ya da psikolojik açıdan kurbanı karşı bilinçli, istemli ve kasıtlı bir şekilde zarar verme hedefi olan tüm davranışları kapsamaktadır (Pişkin, 2002; Bulgurcu 2011). Bir diğer kriter olan “süreklilik”, olumsuz davranışın sürekli olarak ya da belirli aralıklarla devam etmesini ifade eder. Buna göre, zorbalık yalnızca bir

kerelik bir eylemi değil, uzun süre devam eden davranış kalıplarını içerir (Sarı, 2019). Zorbalığın tanımlanmasındaki kriterlerden bir diğeri de “güç eşitsizliği”dir. Güç eşitsizliği; zorba ve kurban arasında güç dengesinin eşit olmamasını ve zorbanın bu gücü karşısındakini zor durumda bırakmak için kullanmasını ifade etmektedir (Olweus, 1994; Pişkin, 2002; Biridge, 2010, Aygüç, 2015). Diğer bir deyişle, zorbalık aynı güce sahip olan akranların birbirlerine karşı yaptıkları davranışları değil, güç sahibi bir zorba ile nispeten daha güçsüz bir durumda bulunan mağdurun aleyhine gerçekleştirilen davranışları yansıtmaktadır (Tatlılıoğlu, 2016; Sarı, 2019).

Besag (1995) ise zorbalığı, güçlü bir konumda bulunan birey veya grupların, kendi çıkarları doğrultusunda zayıf konumda olan bireylere karşı kötü niyetle tekrarlanan saldırılar aracılığıyla fiziksel, psikolojik, sosyal ve sözel olarak sıkıntı vermeyi amaçlayan bir durum olarak tanımlamıştır.

2.2. Zorbalığın Statüleri

Literatürdeki çalışmalarda yer alan zorbalığın statüleri incelendiğinde, zorbalığı gerçekleştiren bireylere “zorba”, zorbalığa maruz kalan bireylere “kurban”, bazı koşullarda zorbalık yapıp bazı koşullarda ise zorbalığa maruz kalan bireylere “zorba-kurban” ve bu zorbalıklara şahit olan bireylere de “seyirci” tanımı yapıldığı görülmüştür.

2.2.1. Zorba

Bir gruba veya kişiye yönelik olarak tekrar edecek bir şekilde, doğrudan veya dolaylı olarak fiziksel ya da duygusal bağlamda saldıran bireyler “zorba” olarak tanımlanmaktadır (Pellegrini ve Bartini, 2000). Olweus’e (1993) göre zorbalar, akranlarını kasıtlı davranışlarla mağdur etmekte; ayrıca etrafındaki erişkinlere, ebeveynlerine ve öğretmenlerine yönelik de saldırgan davranışlar gösterebilmektedir.

Zorbaların özellikleri incelendiğinde, genellikle fiziksel olarak güçlü ve saldırgan oldukları ve şiddete kolaylıkla başvurabildikleri dikkat çekmektedir (Koç, 2006; Besag, 1995; Dake, Price ve Telljohann, 2003). Yine zorbaların özgüvenleri düşük ve iletişim becerileri zayıftır (Koç, 2006). Ancak yine zorbalar, kendilik değerlerini fiziksel üstünlüğe dayandırdıkları için, yüksek özgüvenli olarak da görülmeleri sıktır (Koç, 2006; Besag, 1995). Zorbalar genellikle geldikleri ailelerde, anne babalarından yeterince sevgi ve hoşgörü görmemekte, aksine baskı ve denetim ile karşılaşmaktadırlar (Dake, Price ve Telljohann, 2003). Geldikleri ailelerin üyeleri

arasında işlevsiz bir iletişim mevcut olup, aile üyeleri birbirlerini dinlemede ve anlamada sorunla karşılaşmaktadırlar (Besag 1995, akt.: Seçer, 2014).

Zorba bireyler, genellikle diğer insanların başarılarına duydukları kıskançlıkla hareket eder ve kendi eylemlerini savunmak adına sürekli çaba sarf ederler. Yenilgiyi kabul etmeyen bu bireyler, her zaman kazanmak için çabalar gösterir ve bu tutumlarıyla insanlar arasındaki iletişimi olumsuz etkiler; ayrıca, empati yeteneklerini kullanma konusunda zayıf kalırlar. (Bal, 2013; Açıkgöz, 2017; Karadaş, 2021).

Zorbaların arkadaşlık ilişkileri ise genellikle akranları tarafından dışlandıkları, karşılanmadıkları ilişkilerdir (Karadaş, 2021; Karadeniz, 2022). Genç'in (2007) yaptığı araştırma sonucunda öğrencilerle yaptığı araştırmanın bulgularına göre, öğrencilerin çoğunluğunun akran zorbalığını "kötü ve hoş olmayan bir şey" olarak değerlendirdiklerini, zorbaları sevmediklerini ve bu kişilerle arkadaşlık kurmaktan kaçındıklarını vurgulamışlardır. Bazı araştırmalarda da zorbaların belirli ortamlarda popüler oldukları ve kolayca arkadaş edindikleri de bilinmektedir.

Zorbalık alanındaki literatürde, "zorba" statüsündeki bireyleri daha iyi anlamak için yapılmış bazı kategorizasyon çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmalardan birinde Coloroso'nun (2003) yedi alt kategoriye ayırdığı zorbalık türlerini açıklamaktadır (akt.: Baş, 2021):

1. Kendinden Emin Zorba: Bu zorbalar oldukça fazla bir özgüvene sahip olmakla beraber, genellikle kendilerini diğer insanlardan üstün görme eğilimindedirler. Bu durum, mağdur olan kişilere karşı empati eksikliği yaratır. Ayrıca, zarar verici davranışlarını diğerlerinden başarılı bir şekilde gizleyebilme yetenekleri vardır. Bu grup bazen "zeki zorbalar" olarak da adlandırılır (Sullivan, Cleary ve Sullivan, 2003).
2. Sosyal Zorba: Sosyal zorbalar, genellikle başkalarının sahip olduklarıyla kıskançlık duyarak olumsuz bir tavır takınma eğilimindedir. Bu, kurbanlarına karşı olumsuz söylemlerde bulunma ve bu söylemleri yayma yoluyla sosyal dışlanmaya neden olma amacını içerir.
3. Tedbirli Zorba: Tedbirli zorbalar, duygularını ve gerçek niyetlerini ustalıkla gizleyen bireylerdir. Ancak, kurbanlarına karşı yoğun bir kin beslerler ve bu duygularını zaman zaman aldatıcı tavırlarla ifade edebilirler.

4. Hiperaktif Zorba: Hiperaktif zorbaların akademik durumları ve sosyal becerileri oldukça düşüktür. Arkadaş edinmekte zorlanırlar, sorumluluk almaktan kaçınırlar ancak küçük bir kışkırtma ile zorbalık yapabilirler.
5. Zorbaliğa Maruz Kalan Zorba: Zorbaliğa maruz kalan bireyler, çaresizlik ve güçsüzlük duygularıyla başa çıkmak adına zamanla zorbalık yapma eğilimindedirler. Kendi mağduriyetlerini başkalarına yansıtabilirler.
6. Grup Zorbaliğı: Grup zorbaliğı, bir akran grubunun ortak bir hedefe yönelik olarak birleşip, kurbanlarına karşı empati eksikliğiyle belirlenen ortak bir saldırganlık sergilemesini içerir.
7. Pasif Zorba: Pasif zorbalar, genellikle zorbalık davranışlarından kaçınan bireylerdir. Ancak, uygun koşullar altında, genellikle arkadan veya dolaylı yollarla zorbalık yapabilirler. Bu tür zorbalar, diğerlerini etkileme konusunda genellikle çekingen davranırlar, ancak fırsat bulduklarında etkili bir şekilde zorbalık yapabilirler.

2.2.2. Kurban

Kurban bireyler, zorba bireylerin şiddet içeren eylemlerine maruz kalanlardır, yani diğer bir ifadeyle “mağdur” olmuş bireylerdir (Gökler, 2007). Olweus (1978), kurbanları “şamar oğlanı”na benzetir ve zorbalık yapmak isteyen zorbaların birilerine sataşmak, eğlenmek ya da kavga etmek istediklerinde bu çocukları bir şekilde bulduklarını ifade eder (akt.: Arslan, 2008).

Literatürde “kurban” statüsündeki bireyleri daha iyi tanıyabilmek adına bazı kategorizasyon çalışmaları yapılmıştır. Bunlardan biri Olweus (1978) tarafından yapılan “pasif kurban” ve “provakatif kurban” şeklindeki sınıflandırmadır (akt.: Arslan, 2008). Pasif kurbanlar; sessiz olan, sosyal açıdan endişeli, özgüveni düşük olan ve arkadaşları arasında fazla popüler olmayan bireylerdir. Provakatif kurbanlar ise; pasif kurbanların aksine; kolaylıkla öfkelenen, kavga başlatabilen, yerinde duramayan, hareketli görünen çocuklardır.

Kurbanlar diğer akranlara göre anksiyeteye daha yatkın, özgüveni daha düşük, çekingen, sessiz bireylerdir (Karadeniz, 2022). Sullivan ve diğerlerine (2004) göre kurbanlar kendilerini sosyal, akademik ve duygusal açıdan yetersiz görürler; hatta kendilerini yetersiz gördükleri için zorbaliğı hak ettiklerini bile düşünebilirler (akt.: Aksoy, 2019). Kurbanlar daha az arkadaşlık kurarlar, popülariteleri oldukça azdır;

bunlardan dolayı da kendilerini dışlanmış ve yalnız hissederler (Olweus, 1995; Dake, Price ve Telljohann, 2003). Tüm bunlara ek olarak depresyon, intihara meyilli olma, yeme bozuklukları, sürekli kaygı, istismara açık olma gibi psikolojik sorunlar yaşayabilirler (Dake, Price ve Telljohann, 2003). Ayrıca ders başarısında düşüş ve okula devam etmede isteksizlik gibi akademik problemler de görülebilir (Dake, Price ve Telljohann, 2003).

Bazı kurbanlar ise kendi sorunlarıyla tek başlarına başa çıkamayacaklarına inanır ve yardım talep etmekte zorlanırlar, bu durumdan dolayı da çaresizlik ve etkisizlik hissi yaşarlar. Zorbalık davranışlarını hak ettiklerine inanma eğiliminde olabilirler. Zorbalık yapan kişiler, yaşça veya bedenen daha küçük olabilirler. Ayrıca, fiziksel özellikleri arasında gözlük kullanma, aşırı kiloluk veya aşırı zayıflık gibi durumlar bulunabilir (Ögel, Tarı & Eke, 2006; Akkaya, 2021).

2.2.3. Zorba-Kurban

Zaman zaman zorba zaman zaman da kurban olan bireyler, Olweus (1994) tarafından “zorba-kurban” olarak nitelendirilmiştir. Bazı koşullarda kendilerine saldırılan zorba-kurbanlar, bazı koşullarda ise kendilerinden daha güçsüz olana saldırarak zorbalık yaparlar (Açıl, 2015). Ancak zorba-kurban olan bireylerin ne zaman zorbaca davranacağını veya ne zaman kurban durumuna düşeceklerini yordamak oldukça zordur (Kabil, 2010). Bunun yanı sıra literatürde, zorba bireylerle zorba-kurban bireylerin net bir şekilde birbirinden ayıramayacakları hatta zorba bireylerinin çoğununda zorbalığa maruz kaldığı belirtilmektedir (Bayraktar, 2009). Benzer şekilde Açıkgoz’ün (2017) araştırmasında da kurban bireylerin, zorbaca davranışlara maruz kaldıklarında bazen zorbalıkla karşılık verebildikleri, dolayısıyla zorba bireylerin bazı anlarda zorbalığa da maruz kalabildikleri ve mağdur statüsünde olabildikleri belirtilmiştir.

Zorba-kurban olan bireyleri zorba bireylerden ayıran temel fark, tahrik etme sonrası zorbaca davranışlarda bulunmaları ve kolaylıkla provoke edilebilmeleridir (Pellegrini ve Bartini, 2000; Macklem, 2003). Kolayca tahrik edilebildikleri gibi kolayca da tahrik edebilmektedirler (Pişkin, 2002). Ayrıca, zorba-kurban bireyler genel olarak sınırlıdırler, kötülüğe kötülükle karşılık verirler ve bu sebeple akranları arasında daha az sevebilirler (Macklem, 2003).

Bowers, Smith ve Binney (1994) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, zorba-kurban statüsündeki bireyler, diğer statülerdekilere göre; yani kurbanlara, zorbalara ve seyircilere göre; kendilerini daha güçlü olarak algırlar. Olafsen ve Viemerö (2000) tarafından yapılan çalışmada ise zorba-kurban statüsündeki kişilerin diğer statüdekilere göre daha fazla saldırgan davranışlar sergiledikleri ve kendilerine daha fazla zarar verdikleri görülmüştür. Yine Uludağlı ve Uçanok (2005) tarafından yapılan çalışmada, zorba-kurban olan çocukların arkadaşları tarafından daha çok reddedildikleri, daha yalnız oldukları ve akademik başarılarının daha düşük olduğu görülmüştür.

2.2.4. Seyirciler

Literatüre göre, zorbalık olayları sadece zorbalılar ve kurbanlar arasında değildir, tüm öğrencileri kapsamaktadır (Fekkes ve ark., 2004, akt.: Arslan, 2008). Zorbalık davranışının yaşandığı sırada bu davranışa tanık olanların bazıları zorbalığa müdahale etmek için harekete geçmekte ancak bazıları ise sadece izlemeyi tercih etmektedir (Kabil, 2010). Yaşanan zorbalık olayları sırasında, zorbalık durumuna şahit olan ancak bu duruma olumlu ya da olumsuz hiçbir şekilde müdahalede bulunmayan bireyler “seyirciler” veya “izleyiciler” olarak ifade edilir (Açıl, 2015; Akkaya, 2021).

Seyirciler ya da diğer adı ile izleyiciler grubunun zorbalık döngüsündeki rolü ilk defa Salmivalli ve arkadaşları (1997) tarafından belirtilmiştir (Arslan, 2008). Zorbalık esnasında, olayın dışında görünüp, zorbalığa müdahale etmeyen bu grup aslında zorbalık olaylarının döngüsünde kritik bir öneme sahiptir (Salmivalli ve ark., 1997, akt.: Arslan, 2008).

Olweus ve Limber’a (1999) göre zorbalık olayı esnasında seyirciler yedi rolden birine sahip olmaktadır:

- Zorbalık olayının başlangıcında aktif rol alıyor olabilirler,
- Zorbalık olayı esnasında zorbaya yardım ediyor olabilirler,
- Zorbalık olayında zorbayı kısmen destekliyor olabilirler,
- Zorbalık olayında zorbayı pasif olarak destekliyor olabilirler,
- Zorbalık olayında hiç müdahale etmeden uzaktan izlemeyi seçmiş olabilirler,
- Zorbalık olayını desteklemeyip ancak önlenmesi için de herhangi bir şey yapmıyor olabilirler,

- Zorbalık olayında mağduru savunuyor olabilirler (akt.: Aksoy, 2019: 41).

Seyirciler grubundaki bireyler; zorbalığa tanık olduktan sonra öfke, kızgınlık, intikam duygusu ve çaresizlik gibi duyguları yaşayabilirler. Ayrıca, zaman içerisinde kendisinin de mağdur durumda kalabileceğini düşünerek, karşılaştıkları zorbalık olaylarını durduramadıkları için de suçluluk duyabilirler (Dölek, 2002, akt.: Şahin, 2021). Bu suçluluğu takip eden süreçte de seyirciler, kurbanlara yardım edemediklerini düşündükleri için okula gitmek istemeyebilirler veya kurbanın yaşadığı zorbalığı görmezden gelebilirler (Newman, 2010, akt.: Aksoy, 2019). Yine zorbalık olayları esnasında seyirci olan bireylerin, izledikleri ancak müdahalede bulunmadıkları bu olayların kendi başlarına da gelebileceğini düşünmeleri kaygı düzeylerini arttırabilir, yoğun kaygı yaşayabilirler (Baş, 2021). Ayrıca tüm bu olaylar okulda yaşanıyorsa, bireylerin okul ortamına duydukları güven duygusu da zarar görebilir (Aksoy, 2019).

2.3. Zorbalığın Türleri

Zorbalık veya zorba davranışlar kelimelerini duyduğumuzda genel olarak fiziksel şiddet içeren davranışlar akıllara gelmektedir. Fakat zorbalık çoğu zaman tek bir türde değil, birden fazla türde de ortaya çıkabilmektedir. Bu kapsamda literatürde zorbalığı daha iyi tanımlayabilmek amacıyla, zorbalığın farklı türlerinin bulunduğu ve bu türlerin farklı sınıflandırmalara tâbi tutulduğu görülmektedir. Genellikle yapılan sınıflandırma, zorbalığın doğrudan ve dolaylı olarak iki kategoride ele alındığı sınıflandırmadır (Olweus, 1993). Buna ek olarak aşağıda da değinileceği üzere zorbalığın fiziksel, sözel, sosyal, cinsel ve siber olmak üzere farklı zorbalık türleri de bulunmaktadır (Berger, 2007).

2.3.1. Doğrudan Zorbalık

Doğrudan zorbalık, bir bireyin diğerine karşı açık ve doğrudan bir şekilde güç, statü ve hâkimiyetini gösterme amacını taşıyan bir zorbalık türüdür. Zorbanın kimliği genellikle açıkça bilinir, kurbanla yüz yüze etkileşim içindedir ve saldırılar doğrudan gerçekleşir. Doğrudan zorbalık, çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilir; vurma, tekmeleme, ısırma, çimdikleme davranışları gibi fiziksel saldırı biçiminde veya hakaret etme, aşağılama, küçümseme gibi sözel saldırı biçiminde ortaya çıkabilir (Olweus, 1993; Harris ve Petrie, 2003; Arslan, 2008, Aksoy, 2019). Özellikle okul ortamlarında, öğrenciler genellikle sınıf içinde veya okul bahçesinde doğrudan zorbalığa maruz

kalabilirler (Arslan, 2008, Aksoy, 2019). Doğrudan zorbalık küçük çocukların başvurduğu bir yöntemdir ve yaş büyüdükçe doğrudan zorbalığın yerini dolaylı zorbalık alır (Erk, 2019).

2.3.2. Dolaylı Zorbalık

Dolaylı zorbalık bireyin duygusal veya sosyal olarak zarar görmesini hedefleyen bir tür zorbalık şeklidir. Bu tür zorbalık genellikle açıkça görünmeyebilir ve daha sofistike olabilir. Dolaylı zorbalık, kurbanın sosyal çevresi üzerinde manipülasyon yaparak, hedef kişiyi toplum içinde izole etmeyi amaçlar. Bu davranışlar arasında dedikodu yayılması, kötöleme kampanyalarına katılım, arkadan konuşma, bilinçli şekilde yanlış bilgi yayma, itibarını zedeleyici söylentilerin yayılması gibi taktikler bulunur (Olweus, 1993; Harris ve Petrie, 2003; Griffin ve Gross, 2004; Arslan, 2008, Aksoy, 2019). Bunun yanı sıra dolaylı zorbalıkta kurban, zorbayı göremediği veya bilemediği için ne şekilde ve nasıl mücadele edeceğini bilemeyebilir. Bu sebeple dolaylı zorbalık; zorbalık davranışlarını kolaylaştırır, zorbalığın ispatını güçleştirebilir ve kendini savunmayı çok daha zor bir hale getirebilir (Berger, 2007).

2.3.3. Fiziksel Zorbalık

Fiziksel zorbalık, zorbalıklar arasında zorbalığın en çok gözlemlenen türüdür (Aygüç, 2015). Fiziksel zorbalık, bir kişinin başka birine yönelik saldırgan davranışlarını içerir. Bu davranışlar arasında tokat atma, vurma, itme, dövme, boğazını sıkma, yumruk atma, tekmeleme, ısırma, tırmalamak, kol bükme, tükürme ve kişisel eşyalarına, giysilerine zarar verme gibi çeşitli eylemler bulunmaktadır (Berger, 2007; İrfaner 2009; Aygüç, 2015). Fiziksel zorbalıkta zorbanın yaş düzeyinin ve gücünün artmasıyla birlikte kurbanına zarar verme düzeyi de artmaktadır (İrfaner, 2009).

Coloroso'nun (2003) araştırmasına göre, zorbalılar arasında en sorunlu grup, fiziksel zorbalık uygulayan çocuklardan oluşmaktadır. Fiziksel zorbalık uygulayan çocukların, ileriki yaşlarda suça karışma durumlarının diğer zorba türlerine kıyaslandığında daha fazla olduğu dikkat çekilmiştir (akt.: Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

Yaman ve diğerleri (2010) tarafından yapılan çalışmada, okul ortamında fiziksel zorbalık olaylarının yaygın bir şekilde görülmesinin, bu tür zorbalığın espri, oyun ve şaka kisvesi altında gerçekleşmesinden kaynaklanabileceği belirtilmiştir.

2.3.4. Sözel Zorbalık

Sözel zorbalık, fiziksel zorbalıktan sonra en fazla ortaya çıkan, duygusal açıdan kurbanı yaralayan, kurban için dayanılması zor olabilen ve kurbanın benlik algısına ciddi manada zarar veren bir zorbalık türüdür. Zorbalığın sözel ifadelerle gerçekleştiği sözel zorbalık; alay etme, hakaret etme, lakap takma ve kurbanı sürekli olarak kızdırma gibi sözlü saldırılar olarak sınıflandırılır (Berger, 2007).

Sözel zorbaca davranışlar, okulda şakalaşma adı altında ve kişiler arasında eğlenme maksadıyla ortaya çıkabilen onur kırıcı ve küçük dürücü olabilmektedir. Kurban uğradığı sözel zorbalık sonucunda yalnızlaşmaya ve arkadaş grubu arasında dışlanmaya maruz kalabilmektedir (Olweus, 1993; Coloroso, 2003; Macklem, 2003; Aygüç, 2015).

2.3.5. Sosyal Zorbalık

Sosyal zorbalık, zorbanın kasıtlı olarak kurbanı küçümsemesi, dışlaması ve olumsuz söylentiler yayması şeklinde ortaya çıkan bir tür zorbalık biçimidir. Literatürde bazen duygusal zorbalık bazen de ilişkisel zorbalık olarak da geçmektedir (Baş, 2021). Bu tür zorbalık, genellikle kasıtlı bir şekilde kurbanın benlik algısına zarar verme amacını taşır. Sosyal zorbalık, diğer zorbalık türlerinden daha zor anlaşılabilir ve genellikle planlı, sistemli bir şekilde kurbanın kişiliğini güçsüzleştirmeyi hedefler (Olweus, 1993; Coloroso, 2003).

Sosyal zorbalık davranışlarında hedef, hedef aldığı kurbanı yalnızlaştırmak ve arkadaş çevresinden dışlamaktır. Bu yüzden bu tür zorbalık, bilhassa akran ilişkilerinin önemli bir yere sahip olduğu ergenlik döneminde daha sık yaşanmaktadır. Ergenlik döneminde, bireyin arkadaş gruplarından dışlanması ve arkadaşlar arasında kutlanan önemli günlere davet edilmemesi gibi durumlar sosyal zorbalığın yaygın davranışlarındanır. Fiziksel zorbalıkta olduğu gibi gözle görülebilen belirtiler olmadığından, ilişkisel zorbalık veya diğer adı ile duygusal zorbalık genellikle göz ardı edilebilmektedir. Ancak, bu tür zorbalık da diğer zorbalık türleri gibi bireyin psikolojik durumu ve sosyal gelişimi üzerinde ciddi olumsuz etkiler bırakabilir (Coloroso, 2003).

2.3.6. Cinsel Zorbalık

Cinsel zorbalık; sarkıntılık yapma, cinsel kimliği küçümseme ve alay etme, cinsel içerikli sözler söyleme, cinsel imalarda bulunma, cinsel bölgelere dokunma veya istenmeyen fiziksel temas olarak tanımlanır (Coloroso, 2003; Yalnız, 2023). Diğer zorbalık türlerine göre ortaya çıkması oldukça zor olan ve kurbanlar tarafından da saklanan bir zorbalık türü olan cinsel zorbalıkta, kurbanların sosyal ilişkileri ve psikolojik iyilik halleri ciddi oranda etkilenmektedir (Yalnız, 2023).

2.3.7. Siber Zorbalık

Değişen yüzyılda zorbalığın sanal ortamda da gerçekleştiği görülmektedir. Siber zorbalık ya da çevrimiçi zorbalık; kurbanı karşı genellikle dijital platformlarda, sosyal medya, forumlar, e-posta veya diğer çevrimiçi iletişim araçları aracılığıyla gerçekleşen, kasıtlı ve tekrarlanan saldırganca davranışları ifade eder (Patchin ve Hinduja, 2006; Kowalski, Limber ve Agatston, 2012). Bir diğer tanımla, sanal ortamda gerçekleşen, küçük düşüren, tehdit eden ve/veya cinsel içerikli rahatsız eden mesajlar ya da görüntüler aracılığıyla gerçekleşen saldırgan davranışlardır (Blair, 2003).

Siber zorbalık geleneksel zorbalığa pek çok açıdan benzerlik gösterse de genellikle siber zorbalıkta saldırganın kim olduğunun belirsiz olması nedeniyle farklılaşmakta ve kurbanlar üzerinde daha korkutucu olabilmektedir (Kowalski ve Limber, 2007; Hoff ve Mitchell, 2009). Siber zorbalık, çevrimiçi ortamda hızla birçok kişiye ulaşabilmeleri ve kimliklerini gizleyebilmeleri sebebiyle, kurbanlarına yönelik nefret içeren paylaşımlarına kolayca destek bulabilirler (Hoff ve Mitchell, 2009; Patchin ve Hinduja, 2006). Bu durum da zorbalık yapan bireylerde güç ve kontrol hissi oluşturabilmekte ve zorbalık davranışlarının daha uç noktalara varmasına neden olabilmektedir. Ve bu özellikleri nedeniyle siber zorbalık, gençler arasında saldırgan davranışları kolayca yönlendirmek için tercih edilen bir yöntem haline gelmiştir (Blair, 2003; Campbell, 2005; Hinduja ve Patchin, 2007).

Çevrimiçi zorbalık, geleneksel yüz yüze zorbalıktan farklılaştığı noktalardan biri de yüz yüze zorbalığa maruz kalan bireyin genellikle saldırganını tanıması fakat sanal dünyada zorbalığa maruz kalan bireyin saldırganını tanımasının oldukça güç olmasıdır (Ayas ve Horzum, 2012). Ayrıca, geleneksel zorbalıkta, saldırgan genellikle mağdurdan fiziksel veya sosyal olarak daha "güçlü" veya "büyük" olabilir; ancak sanal dünyada, bu tür fiziksel özelliklerin popülerlik, boy, fiziksel güç vb. ile bağlantılı

olmaksızın başkalarına karşı saldırganlık sergileme yeteneği bulunmaktadır. Barlett, Chamberlin, ve Witkower (2016) tarafından çevrimiçi zorbalıkta fiziksel gücün önemsizliği "The Irrelevance Of Masculinity'in Online Bullying (BI-MOB)" olarak vurgulanmış ve yapılan çalışmalarda bu durumun siber zorbalık davranışı ile pozitif bir ilişkiye sahip olduğu saptanmıştır.

Diğer zorbalık türlerinden farklı olan siber zorbalık herhangi bir zaman diliminde ve herhangi bir bağlamda gerçekleşebilmekte ve bir anda mesajlar veya görüntüler çok daha geniş kitlelere yayılabilmektedir (Kowalski ve Limber 2007).

Araştırmalara göre, internet kullanımındaki artış hem siber zorbalığa maruz kalma hem de siber zorbalıkta bulunma davranışlarındaki artış ile ilişkilidir (Hamm ve ark., 2015). Otrar ve Ökte (2014) tarafından yapılan bir araştırma sonucunda da öğrencilerin sosyal medya sitelerini ne kadar sık kullandıkları ile zorba davranış eğilimleri arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

2.4. Zorbalığın Görülme Sıklığı

Literatürde yer alan pek çok veriye göre okullarda zorbalık olaylarının görülmesi oldukça yaygındır (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011). Hatta saldırganlığın diğer türleri ile kıyaslandığında zorbalık, öğrencilerin okulda karşılaştığı en yaygın saldırganlık türüdür (Bauman ve Del Rio, 2005). Bu kapsamda tüm dünyayı ilgilendiren ve zorbalık döngüsünde yer alan veya almayan her öğrenciyi etkileyen zorbalığın yaygınlığına dair farklı ülkelerde yapılan çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşılmıştır.

Olweus (1993) tarafından Norveç'te yapılan ve yaşları 7 ila 16 arasında değişen öğrencilerin katıldığı bir çalışmada, öğrencilerin %15'i zorbalık olayları ile karşılaştığı, bu öğrencilerin %9'unun kurban olduğu ve %7'sinin ise zorba statüsünde olduğu belirlenmiştir. Yine bu çalışmada öğrencilerin %2'sinin haftada en az bir kere zorbaca davranışlar sergilediği, %3'ünün ise haftada en az bir kere zorbalık davranışına maruz kaldığı belirlenmiştir. Rigby (1996) tarafından Avusturalya'da gerçekleştirilen benzer bir çalışma sonucunda öğrencilerin haftada en az bir kere zorbalık davranışlarına maruz kaldığı ortaya çıkmıştır. Scheithauer, Hayer, Peterman ve Jugert (2006) tarafından Almanya'da yapılan başka bir çalışmada da öğrencilerin %12'sinin zorbalık davranışlarını sergilediği, %11'inin zorbalığa maruz kaldığını ve %2'lik bir kesiminin de hem zorbalık yapıp hem zorbalığa maruz kaldığı ifade edilmiştir. Fekkes ve arkadaşları (2004) tarafından Hollanda'da yapılan başka bir

çalışma sonucunda öğrencilerin %6'sının zorbalık davranışlarını sergilediği %16'sının ise zorbalık davranışına maruz kaldığı bulunmuştur.

Haynie ve arkadaşları (2001) ise ABD'de yaptığı benzer bir çalışmada öğrencilerin %45'inin geçen eğitim öğretim döneminde en az bir kere zorbalığa uğradığını saptamıştır. Baldry (2003) tarafından İtalya'da yapılan benzer bir çalışmada da öğrencilerin geçen dönemde %50'sinin zorbalık davranışlarını sergilediği %57'sinin ise zorbalığa maruz kaldıkları saptanmıştır.

Türkiye'de yapılan çalışmalar incelendiğinde de yine farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Dölek (2002) yaptığı bir çalışma sonucunda öğrenciler arasındaki zorbalığın %8, kurban olma durumunun oranını ise %8 olduğunu bulmuştur. Pişkin (2006) tarafından gerçekleştirilen başka bir çalışmada ise ilköğretim çağındaki öğrencilerin %45'inin düzenli olarak zorbalık davranışlarına maruz kaldıkları saptanmıştır. Kapıcı'nın (2004) yaptığı çalışmada ilköğretim 4.ve 5. sınıftaki öğrencilerin %40'ının zorbalığın farklı türlerine maruz kaldığı görülmüştür. Yine bu çalışmada okullarda ortaya çıkan en sık zorbalık türünün fiziksel ve sözel zorbalık olduğu belirtilmiştir. Karaman-Kepenekçi ve Çinkır (2006) tarafından lisede okuyan öğrenciler ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin %30'unun fiziksel zorbalığa, %44'nün sözel zorbalığa, %9'nun cinsel zorbalığa ve %8'inin de duygusal zorbalığa maruz kaldıkları saptanmıştır. Siyez ve Kaya (2011) tarafından ortaokul öğrencileri ile gerçekleştirilen bir çalışmada, öğrencilerin %33,6'sının sözel zorbalığa, %29,3'ünün fiziksel zorbalığa, %14,8'inin ise cinsel zorbalığa maruz kaldıkları saptanmıştır. Gökkaya ve Tekinsav (2020) tarafından ortaokul öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bir diğer çalışmada da öğrencilerin %34,9'unun kurban, %2,8'inin zorba, %35,3'ünün seyirci ve %27'sinin ise hem zorba hem de kurban statüsünde oldukları görülmüştür. Yine başka bir araştırmada 9., 10., 11. ve 12. sınıflardan oluşan 4153 öğrenci ile yapılan araştırma sonucunda öğrencilerin %30'nun zorbalığa maruz kaldığı, %19'unda zorbalık yaptığı ortaya çıkmıştır (Alikashifoğlu ve diğerleri, 2004). Tüm bu çalışmalar doğrultusunda zorbalığın hem dünya genelinde hem de Türkiye'de yaygın bir problem olduğu söylenilebilir.

2.5. Okullarda Akran Zorbalığı

Hem zorbalığın hem de akran zorbalığının sistemli bir tanımının yapılmasında önemli bir yeri olan Olweus (1993); okul ortamında arkadaşlar arasındaki zorbalığı, bir öğrencinin bir ya da daha fazla öğrenci tarafından tekrarlayan bir şekilde olumsuz davranışlara maruz bırakılması olarak ifade etmiştir. Olweus'a (1993) göre herhangi bir eylemin zorbalık olabilmesi için 3 kriteri sağlaması gerekir. Bu 3 kriter; "kasıtlılık, süreklilik ve güç dengesizliği"dir. Kasıtlılık, bir öğrencinin başka bir öğrenciye kasıtlı bir şekilde zarar vermesini, süreklilik ise bu zarar verici davranışın bir defa değil sürekli bir şekilde devam ediyor olmasını güç dengesizliği de kurbanın zorbadan fiziksel, duygusal veya sosyal olarak daha zayıf olmasını içermektedir.

Roland (1989) tarafından okul zorbalığı, "zorba öğrencinin, kendisini savunamayan öğrenciye yönelik uzun vadeli ve düzenli olarak zarar verici bir şekilde güç kullanması" şeklinde tanımlanmıştır (akt.: Aygüç, 2015). Besag da (1995) zorbalığı, "zorba öğrencinin kendisini savunma açısından zayıf birine yönelik zarar verme arzusunda olması" olarak ifade etmiştir. Rigby (2002), okullarda yaşanan zorbalık olaylarını hem bir tutum olarak hem de bir eylem olarak incelemiştir. Yaptığı tanımda da akran zorbalığının "diğerlerine yönelik zarar verme arzusu bulunan bireyin, bu arzusunun doyumu niyetiyle, fiziksel veya duygusal olarak kendisinden daha zayıf olan bireylere tekrarlayan aralıklarla zarar vermesi" şeklinde ifade etmiştir (akt.: Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

Aileden sonra bireylerin en çok vakit geçirdiği, sosyalleşip kimlik kazanımı sağladığı mekanlardan belki de en önemlisi okullardır. Mamafih, pek çok akranın aynı mekanda bulunması okul ortamında da zorbalık olaylarını beraberinde getirebilmektedir. Bu doğrultuda okul ortamındaki zorbalık olaylarının sınıfta, koridorda veya okul çevresinde yaşanabileceği gibi (Aksoy, 2019); daha çok yetişkin denetiminin ve gözetiminin nispeten daha az olduğu bahçe, tuvalet, kantin, koridor, yemekhane gibi bölümlerde gerçekleştiği görülmektedir (Farrington, 1993; Limber, 2002; Muscari, 2002; UNESCO, 2017). Sharp ve Smith (2002) tarafından yapılan çalışmada ilkokullardaki akran zorbalığı olaylarının en çok oyun alanlarında gerçekleştiği belirlenmiş, ortaokullardaki akran zorbalığı olaylarının ise okulun her yerinde yaşanabildiğine dair bulgulara ulaşılmıştır. Kepenekçi ve Çınkır (2005) tarafından lise düzeyindeki öğrencilerle yapılan araştırmaya göre, öğrencilerin liselerde zorbalık

davranışlarına en fazla maruz kaldıkları okul bölümlerinin sırasıyla sınıflar, okul yolu, koridor ve okul bahçesi olduğu bulunmuştur.

Burnukara (2009) tarafından ergen bireylerin zorbalık olaylarında en çok hangi ortamlarda maruz kaldıklarına dair yapılan bir araştırmada, katılımcıların %34'lük bir kısmının okul ortamında, %3.8'lik bir kesiminin okul dışında, %62.2'lik bir bölümünün de hem okulda hem de okul dışında zorbalık eylemlerine maruz kaldıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Harris ve Petrie (2002) tarafından yapılan çalışmada da öğrencilerin sırasıyla okulun yemekhanesinde, sınıfında ve okulun dönüş yolunda akranları tarafından zorbalığa maruz kaldıkları görülmüştür. Yine Tezcan (2015) tarafından yapılan bir araştırmada da öğrencilerin okul içinde zorbalık olaylarına maruz kaldıkları yerlerin sırasıyla en çok sınıflar, bahçe, koridorlar, tuvaletler ve servisler olduğu bulunmuştur.

Okullarda akran zorbalığını inceleyen Dölek (2002) tarafından yapılan bir araştırmada mağdurların 5'te 1'inin yani %20'sinin kendi sınıfında olan öğrenciler tarafından zorbalığa maruz kaldıklarını, bunu takip eden sıra da aynı sınıf seviyesindeki diğer öğrenciler tarafından zorbalığa uğradıklarını, en son da üst sınıf seviyelerindeki öğrenciler tarafından zorbalığa maruz kaldıkları bulunmuştur.

Ergün (2011) tarafından yapılan bir araştırmaya göre ise Türkiye'de 2001 – 2006 yılları arasında basında yer alan zorbalık olaylarının %75' i okul binasında ve %25' i ise okul binasının dışında gerçekleştiği bulunmuştur. Okul binasındaki zorbalık olaylarının da %47'si sınıf içinde, %33'ü koridorlarda, %12'si tuvaletlerde ve %8'i atölyeler ya da laboratuvarlarda yaşanmıştır.

2.6. Akran Zorbalığı İçin Risk Oluşturan Faktörler

Akran zorbalığı ile ilgili yapılan araştırmalar, zorbalık davranışının; yaş, cinsiyet, ebeveyn tutumları, okul iklimi, aile ilişkileri ve akran ilişkileri gibi birçok farklı faktörle ilişkili olduğunu göstermektedir (Olweus, 2003; UNESCO, 2017; Gök ve Cenkseven-Önder, 2018; Özada ve Duyan, 2018). Bu davranışları anlayabilmek adına zorbalığın ilişkili olduğu risk faktörleri literatürde pek çok araştırmaya konu olmuştur. Bu bölümde bu risk faktörlerine değinilecektir.

Akran zorbalığı ile ilişkilendirilen risk faktörlerinden birisi cinsiyettir. Ancak cinsiyet faktörü ile zorbalık arasında farklı bulgulara ulaşan çalışmalar mevcuttur. Bazı çalışmalarda zorbalığın erkekler arasında daha sık görüldüğü belirtilmekte iken

(Olweus, 1994; Ayas ve Pişkin, 2011; Bilgin, 2007; Bulgurcu, 2011; Bulut, 2008; Ergün, 2011; Gökler, 2007; Güven, 2015; Tıprıdamaz Sipahi, 2008) bazı çalışmalarda ise akran zorbalığının kızlar arasında daha sık yaşandığı ifade edilmektedir (Dölek, 2002; Pekel, 2004; Kaşvut, 2009; Acar, 2009). Bundan farklı olarak kızların daha çok bir kız tarafından, erkeklerin ise daha çok bir erkek tarafından zorbalığa uğradığı belirlenmiştir (Arslan, 2008). Bu doğrultuda Dölek de (2002) hem kızların hem de erkeklerin daha çok hemcinslerine karşı zorbalık davranışında buldukları bulgusuna ulaşılmıştır.

Pek çok araştırmaya göre, erkek öğrenciler daha çok fiziksel zorbalıkta bulunurken, kız öğrenciler ise duygusal (sosyal) zorbalık davranışlarında bulunmaktadır (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011). Pellegrini ve Bartini'ye (2000) göre de bu farklılığın nedeni erkek çocuklar için fiziksel üstünlüğün, kız çocuklar için ise yakın ilişkiler içinde olmanın önemli olmasından kaynaklanmaktadır. Cinsiyet arasındaki farklılıklardan biri de zorbalığın bireysel mi grupla mı uygulandığıdır. Bu doğrultuda Rigby ve Johnson (2005) tarafından yapılan araştırmada kızların daha ziyade grup zorbalıklarında bulunduğu, erkeklerin ise daha ziyade bireysel zorbalık yaptıkları bulunmuştur. Bu doğrultuda zorbalık cinsiyet faktörü ile değerlendirildiğinde, zorbalık yapma amaçlarının kızlarda ve erkeklerde farklı olduğu, yapılan zorbalık türlerinin de kızlarda ve erkeklerde farklılaştığı görülmektedir (Pellegrini ve Bartini, 2000).

Çankaya'ya (2011) göre, zorbalığı uygulayan bireylerin “dışlama” davranışı hariç olmak üzere tüm zorbalık davranışlarında erkeklerin kızlardan daha fazla oranda zorbalık davranışı gerçekleştirdiği görülmüştür. Benzer şekilde yapılan bir diğer çalışmada da mağdurlara, kendisine zorbalık yapanların cinsiyeti sorulduğunda “erkek” cevabını veren katılımcıların daha fazla olduğu bulunmuştur (Kartal ve Bilgin, 2007).

Akran zorbalığı açısından risk oluşturan bir diğer faktör de yaştır. Zorbalığa maruz kalma durumunun yaşa bağlı olarak azaldığı ancak zorbalık yapma oranının ise yaşla beraber arttığını belirten çalışmalar da bulunmaktadır (Pişkin, 2003). Benzer şekilde Batsche ve Knoff (1994) ve Hanish ve Guerra (2000) tarafından gerçekleştirilen araştırmalarda da bireylerin ilerleyen yaşlarda mağdur olma oranlarının azalacağına dair bulgulara ulaşılmıştır. Batsche ve Knoff (1994) bu duruma, zorbalıkların zorbalık yapmak için kendilerinden güçsüz küçük öğrencileri seçmelerinin neden olduğunu belirtmektedir.

Stevens ve arkadaşları (2002) zorbalığın özellikle 10 ve 16 yaşları arasında ilerledikçe azaldığını belirtmektedir. Olweus (1993) de doğrudan zorbalık olaylarının ilkokul yıllarında başlayıp, ortaokul yıllarında arttığını, lise yıllarında ise azaldığını belirtmiştir. Pelligrini (2002) ise zorbalığın ergenliğe geçiş ile beraber arttığını vurgulamıştır. Crick ve Rose'ye (2001) göre ise ergenliğe geçişle beraber özellikle sosyal zorbalık olaylarında artış yaşanmaktadır. Bunların yanı sıra, Farrington (2005) zorbalık türünün yaşla beraber farklılaştığını öne sürmüştür. Buna göre, alt sınıftaki öğrenciler arasında daha fazla fiziksel zorbalık görülmekte iken, üst sınıflardaki öğrencilerin daha çok sözel ve sosyal zorbalığa başvurdukları belirtilmektedir.

Akran zorbalığı açısından risk oluşturan başka bir faktör de ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleridir. Whitney ve Smith (1993) tarafından gerçekleştirilen araştırmada zorbalığa uğrayan bireylerin daha çok alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerden geldikleri görülmüştür. Ayrıca, Akiba (2008) tarafından yapılan bir araştırma, sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerden gelen öğrencilerin gittiği okullarda zorbalık vakalarının daha yaygın olduğunu ortaya koymuştur.

Akran zorbalığı açısından risk oluşturan bir diğer başka faktör de ailede yaşanan sorunlardır. Araştırmalar, sorunlu ailelerden gelen öğrencilerin daha fazla zorbalık davranışlarında bulduklarını ifade etmektedir (Olweus, 1994). Çoğunlukla zorba bireylerin anne babaları çocuklarına karşı daha reddedeci, düşmanca, ilgilenmeyen ve aldırmayan bir tutum sergileyebilirler. Ayrıca, böyle ailelerde baba figürünün genellikle zayıf olduğu görülmektedir (Gökler, 2007). Ailesi ile sağlıklı iletişim kuramayan ve aile içerisindeki çözülemeyen veya şiddetle son bulan durumlara maruz kalan çocukların da aynı şekilde ailesini rol model alıp sosyal yaşamında ve okulda da ailesinden gördüğü gibi davrandığı, zorbalık yaptığı görülmüştür (Farrington, 2005; Çitemel, 2014).

2.7. Zorba Çocukların Aile Özellikleri

Zorbaları daha iyi tanıyabilmek ve zorbalık davranışını gerçekleşmeden önleyebilmek amacıyla, zorba bireylerin yaşadıkları ev ortamları ve aile ilişkileri ile ilgili birçok araştırma yapılmıştır (Olweus 1980; Baldry ve Farrington, 2000; Connoly ve O'Moore 2003). Bu çalışmaların çoğu, zorbaların ailelerinde sorunların olduğunu ortaya koymaktadır (Olweus, 1994).

Genel olarak bakıldığında zorba çocukların ebeveynlerinin çocuklarına karşı takındığı tutumun düşmanca, reddedici ve ilgisiz olduğu görülmektedir (Gökler, 2007). Bu ailelerde baba figürünün genellikle zayıf (Gökler, 2007) veya baskıcı olduğu (Bowers ve ark., 1994; Stevens ve ark., 2002), anne figürünün ise aileden izole olduğu veya aşırı hoşgörülü bir ebeveynlik tutumunu benimsediği söylenebilir (Curtner-Smith, 2000; Gökler, 2007; Karadaş, 2021; Kiraz-Can, 2021). Ayrıca, Olweus (1995) tarafından yapılan araştırmada zorbaların ebeveynlerinin zorbalık davranışlarına tolerans göstermesinin, zorbalığı arttıracak ve saldırganlık davranışlarının da artışla sonuçlanacağı bulunmuştur. Bu durum, bu ailelerde disiplin anlayışının yetersiz oluşundan ve disiplin uygulamalarının yanlış uygulanmasından kaynaklanmaktadır. Benzer şekilde, ilgi ve sevginin olmadığı bir aile ortamının çocukların zorbalık davranışları sergilemesi üzerinde etkili olduğu görülmüştür (Schwartz ve ark., 1997). Baldry ve Farrington (2000) tarafından da zorba çocukların ailelerinin zorba olmayanlara göre daha cezalandırıcı bir tutuma sahip oldukları bulunmuştur.

İlgili araştırmalarda, zorba çocukların aile bağlarının zayıf olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda, Troy ve Srouf (1987) tarafından yapılan bir çalışmada ebeveynleri ile güvenli ilişkiler deneyimleyemeyen çocukların zorbalık olaylarına daha fazla karıştığı bulunmuştur. Yine baba figürünün olmadığı ve aile bağlarının zayıf olduğu ailelerden gelen çocukların daha sık zorbalık davranışında bulunduğu görülmüştür (Bowers ve arkadaşları, 1994; Smith, 2004).

Bazı araştırmalarda anne ve baba davranışlarının zorbalık davranışları ile farklı şekilde ilişkileri olduğu bulunmuştur. Örneğin, Olweus (1980) tarafından yalnız erkeklerle yapılan çalışmada annenin olumsuz tavırlarının ve ilgisizliğinin erkek çocuklarda saldırgan davranışlarla sonuçlandığı saptanmıştır. Rigby (1996) tarafından yapılan çalışmada da kız zorba-kurbanların annelerinden daha çok olumsuz davranışlara maruz kaldıkları, erkek zorba-kurbanların ise babalarıyla daha çok olumsuz iletişimlerinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Connolly ve O'Moore (2003) zorbalığa karışan çocukların zorbalığa karışmayan çocuklara göre baba yokluğunun ve annedeki depresif semptomların zorbalık davranışları üzerinde etkili olduğunu yaptıkları araştırma sonucunda görmüştür. Akgün (2005) ise kızların zorbalık davranışlarında bulunmasının anne-baba tutumları ve babaları ile yaşadıkları çatışmayla ilişkili olduğunu bulmuştur.

Bu çalışmalara ek olarak, Flouri ve Buchanan (2002) tarafından yapılan çalışmada aile içinde anne ve baba ile daha az zaman geçirmenin zorbalık davranışını artırdığı bulunmuştur. Mizell-Christie (2003) tarafından yapılan çalışmada ise ailedeki anlaşmazlıkların çocuğun zorbalık davranışında bulunmasını doğrudan etkilediği görülmüştür. Connoly ve O'Moore da (2003) aile içindeki şiddetin çocukların zorbalık davranışında etkili olduğunu bulmuştur. Ayrıca Fitzpatrik ve arkadaşları (2007) zorbalık davranışları ile aile içi şiddet arasında pozitif yönlü bir ilişki saptamıştır. Olweus'a (1980) göre zorbaların yaşadıkları evlerde fiziksel güce dayalı disiplin teknikleri uygulanmakta ve problem çözümünde fiziksel güç kullanılmaktadır.

Bazı çalışmalarda da çocukların aile içerisinde şiddete maruz kalmalarının veya tanık olmalarının zorbalık davranışını artırdığı bulunmuştur. Jaffe, Wolfe & Wilson (1990) tarafından yapılan bir çalışmada çocuğun babasının annesine uyguladığı şiddeti görmesinden dolayı zorbalık davranışlarına başvurduğu bulunmuştur. Baldry (2003) zorba bireylerinin aile işlevlerinin zayıf olduğunu ve aile içinde şiddette daha fazla şahit olduklarını bulmuştur. Shields ve Cicchetti (2001) de zorbaların ebeveynleri tarafından kötü muameleye maruz kaldıklarını bulmuştur.

Şimşek (2014) tarafından yapılan çalışmada da çocukların zorbalık davranışlarında bulunmaları üzerinde, ebeveynlerin sergiledikleri otoriter ve baskıcı tutumun, çocuğun sosyal yaşantısının aile tarafından kısıtlanmasının, ebeveynlerin ilgisiz olmalarının, sorunlara duyarsız kalmalarının, aile üyeleri arasındaki tutarsız davranışların, ebeveyn ilişkilerindeki uyumsuzluğun, ailenin yaşadığı ekonomik sorunların, ailenin sosyal çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurmasının ve ev ortamındaki düzensizliğin ciddi bir şekilde etkili olduğu bulunmuştur.

2.8. Kurban Çocukların Aile Özellikleri

Literatürde kurban bireylerin aile özellikleri ile yapılan çalışmalarda da zorba çocukların aile özelliklerine benzer özellikleri taşıdığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu benzerliklerden en belirginini, kurban çocukların ailelerinin aşırı koruyucu olmalarıdır (Duffy 2004). Ladd ve Kochenderfer (1998) kurbanların ailelerinin çocukları üzerinde aşırı kontrolcü olduklarını, çocuğun sosyalleşmesine izin vermediklerini, çocukların özerkliklerinin gelişemediği için bağımlı kişilikler geliştirdiklerini ve annenin aşırı koruyucu davranışlarının özellikle erkek çocuklar için kurban olmayı kolaylaştırdığını bulmuştur (akt.: Arslan 2008). Olweus (1993), ailelerin çocuklarını aşırı koruyucu

yaklaşımlarının, zorbalığa maruz kalma durumunun hem bir sebebi hem de bir sonucu olduğunu ifade etmiştir.

Troy ve Srouf (1987) kurbanların aile bağlarının daha güvensiz olduğu ve bağlanma biçimlerinin kaygılı-tedirgin veya kaygılı-çekingen şeklinde olduğu görülmüştür. Olweus (1993) annelerdeki aşırı koruyuculuğun erkek çocuklar üzerinde kurban olma ihtimalini artırdığını, eleştirel ve mesafeli babaların da erkek çocukların kurban statüsünde olmaları ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Benzer şekilde Finnegan, Hodges ve Perry (1998) de aşırı koruyuculuğun özellikle erkek çocuklarda kurban olma riskini artırdığını bulmuşlardır.

Bunlara ek olarak Flouri ve Buchanan (2003) ise babalardaki çocuklara yönelik ilgi azlığının zorbalığa maruz kalmayı artırdığını bulmuşlardır. Akgün (2005) tarafından yapılan araştırmada da kurban statüsünde olan kız kurbanların babaları ile iletişimlerinin iyi olmadığı bulunmuş ve yine kurban statüsünde olan kız öğrencilerin anne babalarının daha az denetleyici, daha az ilgili ve katılımcı olarak algıladıkları belirtilmiştir. Schwartz ve arkadaşları (1997) ise kurban olma durumunu farklı bir şekilde ele alarak ailesinde şiddete maruz kalan bireylerin, kurban olma açısından risk altında olduklarını ifade etmişlerdir.

2.9. Akran Zorbalığının Çocuk ve Ergenler Üzerindeki Etkileri

Okullarda yaşanan zorbalık olayları öğrencileri duygusal, sosyal, fiziksel ve zihinsel olarak olumsuz yönde etkilemektedir. Arkadaşları arasında zorbalığa maruz kalan çocuk ve ergenlerde bu zorbalığın etkileri sadece akademik yılları ile sınırlı kalmamakta ve öğrencilerin ileriki yaşantıları için de bazı hasarlar bırakabilmektedir (Çayırdağ, 2006).

Akran zorbalığı çocuk ve ergenlerin gelişimlerinin normal bir parçası olmadığından, bilhassa mağdurlar üzerinde oldukça büyük etkileri olabilmektedir (Çetinler, 2021). Ancak zorbalık olaylarından etkilenen sadece mağdurlar olmamakta, bu olayların zorbalar ve seyirciler üzerinde de uzun veya kısa vadede olumsuz etkileri olabilmektedir (Açıl, 2015; Akkaya, 2021; Ergün, 2011; Gökler, 2007).

Okulda zorbalığa maruz kalan bireyler, okul ortamını güvensiz olarak algılamakta, dolayısıyla okula gitmek istememekte, okulu sevmemekte ve dolayısıyla da devamsızlık yapmaktadırlar (Rigby, 2003). Bunun yanı sıra, akademik başarıları da düşük olabilmektedir (Atik, 2006; Genç ve Aksu, 2010). Ladd, Kochenfender ve Ladd

(1997) tarafından yapılan bir çalışmada zorbalık davranışlarına maruz kalan öğrencilerin okuldan kaçmalarının ve akademik eğitim başarılarının düşük olmasının nedeninin okul veya sınıf ortamında kendilerini güvensiz hissetmeleri olduğu belirtilmektedir (akt.: Arslan 2008).

Bireylerin okul yıllarını kapsamakla beraber ileriki yaşamını da etkileyip büyük hasarlara sebep olan akran zorbalığına uzun süre maruz kalan öğrencilerde bazı ruh sağlığı problemleri görülmekle birlikte, özellikle depresyon ve kaygı düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir (Kıpcı, 2004; Whitted ve Dupper, 2005). Olweus (1993) tarafından yapılan çalışmada, 12-16 yaş aralığındaki erkek çocukların zorbalık mağduru oldukları durumda, genç yetişkinlik dönemlerinde yüksek düzeyde depresyon yaşadıkları ve benlik saygılarının düşük olduğu belirtilmiştir. Craig (1998) tarafından mağdur olmanın önceden yaşanmış olan depresyon ve kaygı düzeyini arttırdığı ifade edilmiştir. Hatta bazı çalışmalarda zorbalık olaylarının en ciddi etkisinin intihar girişiminde bulunma olasılığının artması olduğu belirtilmektedir (Güvenir, 2005). Karaman-Kepenekçi ve Çınkır (2006) tarafından gerçekleştirilen bir diğer araştırma da mağdurların psikolojik uyum problemleri yaşadığı, arkadaşlık ilişkilerinin olumsuz yönde değiştiği ve kendilerini iyi hissetmedikleri bulunmuştur. Kıpcı (2004) tarafından yapılan bir başka araştırma, fiziksel, sözel ve cinsel zorbalık davranışlarına maruz kalan öğrencilerin daha yüksek depresyon seviyelerine sahip olduğunu göstermiştir. İsviçre'de zorbalığın uzun vadeli etkilerini araştırmak amacıyla gerçekleştirilen bir çalışmanın sonuçlarına göre, zorbalık görmüş kurban çocukların ancak 23 yıl sonra normal yaşantıya döndükleri bulunmuştur (Erk, 2019). Akran zorbalığının mağdur bireyler üzerindeki bir diğer etkisi de yalnızlık hissi ve akran reddi olabilmektedir (Graham & Juvonen, 1998; Pekel-Uludağlı & Uçanok, 2005). Batsche ve Knoff (1994) tarafından yapılan bir araştırmada da mağdur olmanın sosyal olarak dışlanmaya neden olabildiği, bu durumun da mağdur öğrencilerin diğerleriyle iletişim kurmaktan kaçınmasından kaynaklandığını belirtmektedir.

Akran zorbalığının zorbalar üzerinde de olumsuz etkileri bulunmaktadır. Zorbalar, yetişkinliklerinde yetersiz sosyal beceriler sergileme eğiliminde olup aile içi şiddet, suç işleme ve madde kullanımı gibi riskli davranışlarda bulunma ihtimalleri yüksektir (Olweus, 1993; Rigby, 1996). Yine zorbalar üzerinde gözlenen bir diğer etki de dikkat eksikliği ve davranış bozukluğu (Kumpulainen ve ark., 2001) ve akademik başarının düşüklüğü (Genç ve Aksu, 2010) olabilmektedir. Türkiye'de ise Alikeşifoğlu (2011)

zorbalığın hem mağdurlara hem de zorbalığı izleyen bireylere kıyasla daha fazla davranış sorunları ve riskli davranışlar sergilediklerini bulmuştur.

2.10. Zorbalık Davranışlarını Açıklayan Kuramlar

Literatürde zorbalık davranışlarını ve zorbalığın neden gerçekleştiğini anlamaya yönelik açıklamalar getiren farklı kuramsal yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu kuramlar; sosyal bilgiyi işleme kuramı, zihinsel çerçeve kuramı, ahlaki gelişim kuramı ve sosyo-ekolojik kuram olarak sıralanabilir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

2.10.1. Sosyal Bilgiyi İşleme Kuramı

Sosyal bilgiyi işleme kuramında, bireyler sosyal çevrelerinden ve içinde buldukları yakın ilişkilerinden elde ettikleri ipuçlarına göre davranışlarda bulunmaktadır. Yani bu kurama göre davranışı yönlendiren temel mekanizma “sosyal biliş”tir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

İnsanı bir bilgi işleme sistemine benzeten bu kuram, aslında insanın uyguladığı saldırgan davranışları açıklamaya çalışan en etkili teorilerdendir (Çetinler, 2021). İnsan bir sosyal ortama ilk kez girdiğinde, bu sosyal ortamdan edindiği bilgileri işler ve yakaladığı ipuçlarıyla kendi davranışlarına yön verir. Bu süreç temel olarak dört aşamada gerçekleşmektedir: İlk aşamada, durumsal ipuçları kodlanır, ikinci aşamada bu kodlar etrafında yorumlanır, üçüncü aşamada duruma verilebilecek muhtemel tepkiler zihinsel düzeyde araştırılır ve son aşamada bu muhtemel tepkilerin içinden uygun olan tepki seçilir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

Kuramın araştırmacılarından olan Crick ve Dodge’a (1994) göre bireyler sosyal durumlarla karşılaştıklarında, biyolojik yeteneklerinin yanı sıra geçmiş deneyimlerini de göz önünde alarak bulunacakları tepkiyi seçmektedirler. Bu kurama göre sosyal bilginin işlenmesi bir süreçtir ve bu sürecin belli aşamaları bulunmaktadır. Bu aşamalardan birinde oluşan aksama uygun olmayan ya da saldırgan olarak değerlendirilen eylemlerin meydana gelmesine neden olmaktadır. Modeldeki 6 aşama aşağıdaki gibidir:

- Dışsal ve içsel ipuçlarının kodlanması,
- Bu ipuçlarının yorumlanması ve bilişsel temsillerinin oluşturulması,
- Amaçlarının belirlenmesi ve uygulanması,

- Uzun süreli bellekteki reaksiyonlara ulaşılması ve bu reaksiyonun yeniden inşa edilmesi,
- En uygun tepkinin seçilmesi,
- En uygun tepkinin eyleme dönüştürülmesi (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011: 143).

2.10.2. Zihinsel Çerçeve Kuramı

Zihinsel çerçeve, bireylerin buldukları sosyal ortamlardaki davranışları tahmin edebilmeleri amacıyla bilişsel şemalarını kullanabilme potansiyeli olarak tanımlanmaktadır. Bu kuramcılara göre, zorbalığın meydana gelmesi gelişmiş düzeydeki sosyal becerilerin ve manipülasyon yeteneğinin bir sonucudur (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011). Bu doğrultuda, yapılan bir araştırmada, zorbalar diğer bireyler tarafından sosyal zekası yüksek bireyler olarak görüldüğü bulunmuştur. Bir diğer deyişle bu kuramda zorbalık, karmaşık sosyal yapıların içerisinde gerçekleşir ve bireyin bu karmaşıklığı yönetebilmesi için manipülasyon yeteneği ve empati kurabilme gibi sosyal becerilerde iyi olmasını gerektirmektedir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

2.10.3. Ahlaki Gelişim Kuramı

Ahlaki Gelişim Kuramına göre zorbalık kavramı ahlaki yönden değerlendirilmelidir. Arsenio ve Lemerise'ye (2001) göre zorbalık; dürüstlük, fedakârlık ve yardımseverlik gibi ahlaki değerlerle açıklanmalıdır. Bu araştırmacılara göre, diğer kuramcılar zorbalığın ve mağduriyetin bu ahlaki yönünü ihmal etmektedirler.

Ahlaki gelişim kuramında, zorbalık kavramı Piaget ve Kohlberg'in ahlak gelişim teorilerine dayandırılmakta ve dört bileşen modeli ile açıklanmaktadır (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011). Bu dört bileşen ise aşağıdaki gibidir:

- Ahlaki duyarlılık: Ahlaki bir sorun olduğunun farkına varılmasını içerir.
- Ahlaki yargılama: Ahlaki olarak en uygun davranışın ne olduğunu belirleme sürecidir.
- Ahlaki güdülenme: Davranışla sergilenmek istenen ahlaki değerlerin belirlenmesini ifade eder.
- Ahlaki kişilik: Davranışın uygulanması veya yerine getirilmesidir.

2.10.4. Sosyo-Ekolojik Kuram

Sosyo-Ekolojik kuramını benimseyen kuramcılar, zorbalık davranışının bireysel temelli olarak ele alınmasını yetersiz bularak, zorbalığı sosyal bağlam içerisinde açıklamaya çalışmışlardır. Temel olarak Brofenbrenner'ın ekolojik sistem kuramına dayanmaktadır. Bu kurama göre, birey tarafından sergilenen davranışlar beş farklı sistemin etkisi ile ortaya çıkmaktadır. Bu beş sistem sırasıyla şu şekilde ifade edilebilir:

- Mikro-sistem: Mizaç, aile, okul gibi bireyin yakın çevresini kapsar.
- Mezzo-sistem: Ebeveyn-çocuk ilişkisi, okul-aile ilişkisi gibi bireyin yakın çevresinin ilişkilerini kapsar.
- Ekzo-sistem: Ailenin sosyal çevresi, işi, ekonomik koşulları kapsar.
- Makro-sistem: Kültür, toplum, inançlar ve değerler gibi etmenleri kapsar.
- Krono-sistem: Zaman içerisinde hem bireyde hem de diğer sistemlerinde yaşanan değişimleri kapsar (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

2.11. Aile İçi Şiddet

2.11.1. Şiddetin Tanımı

Şiddet sözcüğünün tanımları incelendiğinde, bu tanımların iki yönü dikkat çekmektedir: “güç” ve “saldırganlık”. Güç, “bir olaya neden olan her türlü hareket” olarak tanımlanabilirken; saldırganlık, “egemen olma, yenme, kontrol etme amacı taşıyan güçlü, şiddetli ve etkili bir eylem” veya “bir işi bozma, engelleme ya da başarısızlığa uğratma amacıyla yapılan düşmanca, zarar verici, hırpalayıcı veya yıkıcı davranış” olarak tanımlanmaktadır (Ayan, 2007). Bu tanımlar göz önünde bulundurulduğunda, şiddet “gücün birey, gruplar ya da toplumsal temelde zarar verici nitelikte saldırgan bir eğilim ile kullanılması” şeklinde ifade edilebilir (Ayan, 2007).

Bir diğer açıdan bakıldığında şiddet; herhangi bir bireyin veya grubun bir diğerine zor kullanarak veya baskı uygulayarak, fiziksel ya da duygusal olarak hasar almasına neden olan, bireysel ya da toplumsal hareketler olarak tanımlanabilir (Taşdan, 2009).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), şiddeti "fiziksel güç veya otoritenin kasıtlı olarak tehdit veya gerçek biçiminde başkasına uygulanması sonucu, mağdurda yaralanma, ölüm, psikolojik zarar veya bu sonuçlara yol açma olasılığı oluşturması" şeklinde tanımlamaktadır (akt.: Polat, 2001).

Şiddet; toplumların konumuna, dönemine ve sürecine bağlı olarak değişebilen; her kültürde ve tüm yaştaki kişilerin arasında ortaya çıkabilen önemli bir sosyal sorundur (Yıldırım ve Kızmaz, 2008). Hatta şiddet, insan doğasının ayrılmaz bir parçası olmakla beraber hem bireysel hem de toplumsal düzeyde ortaya çıkardığı hasarlar sebebiyle her zaman ciddi bir sorun olmuştur (Kabacaoğlu ve Koçtürk, 2020). Çocuğa yönelik şiddet ise şiddet olguları içinde en büyük zararı yaratan, genellikle gizli kalan ve ortaya çıkmayan olgulardır (Polat, 2001). Çünkü pek çok defa çocuğun ebeveynleri tarafından “terbiye” kisvesi altında şiddete maruz kalması, toplum tarafından normal değerlendirilmekte, bu noktada da çocuğun şiddet görmesi meşru hale gelebilmektedir (Cengiz, 2008).

2.11.2. Şiddet, Saldırganlık ve Zorbalık Arasındaki İlişki

Zorbalık, şiddet ve saldırganlık kavramları gündelik hayatta pek çok defa birbirinin yerine kullanılabilir. Ancak ilgili literatürde bu kavramlar arasındaki bazı farklılıklara dikkat çekilmiştir. Bu kavramlar arasında yer alan saldırganlık, “başkalarına zarar verme amacı güden ve kasıtlı olarak yapılan yıkıcı davranışların bütünü” olarak ifade edilmektedir (Abay ve Tuğlu, 2000). Yine bir diğer tanımda saldırganlık, “başka bir insana zarar veren ya da zarar verme niyeti taşıyan davranış” ifadesi ile belirtilmektedir (Saygılı, 2014). Görüldüğü gibi, saldırganlığın temel özelliği zarar verme hedefi taşıması ve kasıtlı olmasıdır (Kağıtçıbaşı, 1999). Ayrıca saldırganlık, zorbalığa ve şiddete göre daha kapsamlı bir kavram olup; zorbalık ve şiddet saldırganlığın türleri arasında değerlendirilebilir.

Akran zorbalığı ile saldırganlık, düşmanca davranma ve karşı tarafa kasıtlı bir şekilde zarar vermesi yönünden birbirlerine benzemektedirler. Ancak zorbalığın kriterlerinden birisi olan “güç eşitsizliğinin olması” kriteri, saldırganlıkta bulunmaz. Yani saldırganca olan her davranış zorbalık olarak nitelenmezken, her zorbalık davranışının içerisinde saldırganlık bulunur.

Şiddet ise Olweus (1999) tarafından “bireyin fiziksel olarak veya bir nesne kullanarak başka bir kişiye ciddi bir biçimde zarar vermesi ya da yaralaması” olarak tanımlanmaktadır. (akt.: Pişkin, 2002). Buradan hareketle şiddetin fiziksel olarak gerçekleşen zarar verme davranışlarını ifade ettiği söylenilebilir. Bu yönüyle şiddet, zorbalığın alt türlerinden olan fiziksel zorbalığa benzemektedir. Ancak zorbalık, duygusal ve sözel zarar verme davranışlarını da kapsayan bir kavramdır. Diğer bir

deyişle, saldırgan davranışlar eşit güç düzeyindeki bireyler arasında gerçekleştiğinde de ya da sürekli olmadığında da bu davranışlar “şiddet” olarak tanımlanabilir, ancak zorbalık olarak tanımlanamaz (Özkan, 2018).

2.11.3. Aile İçi Şiddetin Tanımı

Aile içi şiddet, "kan bağı veya yasal bağlılık olan, aynı çatı altında yaşayan ve kendilerini aile olarak tanımlayan bir grup içinde, bireyden bireye yöneltilen zorlama, aşağılama, güç gösterme, gerginlik veya öfke boşaltma amacıyla gerçekleştirilen her türlü şiddet eylemi" olarak tanımlanabilir (Kemerli, 2002). Özele indirildiğinde ise aile içi şiddetin, “yaşlı istismarı”, “çocuk istismarı” ve “kadına şiddet” gibi konuları da içerdiği söylenilebilir (Kabacaoğlu ve Koçtürk, 2020).

Aile içi şiddetin tanımından önce aile kavramının tanımlanması gerekmektedir. Aile, bireyin var olduğu andan itibaren yaşamını sürdürebilmek için ihtiyaçlarının karşılandığı toplumsal yapıdır (Özmen, 2004). Aile içi şiddet; "bir aile üyesinin, başka bir aile üyesi tarafından fiziksel, cinsel, ekonomik ve/veya psikolojik olarak zarar görmesi durumunu içeren insan hakları ihlali sorunu" olarak ele alınabilir (Özkan, 2022). Aile içinde şiddet; çocuklara yönelik ebeveyn şiddeti, ebeveynlere/yaşlılara yönelik şiddet, kadına yönelik şiddet ve/veya kardeşler arası şiddet gibi farklı biçimlerde görülebilmektedir (Pişkin, 2002).

Aile içi şiddetle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, çalışmaların genel olarak “kadına yönelik şiddet” ve “çocuğa yönelik şiddet” şeklinde ayrı başlıklarda incelendiği görülmektedir. Aslında iki konu da birbirine oldukça yakındır. Çünkü herhangi bir ailede kadına yönelik şiddet gerçekleştiğinde, ailenin çocuk üyeleri de bu duruma tanık olmaktadır. Çocuğa yönelik şiddette ise ailenin çocuk üyeleri doğrudan şiddete maruz kalan konumda olmaktadır. Her iki durum da çocuğun problemin içinde yer aldığı durumlardır (Polat, 2017; Öztürk, 2017; Özkan 2022).

Yukarıda bahsi geçen “şiddetin tanımı”na ek olarak, Dünya Sağlık Örgütü ise şiddeti üç alt başlıkta kategorize etmektedir. Bunlar; “kişisel şiddet”, “kişilerarası şiddet” ve “kollektif şiddet”tir. Kişisel şiddet, kişinin şahsına yönelik gerçekleştirmiş olduğu, zarar verme ve/veya intihar etme gibi davranışları ifade ederken, kişilerarası şiddette bireyin yakın çevresine uyguladığı şiddeti belirtir. Kollektif şiddet ise bireyin bir grup insana, bir topluluğa veya bir topluma yönelik uyguladığı şiddet içerikli davranışlardır

(akt.: Özkan, 2022). Bu sınıflandırma göz önüne alındığında aile içi şiddetin, kişilerarası şiddetin bir alt türü olduğu söylenilebilir.

Aile içi şiddet, toplumun en ufak birimi olan ailede gerçekleşen tüm şiddet vakalarını içerebilir. Bu şiddet olaylarında, saldırgan ve saldırıya uğrayan mağdur arasında kan bağı vardır ya da evlilikle tesis edilen akrabalık ilişkileri bulunmaktadır. Aynı evde yaşayan veya belli bir müddet yaşamış olan bir ailede; eşlerin birbirlerine, çocuklarına veya ailenin yaşlılarına yönelik gerçekleşen ya da herhangi bir yönden güçlü olan aile üyesinin/üyelerinin güçsüz olanlara yönelik uyguladıkları fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik içerikli tüm şiddet davranışlarını kapsar (Özgentürk ve ark., 2012; Öztürk, 2017; Polat, 2017).

Farklı istatistiki bilgiler bulunsa da aile içi şiddet, şiddetin toplumsal hayatta görülen en yaygın türü olarak ifade edilmektedir (Page ve İnce, 2008, akt.: Yıldırım ve Kızmaz, 2018). Bu iddiayı pekiştirir nitelikte, aile içi şiddetin toplumda oldukça yaygın görüldüğünü belirten çalışmalar da mevcuttur (Sevim ve Ataş, 2015). 2014 yılında “Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü” tarafından yapılan ve “T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü” tarafından yürütülen çalışma; her 10 kadından 4’ünün fiziksel şiddete uğradığını, %44’nün duygusal şiddete maruz kaldığını, %30’unun da ekonomik şiddete maruz kaldığını göstermiştir (Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, 2014). Yine Türkiye’de yapılan başka bir aile içi şiddet araştırmasında, kadınların %36’sının fiziksel, %12’sinin cinsel ve %38’inin ise ya fiziksel yada cinsel şiddete maruz kaldığı belirtilmektedir (Yüksel-Kaptanoğlu, Çavlin, Akadlı Ergöçmen, 2015). Başka bir aile içi şiddet araştırmasında da şiddete en fazla uğrayan birinci grubun kadınlar ve ikinci grubun ise çocuklar olduğu bulunmuştur (Özkan 2022).

2.11.4. Aile İçi Şiddetin Türleri

Aile içi şiddete dair tanımlarda da görüldüğü üzere aile içindeki şiddet gerek failine gerek mağduruna gerekse içeriğine göre değişen şekillerde ortaya çıkabilmekte ve farklı sınıflara ayrılabilir. Ayrıca ilgili literatürde, aile içi şiddetin “istismar” olarak da geçtiği görülmektedir. Bunun yanı sıra yine literatürde aile içi şiddetin farklı şekillerde kategorize edildiği görülmüştür. Örneğin Polat (2017) tarafından aile içi şiddet birçok farklı alt başlıkta belirtilmiştir: “kadına yönelik, çocuğa yönelik, yaşlıya yönelik, akranlar arası, kardeşler arası, flörte yönelik, engelliye yönelik, mülteciye

yönelik ve kişinin kendisine yönelik şiddet.” Genel olarak bakıldığında ise aile içi şiddetin, uygulanan şiddetin içeriğine göre fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik olmak üzere dört alt başlıkta incelendiği görülmektedir (Kabacaoğlu ve Koçtürk, 2020).

2.11.4.1 Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddet, maruz kalan bireyin bedeninde acıya ya da yaralanmaya sebep olan her türlü kasıtlı şiddet davranışını ifade etmektedir. “Kasıt” ifadesinden de anlaşılacağı üzere bu acı ya da yaralanmalar kaza ile gerçekleşmemiştir (Kabacaoğlu ve Koçtürk, 2020). Bu kaza dışı yaralanmalar, çoğunlukla çocuk cezalandırıldığında ya da ebeveynlerin kontrollerini kaybettiklerinde çocuğun ebeveynler tarafından dayak yemesi-dövülmesi türünde gerçekleşir (Tıraşçı & Gören, 2007). Genel bir ifadeyle, 18 yaşından küçük bireylerin ebeveynleri veya bakım verenleri tarafından beden sağlığına zarar verecek türden kasıtlı olarak hasar görmesi, yaralanması veya yaralanma riski taşınması olarak belirtilebilir (Karakulak, 2018).

Aile içi şiddetin türlerinden fiziksel şiddet, sadece ebeveynlerden çocuğa yönelik gerçekleşmez, ayrıca eşler arasında, genellikle erkekten kadına yönelik olarak da gerçekleşebilir. Eşler arasında basit bir tokat ile başlayan fiziksel şiddet genellikle dozajı artarak devam eder ve erkeğin bu durumun bir daha olmayacağına dair sözler vermesine rağmen tekrarlanır (Karakulak, 2018). Buna rağmen kadının şiddet içeren bu ilişkide kalmayı sürdürmesi de sıklıkla görülür. Bu durumun sebepleri arasında; şiddetin ne düzeyde ve hangi sıklıkla yaşandığı, ekonomik bağımlılık, korku, çocukluğuna dair bir şiddet öyküsünün olması, düşük benlik saygısı, izole olma ve / veya kadının evliliğe dair inançlarıdır (Kraght ve Huber, 2002, akt.: Günay, 2021).

Fiziksel şiddet genellikle bedene yönelik ve güce dayalı olup (Günay, 2021), en yaygın görülen ve en kolay tanımlanan şiddet türüdür (Polat, 2001; Aygüç, 2015). Fiziksel şiddetin “tokatlama, çimdikleme, ısırma, itme, tekmeleme, boğazına sarılma, bir cisimle saldırma, kemik kırma, evden kovma, terk etme ve ölüm” biçimlerinde bireyler arası davranışlara yansıdığı görülmektedir (Lök ve diğerleri, 2016). Tüm bu şiddet davranışları, bireyde yalnızca fiziksel hasara neden olmakla kalmamakta, hem mağduru hem de diğer aile üyelerini psikolojik olarak da etkilemektedir (Kabacaoğlu ve Koçtürk, 2020). Bu doğrultuda, her fiziksel şiddet aynı zamanda duygusal şiddet kapsamına da girmektedir. Ayrıca Friborg vd. (2015) tarafından yapılan bir çalışmaya

göre fiziksel şiddet tehdidinin fiziksel şiddetin kendisinden daha ağır psikolojik hasarlarla sonuçlanabilmektedir (akt.: Kabacaoğlu ve Koçtürk, 2020).

2.11.4.2 Duygusal Şiddet

Duygusal şiddet; aile üyesinin, diğer bir aile üyesi tarafından sözel olarak veya sözel olmayan ifade ve hareketlerle duygusal olarak şiddete uğraması olarak ifade edilebilir. Aslında çocuğa psikolojik olarak zarar veren, gelişimini kötü etkileyen tüm davranış ya da sözler bu şiddet türüne girmektedir. Bunlar arasında “yalnız bırakma, baskı kurma, varlığını reddetme, aşağılama, hareketlerini ve davranışlarını eleştirme, suçla yönelme, yalnız hissetmesine sebep olma, aşırı koruyucu davranma, çocuğun karakterine ve kapasitesine uygun olmayan sorumluluklar yükleme, ilgi ve sevgi göstermeme, aile içerisinde yaşanan tüm şiddet olaylarına tanık olması” gibi durumlar duygusal şiddetin içerisinde sayılabilmektedir (Polat, 2001; Taptık, 2010).

Diğer şiddet türlerinde olduğu gibi duygusal şiddet de aile içerisindeki diğer bir üyeye yönelik de gerçekleşebilir ve tek seferlik değildir, sürekli tekrarlanır (Karakulak, 2018). Bunun yanı sıra duygusal şiddet, aile ilişkisinin içerisinde tek başına var olabileceği gibi diğer şiddet türlerinin beraberinde de bulunabilir (Polat, 2001). Ancak diğer şiddet türlerinden farklı olarak duygusal şiddette somut bulguların olmayışından ve olay yaşandıktan çok sonra da şiddetin yol açtığı duygusal etkilerin ortaya çıkabildiğinden tanımlanması çok daha zordur (Polat, 2001; Aygüç, 2015).

İlgili literatürde duygusal şiddetin “mobbing, yıldırma, psikolojik şiddet, psikolojik taciz, duygusal taciz” şeklinde de ifade edildiği görülmektedir (Günay, 2021). Yine duygusal şiddetin, ilgili literatürde “sözel şiddet” ile birlikte ele alındığına da rastlanmaktadır. Sözel şiddet, sözcük anlamı olarak bir bireyin başka bir bireye zarar vermesi olarak geçmektedir. Bireyi “sözlü veya yazılı bir şekilde tehdit etme, azarlama, kötü konuşma veya kişi hakkında doğru olmayan bilgiler yayma” gibi davranışlar sözel şiddetin içerisinde yer almaktadır. Yine sözel şiddet içerisinde yaygın olarak görülen davranışlardan birisi de bireyin hayatındaki önemli şeylere karşı güven duygusunu yıkmak ve sürekli olarak karşısındakine zarar oluşturmak amacıyla gerçekleşen davranış ve sözlerdir (Karakulak, 2018).

2.11.4.3 Ekonomik Şiddet

Ekonomik şiddet; “bireyin aileye maddi kazanç sağlaması amacıyla potansiyelinin gelişmesine ortam sağlayacak olanaklardan mahrum bırakılarak bağımsız bir şekilde hayatın güçlüklerine karşı mücadelede bulunmasının engellenmesi”dir (Eşkinat, 2013, akt.: Günay, 2021). Aile içerisindeki ekonomik şiddet; “aile bireylerinden birinin, ailedeki başka aile üyesinin sahip olduğu maddi kaynaklara el koyması, maddi kaynak amacıyla bir işte çalışmaya zorlaması, çocukların lise, üniversite ve meslek seçimi yaparken engellemelerde bulunması” gibi davranışları kapsamaktadır. Ve babanın bir işte çalışmadığı ailelerde ya da zamanlarda daha sık karşılaşılabilmektedir (Fırat, 2022).

Çocuğa yönelik ekonomik şiddet bir diğer deyişle çocuk iş gücünün istismarı, modern dünyada oldukça sık karşılaşılan ve hem Türkiye’de hem de dünyada çözüm bekleyen bir sorun haline gelmiştir (Günay, 2021). Öte yandan modern dünyada yaşanan bu ekonomik şiddet genellikle iki şekilde gerçekleşmektedir: ilki, çocuğun maddi gereksinimlerinin ebeveynleri veya bakım verenleri tarafından karşılanmaması, ikincisi ise çocuğun çalıştırılmaya, dilendirilmeye ya da hırsızlığa zorlanmasıdır (Şenol ve Mazman, 2014).

2.11.4.4 Cinsel Şiddet

Cinsel şiddet, “bireyin rızası olmadan bireyi herhangi bir cinsel eyleme zorlamak” şeklinde tanımlanabilir (Kabacaoğlu ve Koçtürk, 2020). Diğer şiddet türleri arasında tespit edilmesi en zor olan ve genellikle gizli kalan, üstü örtülen şiddet türüdür (Polat, 2007; Aygüç, 2015). Cinsel şiddet bireyi hem bedensel açıdan hem de duygusal açıdan zorlar. Şöyle ki, şiddete uğrayan çocuk genellikle ikilemde hissedebilir; bir yandan yanlış bir şey olduğunu ve yardım istemesi gerektiğini biliyordur, diğer yandan ise kendine veya aile üyelerinden birine zarar geleceği ya da sevgiden yoksun bırakılacağı korkusunu yoğun bir şekilde yaşar (Karakulak, 2018).

Cinsel istismar olarak da geçen çocuğa yönelik cinsel şiddette, “çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel doyum amacı ile kullanılması” durumu gerçekleşir (Polat, 2007). Cinsel istismar; çocuğun aile bireylerinden biri veya birkaçı tarafından cinsel içerikli sözlere, uygunsuz anlatımlara, resimlere ya da videolara maruz bırakılması; ya da okşama, öpme, dokunma, cinsel ilişkiye zorlama gibi cinsel içerikli davranışlara maruz kalma şeklinde olabilir (Köknel, 2013).

2.11.5. Aile İçi Şiddette Risk Faktörleri

Pek çok davranış gibi şiddet davranışı da oldukça karmaşıktır ve pek çok nedeni bulunmaktadır. Bundan dolayı, tek bir nedene indirgenmesi mümkün olmamakla birlikte ilgili literatürde üzerinde durulan bazı faktörlerle beraber gerçekleşmesinin aile içinde şiddet görülmesi için risk taşıdığı söylenilebilir.

İlgili literatüre göre bu faktörlerden birisi psikiyatrik rahatsızlıklardır. Şiddeti uygulayan bireylerde şizofreni, paranoid şizofreni, antisosyal kişilik bozukluğu gibi psikiyatrik rahatsızlıklar görülebilir (Rynerson, 1997, akt.: Besni, 2011). Yapılan araştırmalarda, çocuklarına şiddet uygulayan ebeveynlerin narsist eğilimler, öfke kontrolünde zorlanma, düşük benlik algısı, yüksek kaygı ve majör depresyon gibi özelliklere sahip olabildikleri bulunmuştur (Dikeçligil ve Çiğdem, 1991, akt.: Fırat, 2022; Yıldırım ve Kızmaz, 2018).

Bir diğer faktör, şiddete maruz kalmadır. Çünkü diğer pek çok davranış gibi, şiddet de öğrenilen bir davranıştır. Aile de bu şiddet davranışının öğrenilmesinde ilk kaynaktır. Pek çok çalışma aile içinde şiddete maruz kalma yaşantısı bulunan çocukların yetişkinliklerinde kendi çocuklarına karşı şiddet içerikli davranmaya eğilimi olduğunu göstermektedir (Arslan, 2008; Kaufman ve Zigler, 1987). Yine Kağıtçıbaşı (1999) tarafından ifade edildiğine göre, aile içindeki sorunların öfke ve saldırganlıkla çözümlendiğini gören çocuklar, problemlerin bu şekilde çözümlenebildiği öğrenerek, bu çözümlene şekli kendi yaşamlarında da uygulamaya koyabilirler.

Bunların yanı sıra işsizlik, ekonomik sıkıntılar, cinsel problemler, aldatma, iletişim becerilerinin yeterliliği gibi faktörler de aile içi şiddet için risk oluşturan faktörler arasındadır (Yıldırım ve Kızmaz, 2018). Sosyo-ekonomik düzeyin düşük olması, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, erkeğin biyolojik olarak daha güçlü olması, gelenek ve göreneklerde şiddetin kabul görmesi, yasal düzenlemelerde yetersizliklerin bulunması gibi faktörler de şiddet davranışına zemin hazırlamaktadır (Ayan, 2010; Yıldırım ve Kızmaz, 2018).

2.11.6. Aile İçi Şiddetin Çocuk ve Ergenler Üzerindeki Etkileri

Aile üyeleri arasında yaşanan şiddet olayları, aslında sadece şiddete maruz kalanı değil, tüm aile üyelerini etkilemektedir. Bundan dolayı bireyler doğrudan aile içi şiddete maruz kalmasalar bile, şiddete tanık olmaları durumunda benzer psikolojik hasarlarla karşılaşabilmektedirler.

Her yaş döneminde bireyleri sarsan ve olumsuz etkiler bırakan aile içi şiddet, bilhassa erken yaşlarda daha kalıcı hasarlara neden olabilmekte, özellikle henüz gelişimini tamamlamamış olan beyin gelişimini sekteye uğratabilmektedir (Bayat ve Evgin, 2015). Yine erken yaşlarda görülen etkiler arasında “ağlamalarda sıklaşma, sebepsiz ağlama, anlamsız bağırma ve çılglık atma, anneye aşırı bağımlılık, kâbus görme, insanlardan kaçınma ve insanlara güvenmeme, psikolojik gerileme (alt ıslatma, parmak emme, bebek gibi konuşmayı içeren davranışlar), odaklanma problemleri, sürekli korkma, sürekli tedirgin hissetme, ani öfke krizleri, akademik başarıda düşüş, okula devam etmek istememe, suça yönelme” gibi etkiler de görülebilmektedir (Polat, 2017; Ayan, 2010; Bayındır, 2010; Fırat, 2022).

Şiddet yaşanan ailelerden gelen özellikle okul çağındaki çocukların yaşadığı psikolojik sarsıntı sonucu zihinsel gelişimlerinin de olumsuz etkilendiği ve dolayısıyla akademik başarılarının düştüğü belirtilmektedir (Lök ve diğerleri, 2016). Aile bireyleri arasındaki çatışmaların sıklığı ve iletişim yetersizliği gibi durumlar da akademik başarısızlığa neden olabilmektedir (Arslan, 2008; Kalyoncu, 2014; Tekin, 2011). Bir başka çalışmada da ailede şiddet gören çocukların %46,6’sının akademik başarısında düşüş ve okula devam etmek istememe durumları görülmüştür (Bayındır, 2010). Aile içi şiddetle ilgili İngiltere’de yapılan şiddet araştırmasında da aile içinde şiddete tanık olan çocukların %52’sinin davranış problemlerinin olduğu, %39’unun okula uyum sorunları yaşadığı, %60’ının da bu şiddetten kendisini sorumlu hissettiği şeklinde sonuçlara ulaşılmıştır (Kahraman ve Çokamay, 2016).

Şiddete maruz kalan veya tanık olan aile üyeleri yaşam kalitelerinde düşüş ve üretkenliklerine azalma, ilişkilerinde problemlerle karşılaşma ve hayattan tat alamama gibi sorunlarla karşılaşılabilir (Yıldırım ve Kızmaz, 2018).

2.12. Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Akran Zorbalığı ve Aile İçi Şiddet

Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW), sosyal hizmet mesleğini "toplumun refahını artırmak amacıyla sosyal değişim ve insan ilişkilerindeki sorunların çözümüne katkıda bulunan bir meslek" olarak tanımlamaktadır (Thompson, 2006). Bu doğrultuda, akran zorbalığının tanınması, açıklanması ve önlenmesi ile hem toplumun bir birimi olarak okullarda iyilik halini arttırmayı amaçlamakta hem de öğrenciler arasında yaşanan bu sorunun çözümüne katkı sağlayarak sosyal hizmet

biliminin kapsamına girmektedir. Bu doğrultuda özellikle okul sosyal hizmet uzmanlarının rolünün ve işlevinin oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

Toplumun her yerinde var olan ve insanların hayatını olumsuz etkileyen zorbalık, küçük yaşlarda yaşandığında çocukların gelişimini duygusal, sosyal, fiziksel ve zihinsel olarak olumsuz yönde etkilemektedir. Akran ilişkilerinin önem arz ettiği bir gelişim döneminde akranları tarafından zorbalığa maruz kalan çocuk ve ergenler, bu zorbalığın etkilerini sadece akademik yaşantılarında değil aynı zamanda ileriki yaşantılarında da görebilmektedir (Çayırdağ, 2006). Bu noktada sosyal hizmet insan davranışını ve sosyal sistem teorilerini kullanarak insanların çevreleriyle etkileşime girdikleri noktalarda müdahalede bulunur. Sosyal hizmet disiplininin bu müdahalelerinde insan hakları ve sosyal adalet ilkeleri temel öneme sahiptir (Thompson, 2006; Işıkkhan, 2016).

Duman'a (2000) göre okul sosyal hizmeti, okullardaki öğrencilerin kendileri veya çevre koşulları sebebiyle ortaya çıkan sorunları çözüme kavuşturan ve farklı hizmetleri sunan bir sosyal hizmet alanıdır. Akran zorbalığını önlemeye yönelik okul sosyal hizmeti çalışmaları, geniş bir perspektife sahiptir ve çok boyutlu bir yaklaşım benimser. Bu çalışmalar, zorbalığın ortaya çıkışından önceki aşamaları, zorbalık sürecini ve olayların sonrasını çevresel faktörlerle birlikte değerlendirir. Çevresel faktörlerin yanı sıra bireysel, ailevi ve toplumsal etkenleri de göz önünde bulundurarak kapsamlı analizler yapar. Bu analizler sonucunda, zorbalığın sona erdirilmesi ve tekrarının önlenmesi amacıyla çeşitli müdahale planları geliştirir ve uygular (Öztürk, 2019).

Okullarda yaşanan zorbalık olaylarının nedenleri arasında bireyin kişisel özellikleri, sosyal bağlamı, aile dinamikleri, eğitim ortamı, sosyal yaşantısı ve toplumsal etkileşimi gibi faktörler bulunabilmektedir. Bu karmaşık faktörlerin anlaşılmasında, çözümlenmesinde ve değerlendirilmesinde sosyal hizmet mesleği de rol alır. Teorik temeller üzerine inşa edilen kuramlardan beslenerek, zorbalık sorunlarına yönelik çözümler üretir ve müdahalelerde bulunur. Sistem yaklaşımı, güçlendirme yaklaşımı ve ekolojik yaklaşım gibi farklı kuramsal yaklaşımların desteğiyle okul sosyal hizmet uygulamalarına kılavuzluk eder (Karatay, 2015).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölüm; araştırmanın türünü, evren ve örneklem grubunu, araştırmadaki veri toplama araçlarını ve ulaşılan verilerin analiz edilme sürecini içermektedir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, ortaokul öğrencilerinin algıladıkları aile içi şiddet düzeyleri ile zorbalığa maruz kalma ve zorbalık davranışında bulunmalarının ilişkisini incelemeyi amaçlayan ilişkisel tarama türünde bir araştırmadır. İlişkisel tarama türündeki araştırmalar, iki veya daha fazla değişkenin arasındaki birlikte değişimin bulunup bulunmadığını ve/veya aralarında ne düzeyde bir ilişki bulunduğunu belirlemeyi amaçlayan araştırmalardır (Karasar, 2017).

3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklem Grubu

Araştırmanın evrenini 2023-2024 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinin Küçükçekmece ve Büyükçekmece ilçelerindeki ortaokul 7. ve 8. sınıf düzeylerinde öğrenim görmekte olan ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Zorbalık ile ilgili araştırmaların ve zorbalığı önlemeye yönelik müdahalelerin ergenlik dönemine odaklanmasının önemli olduğunu belirten araştırmaların sonucunda bu araştırmanında ortaokul dönemi 7. ve 8. sınıf kademelerine uygulanması uygun görülmüştür.

Bu evrenin sayısına ulaşabilmek için 29 Eylül 2023 yılında yayınlanan “Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2022/2023” istatistikleri incelenmiştir. Bu istatistiklere göre, İstanbul genelinde 501.725 erkek öğrenci, 488.194 kız öğrenci olmak üzere toplam 989.919 ortaokul öğrencisi olduğu raporda belirtilmiştir (Millî Eğitim İstatistikleri, 2022-2023). Bu sayılar baz alınarak örneklem büyüklüğü hesabı yapılmıştır. Örneklem büyüklüğü hesaplaması sonucunda, %5 hata payı ve %95 güvenirlilik düzeyinde elde edilen örneklem büyüklüğünün “384” olduğu görülmüştür. Araştırmanın örneklemini için, İstanbul ilinin Küçükçekmece ve Büyükçekmece ilçelerinden kolay erişilebilirlik yöntemi ile seçilen 5 farklı ortaokul belirlenmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların demografik bilgileri Tablo 3.1’de belirtilmiştir.

Tablo 3.1: Katılımcıların Demografik Bilgileri

Değişken		Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Kız	391	50.3
	Erkek	387	49.7
Yaş	12	286	36.8
	13	382	49.1
	14	103	13.2
	15	7	0.9
Sınıf	7	637	81.9
	8	141	18.1

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri; araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu”, “Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği” ve “Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Aile İçi Şiddet Ölçeği” ile katılımcılardan toplanmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan bu formda; katılımcının cinsiyeti, yaşı, sınıf düzeyi, anne-baba birliktelik durumu, anne-baba eğitim düzeyleri, kardeşlik sırası/durumu ve ailenin sosyo-ekonomik durumu şeklinde demografik değişkenleri ifade eden maddeler bulunmaktadır.

3.3.2. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği

Araştırmada kullanılacak olan “Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği” Ayas ve Pişkin (2015) tarafından geliştirilmiştir. Geliştirilen bu ölçek, 53 maddeden ve 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar, “fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, söylenti çıkarma ve yayma, eşyalarına zarar verme ve cinsel zorbalık” olarak ifade edilebilir.

Ölçek; 6., 7., 8., 9., 10., 11. ve 12. sınıflarda okumakta olan öğrencilere uygulanabilmekte ve bu öğrencilerin zorba ve kurban olma düzeylerini ölçmektedir. Akran zorbalığı belirleme ölçeği, biri “zorba ölçeği” diğeri de “kurban ölçeği” şeklinde isimlendirilen ve paralel iki alt ölçekten oluşmaktadır. (Ayas ve Pişkin, 2015).

Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları incelendiğinde, kurban alt ölçeğinin güvenilirliği için Cronbach α iç tutarlılık katsayısının 0.93 olarak hesaplandığı görülmektedir. “Fiziksel zorbalık” alt boyutu için 0.82, “sözel zorbalık” alt boyutu için 0.75, “izolasyon” alt boyutu için 0.77, “söylenti yayma” alt boyutu için 0.75, “eşyalara zarar verme” alt boyutu için 0.80 ve “cinsel zorbalık” alt boyutu için 0.88 olarak bulunmuştur.

3.3.3. Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Aile İçi Şiddet Ölçeği

Araştırmada kullanılacak olan “Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Aile İçi Şiddet Ölçeği” Yıldırım ve Kızmaz (2018) tarafından geliştirilmiş ve psikometrik özellikleri incelenmiştir. Ölçeğin “fiziksel şiddet”, “sözel (psikolojik) şiddet” ve “ekonomik şiddet” olmak üzere toplam 3 alt boyutu bulunmakta ve ölçek, 28 maddeden oluşmaktadır.

Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları incelendiğinde, Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .91 olarak hesaplandığı görülmektedir. Alt boyutlar için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayılarının ise “fiziksel şiddet” alt boyutunda .84, “sözel (psikolojik) şiddet” alt boyutunda .85, “ekonomik şiddet” alt boyutunda .71 olarak bulunduğu görülmektedir.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmadaki verilerin istatistiksel olarak analizlerinin gerçekleştirilebilmesi amacıyla SPSS-25 programından yararlanılmıştır. Öncelikle katılımcıların demografik özelliklerinin betimlenebilmesi için frekans ve yüzde dağılımları hesaplanmıştır. Sonrasında, araştırmanın sürekli değişkenlerine ait verilerin normal dağılıp dağılmadığını belirleyebilmek amacıyla basıklık ve çarpıklık katsayıları hesaplanmıştır. George & Mallery’ya (2010) göre veri dağılımının çarpıklık ve basıklık katsayılarının -2 ile +2 arasında yer alması verilerin kabul edilebilir düzeyde normal dağıldığını göstermektedir. Benzer doğrultuda, merkezi limit teoremine göre de örneklem büyüklüğünün yeterli miktarda olması durumunda ($n>30$) verilerin dağılımlarının normal olduğu kabul edilebilir (George & Mallery, 2010). Bu bilgiler göz önünde bulundurularak 808 veriden oluşan örneklem veri grubunun normal dağılım göstermediği görülmüştür. Normal dağılımın sağlanabilmesi amacıyla uç değerlerde bulunan 30 veri silinmiştir. Çıkarılan uç değerlerdeki verilerden sonra, kalan 778 verinin dağılımındaki çarpıklık ve basıklık katsayıları tekrar hesaplanmış ve

değerlerinin -2 ile +2 arasında olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda, verilerin normal dağıldığı kabul edilmiş ve bu sebeple de verilerin analizinde parametrik testler kullanılması uygun görülmüştür.

Araştırmanın amacına yönelik olarak akran zorbalığı ve aile içi şiddet arasındaki ilişkilerini inceleyebilmek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu kullanılmıştır. Yine akran zorbalığının ve aile içi şiddetin alt boyutlarının birbirleri ile ilişkisinin belirlenmesi de Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bir diğer amacı olan, akran zorbalığının aile içi şiddet tarafından yordanıp yordanmadığını belirleyebilmek amacıyla da Basit Doğrusal Regresyon Analizi gerçekleştirilmiştir. Son olarak da akran zorbalığı ve aile içi şiddetin demografik değişkenlere göre anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını saptayabilmek adına analizler gerçekleştirilmiştir. Bu analizlerden, cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenleri iki kategorili kategorik değişkenler olduğundan Bağımsız Gruplar t Testi ile analize dahil edilmiş; yaş, anne-baba birliktelik durumu, anne-baba eğitim düzeyi, kardeşlik sırası ve sosyo-ekonomik düzey değişkenleri ise üç ve daha fazla kategoriye sahip olan kategorik değişkenler olduğundan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılarak analizler edilmişlerdir. Anlamlı çıkan ANOVA analizlerinin sonucunda hangi grupların birbirlerinden ne düzeyde farklılaştıklarını belirleyebilmek için de Post-Hoc tekniklerinden yararlanılmıştır. Grup varyanslarının homojen dağılıp dağılmadığını belirlemek amacıyla Levene's Testi kullanılmıştır. Sonuçlar, homojen bulunduğundan Post-Hoc tekniklerinden Tukey Testi kullanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölüm, verilerin istatistiksel analizleri sonucunda ulaşılan bulguları içermektedir. İlk başta Kişisel Bilgi Formu kullanılarak katılımcılardan elde edilen ve örneklem grubunun genel yapısını betimleyen frekans ve yüzde değerlerine dair istatistiklere yer verilmiştir. İkinci olarak, Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Aile İçi Şiddet Ölçeği ve Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği aracılığıyla katılımcılardan toplanan veriler arasındaki ilişkilere yönelik bulgular aktarılmıştır. Ardından araştırmanın bağımlı değişkeni olan akran zorbalığının yordanmasına yönelik yapılan regresyon analizlerine dair bulgular belirtilmiştir. Son olarak da Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Aile İçi Şiddet Ölçeği ve Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği puanlarının demografik değişkenlere göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını görebilmek amacıyla yapılan analizlere dair bulgular sunulmuştur.

4.1. Örneklem Grubunun Genel Yapısına İlişkin Frekans ve Yüzdeler

Katılımcılardan Kişisel Bilgi Formu aracılığı ile toplanan cinsiyet, yaş, sınıf, anne-baba birlikteliği, anne-baba eğitim düzeyi, kardeşlik sırası ve sosyo-ekonomik düzey değişkenlerine ilişkin frekans ve yüzde değerleri aşağıdaki tablolarda sunulmaktadır. Bunun yanı sıra, Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Aile İçi Şiddet Ölçeği ve Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği'nden alınan puan ortalamalarına ait n , \bar{X} , SS , çarpıklık ve basıklık değerleri gibi betimleyici istatistikler de aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.1.1: Öğrencilerin Cinsiyet Bilgilerine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Cinsiyet	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kız	391	50.3
Erkek	387	49.7
Toplam	778	100.0

Tablo 4.1.1'de yer aldığı üzere, araştırmanın örneklem grubu 391 (%50.3) kız ve 387 (%49.7) erkek olmak üzere toplam 778 kişiden oluşmaktadır.

Tablo 4.1.2: Örneklem Grubunun Yaş Dağılımlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Örneklem Grubunun Yaş Dağılımları	
<i>N</i>	778
Aritmetik Ortalama (\bar{X})	12.78
Standart Sapma (SS)	0.7
En Düşük Değer	12
En Yüksek Değer	15

Tablo 4.1.2’de yer aldığı üzere, katılımcıların ($N=778$) yaş ortalamalarının 12.78 olduğu, en düşük yaşın 12, en yüksek yaşın da 15 olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1.3: Örneklem Grubunun Sınıf Düzeylerine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Sınıf Düzeyi	Frekans (<i>f</i>)	Yüzde (%)
7. sınıf	637	81.9
8. sınıf	141	18.1
Toplam	778	100.0

Tablo 4.1.3’te yer aldığı üzere, çalışma grubunu 7. sınıf düzeyinden 637 (%81.9) öğrenci, 8. sınıf düzeyinden de 141 (%18.1) öğrenci oluşturmaktadır.

Tablo 4.1.4: Örneklem Grubunun Anne-Baba Birliktelik Durumlarına İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Anne-Baba Birliktelik Durumu	Frekans (<i>f</i>)	Yüzde (%)
Sağ ve Birlikte	669	86.1
Sağ ve Boşanmış / Ayrı Yaşıyor	87	11.2
Anne Vefat	4	0.5
Baba Vefat	17	2.2
Eksik Veri	1	0.1
Toplam	778	100.0

Tablo 4.1.4’te yer aldığı üzere, çalışma grubundan 669 (%86.1) katılımcının anne ve babası sağ ve birliktedir. 87 (%11.2) katılımcı anne ve babasının sağ ve boşanmış

olduğunu ya da ayrı yaşadığını belirtmiştir. 4 (%0.5) katılımcı annesinin, 17 (%2.2) katılımcı ise babasının vefat durumu olduğunu belirtmiştir. 1 (%0.1) katılımcı ise bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 4.1.5: Örneklem Grubunun Anne Eğitim Düzeylerine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Anne Eğitim Düzeyi	Frekans (<i>f</i>)	Yüzde (%)
Okur Yazar Değil	26	3.3
İlkokul	127	16.3
Ortaokul	122	15.7
Lise	272	35.0
Üniversite	163	21.0
Lisansüstü	42	5.4
Eksik Veri	26	3.3
Toplam	778	100.0

Tablo 4.1.5'te yer aldığı üzere, katılımcıların anne eğitim düzeyleri 26 (%3.3) katılımcı tarafından okur yazar değil, 127 (%13.3) katılımcı tarafından ilkokul, 122 (%15.7) katılımcı tarafından ortaokul, 272 (%35.0) katılımcı tarafından lise, 163 (%21.0) katılımcı tarafından üniversite ve 42 (%5.4) katılımcı tarafından da lisansüstü olarak bildirilmiştir. 26 (3.3) katılımcı ise bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 4.1.6: Örneklem Grubunun Baba Eğitim Düzeylerine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Baba Eğitim Düzeyi	Frekans (f)	Yüzde (%)
Okur Yazar Değil	14	1.8
İlkokul	96	12.3
Ortaokul	132	17.0
Lise	277	35.6
Üniversite	170	21.9
Lisansüstü	47	6.0
Eksik Veri	42	5.4
Toplam	778	100.0

Tablo 4.1.6’da yer aldığı üzere, katılımcıların baba eğitim düzeyleri 14 (%1.8) katılımcı tarafından okur yazar değil, 96 (%12.3) katılımcı tarafından ilkököl, 132 (%17.0) katılımcı tarafından ortaokul, 277 (%36.6) katılımcı tarafından lise, 170 (%21.9) katılımcı tarafından üniversite ve 47 (%6.0) katılımcı tarafından da lisansüstü olarak bildirilmiştir. 42 (5.4) katılımcı ise bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 4.1.7: Örneklem Grubunun Kardeşlik Durumlarına İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Kardeşlik Durumu	Frekans (f)	Yüzde (%)
İlk Çocuk	246	31.6
Orta Çocuk	129	16.6
Son Çocuk	307	39.5
Tek Çocuk	96	12.3
Toplam	778	100.0

Tablo 4.1.7’de yer aldığı üzere, çalışma grubundan 246 (%31.6) katılımcı ilk çocuk, 129 (%16.6) katılımcı orta çocuk, 307 (%39.5) katılımcı son çocuk ve 96 (%12.3) katılımcı da tek çocuk olduğunu bildirmiştir.

Tablo 4.1.8: Örneklem Grubunun Sosyo-Ekonomik Düzeylerine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Sosyo-ekonomik Düzey	Frekans (<i>f</i>)	Yüzde (%)
Çok Düşük	4	0.5
Düşük	22	2.8
Orta	495	63.6
Yüksek	244	31.4
Çok Yüksek	11	1.4
Eksik Veri	2	0.3
Toplam	778	100.0

Tablo 4.1.8’de yer aldığı üzere, katılımcıların sosyoekonomik düzeyleri 4 (%0.5) katılımcı tarafından çok düşük, 22 (%2.8) katılımcı tarafından düşük, 495 (%63.6) katılımcı tarafından orta, 244 (%31.4) katılımcı tarafından yüksek ve 11 (%1.4) katılımcı tarafından da çok yüksek olarak belirtilmiştir. 2 (0.3) katılımcı ise bu soruya cevap vermemiştir.

Tablo 4.1.9: Örneklem Grubunun Aile İçi Şiddet, Zorbalığa Maruz Kalma ve Zorbalık Davranışında Bulunma Puanlarına Ait Betimleyici İstatistikler

	<i>N</i>	\bar{X}	<i>SS</i>	Çarpıklık	Basıklık
Aile İçi Şiddet	688	1.40	0.37	1.27	1.38
Zorbalığa Maruz Kalma	611	1.24	0.28	1.55	2.03
Zorbalık Davranışında Bulunma	585	1.56	0.55	1.50	2.15

Tablo 4.1.9’da yer aldığı üzere, katılımcıların aile içi şiddet cevap puanlarının ortalamaları $\bar{X}=1.40$, standart sapmaları ise $SS=0.37$ olarak bulunmuştur. Yine örneklem grubunun zorbalığa maruz kalma cevaplarının ortalaması $\bar{X}=1.24$, standart sapmaları ise $SS=0.28$ olarak saptanmıştır. Zorbalık davranışında bulunma cevaplarının ortalaması ise $\bar{X}=1.56$ bulunurken, standart sapmaları da $SS=0.55$ olarak bulunmuştur.

4.2. Aile İçi Şiddet ve Akran Zorbalığı İle Bu Değişkenlerin Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler

Bu bölümde aile içi şiddet, zorbalığa maruz kalma ve zorbalık davranışında bulunma değişkenlerinin birbirleri ile ve alt boyutları ile ilişkilerine dair yapılan korelasyon analizlerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.2.1: Aile İçi Şiddet, Zorbalığa Maruz Kalma ve Zorbalık Davranışında Bulunma Toplam Puanları Arasındaki İlişkiler

	Aile İçi Şiddet	Zorbalığa Maruz Kalma	Zorbalık Davranışında Bulunma
Aile İçi Şiddet	1	.53*	.34*
Zorbalığa Maruz Kalma	.53*	1	.48*
Zorbalık Davranışında Bulunma	.34*	.48*	1

* $p<0.01$

Tablo 4.2.1’de yer aldığı üzere, aile içi şiddet ve zorbalığa maruz kalma arasında orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=0.53, p<0.01$). Yine, aile içi şiddet ile zorbalık davranışında bulunma arasında da orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r=0.34, p<0.01$). Ayrıca zorbalığa maruz kalma ile zorbalık davranışında bulunma arasında orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r= 0.48, p<0.01$).

Tablo 4.2.2: Aile İçi Şiddetin Alt Boyutları İle Zorbalığa Maruz Kalma ve Zorbalık Davranışında Bulunma Arasındaki İlişkiler

	Zorbalığa Maruz Kalma	Zorbalık Davranışında Bulunma
Fiziksel Şiddet	.35*	.27*
Ekonomik Şiddet	.37*	.16*
Sözel Şiddet	.52*	.33*

* $p<0.01$

Tablo 4.2.2’de yer aldığı üzere, zorbalığa maruz kalma ve aile içi şiddetin fiziksel şiddet ($r=0.35, p<0.01$), ekonomik şiddet ($r=0.37, p<0.01$) ve sözel şiddet ($r=0.52, p<0.01$) alt boyutları arasında orta düzeyde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Zorbalık davranışında bulunma ile aile içi şiddetin fiziksel şiddet ($r=0.27, p<0.01$) ve ekonomik

şiddet ($r=0.16$, $p<0.01$) alt boyutları arasında düşük düzeyde; sözel şiddet ($r=0.33$, $p<0.01$) alt boyutu arasında ise orta düzeyde anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Tablo 4.2.3: Zorbalığa Maruz Kalmanın Alt Boyutları İle Aile İçi Şiddet Arasındaki İlişkiler

	Aile İçi Şiddet
Fiziksel Zorbalığa Maruz Kalma	.49*
Sözel Zorbalığa Maruz Kalma	.47*
Dışlanmaya Maruz Kalma	.40*
Söylenti Yayılmasına Maruz Kalma	.39*
Eşyalarına Zarar Verilmesine Maruz Kalma	.38*
Cinsel Zorbalığa Maruz Kalma	.39*

* $p<0.01$

Tablo 4.2.3'te yer aldığı üzere, aile içi şiddet ile zorbalığa maruz kalmanın alt boyutları olan fiziksel zorbalığa maruz kalma ($r=0.49$, $p<0.01$), sözel zorbalığa maruz kalma ($r=0.47$, $p<0.01$) dışlanmaya maruz kalma ($r=0.40$, $p<0.01$), söylenti yayılmasına maruz kalma ($r=0.39$, $p<0.01$), eşyalarına zarar verilmesine maruz kalma ($r=0.38$, $p<0.01$) ve cinsel zorbalığa maruz kalma ($r=0.39$, $p<0.01$) arasında orta düzeyde anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Tablo 4.2.4: Zorbalık Davranışında Bulunmanın Alt Boyutları İle Aile İçi Şiddet Arasındaki İlişkiler

	Aile İçi Şiddet
Fiziksel Zorbalıkta Bulunma	.35*
Sözel Zorbalıkta Bulunma	.35*
Dışlama	.28*
Söylenti Yayma	.26*
Eşyalarına Zarar Verme	.27*
Cinsel Zorbalıkta Bulunma	.17*

* $p<0.01$

Tablo 4.2.4'te yer aldığı üzere, aile içi şiddet ve zorbalık davranışında bulunmanın alt boyutları olan fiziksel zorbalıkta bulunma ($r=0.35, p<0.01$), sözel zorbalıkta bulunma ($r=0.35, p<0.01$) dışlama ($r=0.28, p<0.01$), söylenti yayma ($r=0.26, p<0.01$), eşyalarına zarar verme ($r=0.27, p<0.01$) ve cinsel zorbalıkta bulunma ($r=0.17, p<0.01$) arasında düşük ve orta düzeylerde anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Tablo 4.2.5: Zorbalık Davranışında Bulunmanın Alt Boyutları İle Zorbalığa Maruz Kalmanın Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler

	Fiziksel zorbalığa maruz kalma	Sözel zorbalığa maruz kalma	Dışlanma	Söylenti yayılması	Eşyalarına zarar verilme	Cinsel zorbalığa maruz kalma
Fiziksel Zorbalıkta Bulunma	.61*	.33*	.17*	.21*	.24*	.33*
Sözel Zorbalıkta Bulunma	.49*	.47*	.20*	.25*	.27*	.39*
Dışlama	.39*	.32*	.25*	.22*	.26*	.33*
Söylenti Yayma	.31*	.29*	.23*	.29*	.23*	.32*
Eşyalarına Zarar Verme	.29*	.26*	.17*	.20*	.39*	.41*
Cinsel Zorbalıkta Bulunma	.23*	.19*	.09*	.14*	.22*	.46*

* $p<0.01$

Tablo 4.2.5'te yer aldığı üzere, fiziksel zorbalıkta bulunma davranışıyla fiziksel zorbalığa maruz kalma ($r=0.61, p<0.01$), sözel zorbalığa maruz kalma ($r=0.33, p<0.01$) dışlanma ($r=0.18, p<0.01$), söylenti yayılması ($r=0.22, p<0.01$), eşyalarına zarar verilme ($r=0.25, p<0.01$) ve cinsel zorbalığa maruz kalma ($r=0.34, p<0.01$) arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Benzer şekilde, sözel zorbalıkta bulunma davranışı ile fiziksel zorbalığa maruz kalma ($r=0.49, p<0.01$), sözel zorbalığa maruz kalma ($r=0.48, p<0.01$) dışlanma ($r=0.21, p<0.01$), söylenti yayılması ($r=0.25, p<0.01$), eşyalarına zarar verilme ($r=0.27, p<0.01$) ve cinsel zorbalığa maruz kalma ($r=0.39, p<0.01$) arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Dışlama davranışı ile fiziksel

zorbalığa maruz kalma ($r=0.39$, $p<0.01$), sözel zorbalığa maruz kalma ($r=0.33$, $p<0.01$) dışlanma ($r=0.126$, $p<0.01$), söylenti yayılması ($r=0.22$, $p<0.01$), eşyalarına zarar verilme ($r=0.26$, $p<0.01$) ve cinsel zorbalığa maruz kalma ($r=0.33$, $p<0.01$) arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Söylenti yayma davranışı ile fiziksel zorbalığa maruz kalma ($r=0.31$, $p<0.01$), sözel zorbalığa maruz kalma ($r=0.29$, $p<0.01$) dışlanma ($r=0.23$, $p<0.01$), söylenti yayılması ($r=0.29$, $p<0.01$), eşyalarına zarar verilme ($r=0.24$, $p<0.01$) ve cinsel zorbalığa maruz kalma ($r=0.32$, $p<0.01$) arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Eşyalarına zarar verme davranışı ile fiziksel zorbalığa maruz kalma ($r=0.30$, $p<0.01$), sözel zorbalığa maruz kalma ($r=0.26$, $p<0.01$) dışlanma ($r=0.18$, $p<0.01$), söylenti yayılması ($r=0.21$, $p<0.01$), eşyalarına zarar verilme ($r=0.39$, $p<0.01$) ve cinsel zorbalığa maruz kalma ($r=0.41$, $p<0.01$) arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Son olarak cinsel zorbalık davranışında bulunma ile fiziksel zorbalığa maruz kalma ($r=0.23$, $p<0.01$), sözel zorbalığa maruz kalma ($r=0.20$, $p<0.01$) dışlanma ($r=0.10$, $p<0.01$), söylenti yayılması ($r=0.14$, $p<0.01$), eşyalarına zarar verilme ($r=0.22$, $p<0.01$) ve cinsel zorbalığa maruz kalma ($r=0.47$, $p<0.01$) arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

4.3. Akran Zorbalığının Aile İçi Şiddet Tarafından Yordanmasına İlişkin Analizler

Çalışmada yapılan korelasyon analizleri göz önünde bulundurulduğunda, aile içi şiddetin hem zorbalığa maruz kalma ile hem de zorbalık davranışında bulunma ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın bağımlı değişkeni olan akran zorbalığı hem zorbalığa maruz kalma yani kurban statüsünde olma, hem de zorbalık davranışında bulunma yani zorbalık statüsünde olma şeklinde puan verdiği için, aile içi şiddet tarafından yordanıp yordanmadığı iki farklı açıdan da incelenmiştir. Ulaşılan bulgulara aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir.

Tablo 4.3.1: Zorbalığa Maruz Kalmanın Aile İçi Şiddet Tarafından Yordanmasına İlişkin Analizler

Değişkenler	B	SE	β	t	p	R	R ²
Sabit	.438	.077		5.686	.000	.533	.283
Aile İçi Şiddet	.804	.055	.533	14.649	.000*		

* $p<0.05$

Tablo 4.3.1 incelendiğinde, aile içi şiddetin zorbalığa maruz kalmanın anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur [$t_{(541)}=214.593$. $p<0.05$]. Ortaokul öğrencilerinin zorbalığa maruz kalmalarının yaklaşık %28'i ($R^2_{\text{adjusted}}=.283$) aile içi şiddete maruz kalmaları tarafından açıklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, aile içi şiddet zorbalığa maruz kalma durumu üzerinde %28'lik düzeyde bir etkiye sahiptir.

Tablo 4.3.2: Zorbalık Davranışında Bulunmanın Aile İçi Şiddet Tarafından Yordanmasına İlişkin Analizler

Değişkenler	B	SE	β	t	p	R	R^2
Sabit	.863	.045		19.114	.000	.341	.115
Aile İçi Şiddet	.276	.032	.341	8.613	.000		

* $p<0.05$

Tablo 4.3.2 incelendiğinde, aile içi şiddetin zorbalık davranışında bulunmanın anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur [$t_{(564)}=74.178$. $p<0.05$]. Ortaokul öğrencilerinin zorbalık davranışlarının yaklaşık %11'i ($R^2_{\text{adjusted}}=.115$) aile içi şiddete maruz kalmaları tarafından açıklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, aile içi şiddet zorbalık davranışı üzerinde %11'lik düzeyde bir etkiye sahiptir.

Sonuç olarak, aile içi şiddetin hem zorbalık davranışlarına maruz kalma (kurban olma) hem de zorbalıkta bulunma (zorba olma) durumlarının her ikisinin de anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Bu yordayıcılık, akran zorbalığına maruz kalmada orta düzeyde iken, zorbalık davranışında bulunmada daha düşük düzeydedir.

4.4. Aile İçi Şiddet ve Demografik Değişkenler Arasındaki Analizlere İlişkin Bulgular

4.4.1. Aile İçi Şiddetin Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	sd	t	p
Cinsiyet	Kız	353	1.426	.38906	682	1.83	.068
	Erkek	335	1.375	.34387			

Tablo 4.4.1'de görüldüğü üzere, katılımcıların algıladıkları aile içi şiddet puanlarının cinsiyet değişkenine göre değişip değişmediğini belirlemek amacıyla yapılan t testi

sonucunda kız ve erkek katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir ($p>.05$).

Tablo 4.4.2: Aile İçi Şiddetin Yaş Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f, \bar{X} ve ss Değerleri</i>					ANOVA Sonuçları					
Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Yaş	12	250	1.382	.36800	G.Arası	.401	2	.201	1.481	.228
	13	339	1.426	.37348	G.İçi	92.824	685	.136		
	14	99	1.368	.34928	Toplam	93.225	687			
	Toplam	688	1.401	.36837						

Tablo 4.4.2’de görüldüğü üzere, katılımcıların algıladıkları aile içi şiddet puanlarının yaşa göre değişip değişmediğini saptamak doğrultusunda yapılan analizde yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılaşma görülmemiştir ($p>.05$).

Tablo 4.4.3: Aile İçi Şiddetin Sınıf Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	sd	t	p
Sınıf	7. sınıf	561	1.407	.36740	686	.817	.414
	8. sınıf	127	1.377	.37313			

Tablo 4.4.3’te görüldüğü üzere, katılımcıların algıladıkları aile içi şiddet puanlarının sınıf düzeyine göre değişip değişmediğini saptamak amacıyla yapılan analizde katılımcılar sınıf grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılaşma görülmemiştir ($p>.05$).

Tablo 4.4.4: Aile İçi Şiddetin Anne-Baba Birliktelik Durumu Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f, \bar{X} ve ss Değerleri</i>					ANOVA Sonuçları					
Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Anne-Baba Birliktelik Durumu	Sağ-Birlikte	599	1.397	.3694	G. Arası	.309	2	.154	1.14	.321
	Sağ-Ayrı	71	1.460	.372	G.İçi	92.782	684	.136		
	Anne / Baba Vefat	17	1.345	.3036	Toplam	93.091	686			
	Toplam	687	1.402	.3684						

Tablo 4.4.4'te görüldüğü üzere, katılımcıların algıladıkları aile içi şiddet puanlarının anne-baba birliktelik durumuna göre değişip değişmediğini saptamak doğrultusunda yapılan analiz sonucunda gruplar arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma görülmemiştir ($p>.05$).

Tablo 4.4.5: Aile İçi Şiddetin Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f, \bar{X} ve ss Değerleri</i>					ANOVA Sonuçları					
Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Anne Eğitim Düzeyi	Okur-Yazar Değil	24	1.467	.3704	G. Arası	1.511	5	.302	2.28	.054
	İlkokul	106	1.475	.4195	G.İçi	87.790	662	.133		
	Ortaokul	107	1.416	.3409	Toplam	89.300	667			
	Lise	246	1.371	.3468						
	Üniversite	149	1.356	.3492						
	Lisansüstü	36	1.488	.4250						
	Toplam	668	1.401	.3659						

Tablo 4.4.5'te görüldüğü üzere, katılımcıların algıladıkları aile içi şiddet puanlarının anne eğitim düzeyi değişkenine göre değişip değişmediği saptamak doğrultusunda yapılan analizde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir ($p>.05$).

Tablo 4.4.6: Aile İçi Şiddetin Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f, \bar{X} ve ss Değerleri</i>					ANOVA Sonuçları					
Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Baba Eğitim Düzeyi	Okur-Yazar Değil	13	1.459	.3347	G. Arası	1.069	5	.214	1.58	.163
	İlkokul	83	1.486	.4184	G.İçi	87.661	649	.135		
	Ortaokul	113	1.385	.3798	Toplam	88.730	654			
	Lise	251	1.380	.3399						
	Üniversite	153	1.388	.3577						
	Lisansüstü	42	1.481	.4271						
	Toplam	655	1.404	.3683						

Tablo 4.4.6'da görüldüğü üzere, katılımcıların algıladıkları aile içi şiddet puanlarının baba eğitim düzeyine göre değişip değişmediğini saptamak doğrultusunda yapılan analizde katılımcı grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılaşma saptanmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.4.7: Aile İçi Şiddetin Kardeşlik Sırası Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f, \bar{X} ve ss Değerleri</i>					ANOVA Sonuçları					
Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Kardeşlik Sırası	İlk Çocuk	224	1.366	.34170	G. Arası	1.669	3	.556	4.156	.006
	Orta Çocuk	110	1.511	.39388	G.İçi	91.556	684	.134		
	Son Çocuk	270	1.393	.37047	Toplam	93.225	687			
	Tek Çocuk	84	1.381	.37528						
	Toplam	688	1.401	.36837						

Tablo 4.4.7’de yer aldığı üzere, katılımcıların aile içi şiddet puanlarının kardeşlik sırası değişkenine göre değişip değişmediğini saptamak doğrultusunda yapılan analizde sonucunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < .05$). Bu farkı belirlemek için yapılan Tukey testi sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.4.8: Aile İçi Şiddet Puanlarının Kardeşlik Sırası Değişkenine Göre Farklılaşmasına İlişkin Tukey Testi Sonuçları

(I) Kardeşlik Sırası	(J) Kardeşlik Sırası	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	<i>p</i>
İlk Çocuk	Orta Çocuk	-.14561*	.004
	Son Çocuk	-.02697	.847
	Tek Çocuk	-.01563	.987
Orta Çocuk	İlk Çocuk	.14561*	.004
	Son Çocuk	.11864*	.022
	Tek Çocuk	.12999	.069
Son Çocuk	İlk Çocuk	.02697	.847
	Orta Çocuk	-.11864*	.022
	Tek Çocuk	.01135	.995
Tek Çocuk	İlk Çocuk	.01563	.987
	Orta Çocuk	-.12999	.069
	Son Çocuk	-.01135	.995

**p*<.05

Tablo 4.4.8’de yer aldığı üzere, orta çocuk olduğunu bildiren katılımcıların aile içi şiddet puanları, ilk ve son çocuk olduğunu bildiren katılımcılardan anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır (*p*<.05). Bu analize göre, orta çocuk olduğunu bildiren katılımcıların aile içi şiddet puan ortalamaları (\bar{X} = 1.51), hem ilk çocuk olduğunu bildiren katılımcıların aile içi şiddet puan ortalamalarından (\bar{X} = 1.37) hem de son çocuk olduğunu bildiren katılımcıların aile içi şiddet puan ortalamalarından (\bar{X} =1.39) anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 4.4.9: Aile İçi Şiddetin Sosyo-ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f, \bar{X} ve ss Değerleri</i>					ANOVA Sonuçları					
Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Sosyo-Ekonomik Düzey	Düşük	21	1.687	.5741	G. Arası	2.225	2	1.113	8.37	.000
	Orta	445	1.412	.3482	G.İçi	90.751	683	.133		
	Yüksek	220	1.356	.3721	Toplam	92.976	685			
	Toplam	686	1.402	.3684						

Tablo 4.4.9’da görüldüğü üzere, katılımcıların aile içi şiddet puanlarının sosyo-ekonomik seviye değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için gerçekleştirilen analizin sonucunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < .05$). Bu farkı belirlemek üzere yapılan Tukey testi sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.4.10: Aile İçi Şiddet Puanlarının Sosyo-ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşmasına İlişkin Tukey Testi Sonuçları

(I) Ekonomik Düzey	(J) Ekonomik Düzey	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	p
Düşük	Orta	.275*	.002
	Yüksek	.331*	.000
Orta	Düşük	-.275*	.002
	Yüksek	.057	.144
Yüksek	Düşük	-.331*	.000
	Orta	-.057	.144

* $p < .05$

Tablo 4.4.10’da yer aldığı üzere, ekonomik düzeyinin düşük olduğunu bildiren katılımcıların aile içi şiddet puanları ekonomik düzeyini orta ve yüksek bildiren katılımcılardan anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır ($p < .05$). Bu analize göre, ekonomik seviyesini düşük olarak bildiren katılımcıların aile içi şiddet puan ortalamaları (\bar{X} =

1.69), hem orta ekonomik düzey bildiren katılımcıların aile içi şiddet puanlarından ($\bar{X}= 1.41$) hem de yüksek ekonomik düzey bildiren katılımcıların aile içi şiddet puanlarından ($\bar{X}= 1.36$) anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

4.5. Zorbalığa Maruz Kalma ve Demografik Değişkenler Arasındaki Analizlere İlişkin Bulgular

4.5.1. Zorbalığa Maruz Kalmamın Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	sd	t	p
Cinsiyet	Kız	286	1.5837	.57551	583	1.175	.24
	Erkek	299	1.5298	.53399			

Tablo 4.5.1’de görüldüğü üzere, katılımcıların zorbalığa maruz kalma puanlarının cinsiyet değişkenine göre değişip değişmediğini saptamak doğrultusunda yapılan analizde gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.5.2: Zorbalığa Maruz Kalmamın Yaş Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f, \bar{X} ve ss Değerleri</i>					ANOVA Sonuçları					
Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Yaş	12	212	1.56	.5705	G. Arası	1.089	2	.544	1.773	.171
	13	284	1.59	.5463	G.İçi	178.704	582	.307		
	14	89	1.46	.5388	Toplam	179.793	584			
	Toplam	585	1.56	.5549						

Tablo 4.5.2’de görüldüğü üzere, katılımcıların zorbalığa maruz kalma puanlarının yaş değişkenine göre değişip değişmediğini saptamak doğrultusunda yapılan analizde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.5.3. Zorbalığa Maruz Kalma Puanlarının Sınıf Değişkenine Göre Farklaşmasını Saptamada Kullanılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	sd	t	p
Sınıf	7. sınıf	471	1.568	.55248	583	1.034	.301
	8. sınıf	114	1.508	.56447			

Tablo 4.5.3'te görüldüğü üzere, katılımcıların zorbalığa maruz kalma puanlarının sınıf değişkenine göre değişip değişmediğini saptamak doğrultusunda yapılan analizde gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.5.4: Zorbalığa Maruz Kalma Puanlarının Anne-Baba Birliktelik Durumu Değişkenine Göre Farklaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f, \bar{X} ve ss Değerleri</i>					ANOVA Sonuçları					
Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Anne-Baba Birliktelik Durumu	Sağ-Birlikte	502	1.539	.5449	G. Arası	1.138	2	.569	1.85	.157
	Sağ-Ayrı	63	1.662	.5746	G.İçi	178.344	581	.307		
	Anne/Baba Vefat	19	1.680	.711	Toplam	179.483	583			
	Toplam	584	1.557	.5548						

Tablo 4.5.4'te görüldüğü üzere, katılımcıların zorbalığa maruz kalma puanlarının anne-baba birliktelik durumu değişkenine göre değişip değişmediğini saptamak doğrultusunda yapılan analizde sonucunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.5.5: Zorbalığa Maruz Kalma Puanlarının Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f, \bar{X} ve ss Değerleri</i>					ANOVA Sonuçları					
Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Anne Eğitim Düzeyi	Okur-Yazar Değil	19	1.476	.3884	G. Arası	1.530	5	.306	.990	.423
	İlkokul	97	1.612	.5929	G.İçi	173.489	561	.309		
	Ortaokul	93	1.500	.5023	Toplam	175.019	566			
	Lise	208	1.574	.6041						
	Üniversite	121	1.507	.4892						
	Lisansüstü	29	1.681	.5843						
	Toplam	567	1.556	.5561						

Tablo 4.5.5'te görüldüğü üzere, katılımcıların zorbalığa maruz kalma puanlarının anne eğitim düzeyi değişkenine göre değişip değişmediğini saptamak doğrultusunda yapılan analizde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.5.6: Zorbalığa Maruz Kalma Puanlarının Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f, \bar{X} ve ss Değerleri</i>					ANOVA Sonuçları					
Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Baba Eğitim Düzeyi	Okur-Yazar Değil	9	1.593	.5034	G. Arası	2.156	5	.431	1.42	.215
	İlkokul	71	1.548	.5524	G.İçi	165.879	546	.304		
	Ortaokul	100	1.537	.5570	Toplam	168.035	551			
	Lise	220	1.497	.4653						
	Üniversite	117	1.639	.6776						
	Lisansüstü	35	1.679	.5713						
	Toplam	552	1.554	.5522						

Tablo 4.5.6’da görüldüğü üzere, katılımcıların zorbalığa maruz kalma puanlarının baba eğitim düzeyi değişkenine göre değişip değişmediğini saptamak doğrultusunda yapılan analizde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.5.7: Zorbalığa Maruz Kalma Puanlarının Kardeşlik Sırası Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f, \bar{X} ve ss Değerleri</i>					ANOVA Sonuçları					
Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Kardeşlik Sırası	İlk Çocuk	183	1.520	.48685	G. Arası	.589	3	.196	.637	.591
	Orta Çocuk	100	1.604	.66659	G.İçi	179.203	581	.308		
	Son Çocuk	226	1.551	.54646	Toplam	179.793	584			
	Tek Çocuk	76	1.596	.57603						
	Toplam	585	1.556	.55486						

Tablo 4.5.7’de görüldüğü üzere, katılımcıların zorbalığa maruz kalma puanlarının kardeşlik sırası değişkenine göre değişip değişmediğini saptamak doğrultusunda yapılan analizde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.5.8: Zorbalığa Maruz Kalma Puanlarının Sosyo-ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f, \bar{X} ve ss değerleri</i>					ANOVA Sonuçları					
Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Sosyo- Ekonomik Düzey	Düşük	16	1.907	.9076	G. Arası	2.048	2	1.024	3.34	.036
	Orta	388	1.552	.5207	G.İçi	177.569	580	.306		
	Yüksek	179	1.536	.5819	Toplam	179.618	582			
	Toplam	583	1.557	.5555						

Tablo 4.5.8’de görüldüğü üzere, katılımcıların zorbalığa maruz kalma puanlarının sosyo-ekonomik seviye değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için gerçekleştirilen analizin sonucunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<.05$). Bu farkı belirlemek üzere yapılan Tukey testi sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.5.9: Zorbalığa Maruz Kalma Puanlarının Sosyo-ekonomik Seviye Değişkenine Göre Farklaşmasına İlişkin Tukey Testi Sonuçları

(I) Ekonomik Düzey	(J) Ekonomik Düzey	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	p
Düşük	Orta	.355*	.032
	Yüksek	.371*	.028
Orta	Düşük	-.355*	.032
	Yüksek	.016	.948
Yüksek	Düşük	-.371*	.028
	Orta	-.016	.948

* $p<.05$

Tablo 4.5.9’da ekonomik düzeyinin düşük olduğunu bildiren katılımcıların zorbalığa maruz kalma puanları, ekonomik düzeyini orta ve yüksek bildiren katılımcılardan anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir ($p<.05$). Bu analize göre, ekonomik seviyesini düşük olarak bildiren katılımcıların zorbalığa maruz kalma puan ortalamaları ($\bar{X}= 1.91$), hem orta ekonomik düzey bildiren katılımcıların zorbalığa maruz kalma puan ortalamalarından ($\bar{X}= 1.55$) hem de yüksek ekonomik düzey bildiren katılımcıların zorbalığa maruz kalma puan ortalamalarından ($\bar{X}= 1.54$) anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

4.6. Zorbalık Davranışında Bulunma ve Demografik Değişkenler Arasındaki Analizlere İlişkin Bulgular

4.6.1. Zorbalık Davranışında Bulunma Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	sd	t	p
Cinsiyet	Kız	294	1.2102	.26163	609	-2.68	.008
	Erkek	317	1.2699	.28668			

Tablo 4.6.1’de görüldüğü üzere, katılımcıların zorbalık davranışında bulunma puanlarının cinsiyet değişkenine göre değişip değişmediğini saptamak doğrultusunda yapılan analizde gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<.05$). Bu analiz sonucuna göre, erkek öğrencilerin zorbalık davranışında bulunma puan ortalamaları ($\bar{X}= 1.27$), kız öğrencilerin zorbalık davranışında bulunma puan ortalamalarından ($\bar{X}= 1.21$), anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

4.6.2. Zorbalık Davranışında Bulunma Puanlarının Yaş Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f, \bar{X} ve <i>ss</i> Değerleri</i>					<i>ANOVA Sonuçları</i>					
Puan	Gruplar	n	\bar{X}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Yaş	12	220	1.206	.2411	G. Arası	.421	2	.210	2.771	.063
	13	297	1.258	.2825	G.İçi	46.147	608	.076		
	14	94	1.269	.3245	Toplam	46.567	610			
	Toplam	611	1.241	.2763						

Tablo 4.6.2’de görüldüğü üzere, katılımcıların zorbalık davranışında bulunma puanlarının yaş değişkenine göre değişip değişmediğini saptamak doğrultusunda yapılan analizde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemiştir ($p>.05$).

Tablo 4.6.3: Zorbalık davranışında Bulunma Puanlarının Sınıf Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	n	\bar{X}	<i>ss</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Sınıf	7. sınıf	490	1.2356	.26249	160.34	-.884	.378
	8. sınıf	121	1.2638	.32657			

Tablo 4.6.3’te görüldüğü üzere, katılımcıların zorbalık davranışında bulunma puanlarının sınıf değişkenine göre değişip değişmediğini saptamak doğrultusunda yapılan analizde gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.6.4: Zorbalık Davranışında Bulunma Puanlarının Anne-Baba Birliktelik Durumu Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f, \bar{X} ve ss Değerleri</i>					ANOVA Sonuçları					
Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Anne- Baba Birliktelik Durumu	Sağ- Birlikte	523	1.234	.2743	G. Arası	.214	2	.107	1.41	.246
	Sağ-Ayrı	70	1.285	.2854	G.İçi	46.295	607	.076		
	Anne/Baba Vefat	17	1.296	.2952	Toplam	46.509	609			
	Toplam	610	1.242	.2763						

Tablo 4.6.4'te görüldüğü üzere, katılımcıların zorbalık davranışında bulunma puanlarının anne-baba birliktelik durumu değişkenine göre değişip değişmediğini saptamak doğrultusunda yapılan analizde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > .05$).

Tablo 4.6.5: Zorbalık Davranışında Bulunma Puanlarının Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f, \bar{X} ve ss Değerleri</i>					ANOVA Sonuçları					
Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Anne Eğitim Düzeyi	Okur-Yazar Değil	21	1.346	.3768	G. Arası	.341	5	.068	.879	.495
	İlkokul	101	1.231	.2449	G.İçi	45.554	587	.078		
	Ortaokul	96	1.222	.2618	Toplam	45.895	592			
	Lise	215	1.240	.2868						
	Üniversite	129	1.240	.2880						
	Lisansüstü	31	1.287	.2568						
	Toplam	593	1.242	.2784						

Tablo 4.6.5'te görüldüğü üzere, katılımcıların zorbalık davranışında bulunma puanlarının anne eğitim düzeyi değişkenine göre değişip değişmediğini saptamak doğrultusunda yapılan analizde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.6.6: Zorbalık Davranışında Bulunma Puanlarının Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f, \bar{X} ve ss Değerleri</i>					ANOVA Sonuçları					
Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Baba Eğitim Düzeyi	Okur-Yazar Değil	12	1.297	.4422	G. Arası	.343	5	.069	.893	.485
	İlkokul	72	1.203	.2229	G.İçi	43.876	572	.077		
	Ortaokul	104	1.245	.2631	Toplam	44.218	577			
	Lise	227	1.237	.2779						
	Üniversite	126	1.240	.2851						
	Lisansüstü	37	1.314	.3094						
	Toplam	578	1.241	.2768						

Tablo 4.6.6'da yer aldığı üzere, örneklem grubunun zorbalık davranışında bulunma puan ortalmalarının baba eğitim düzeyine göre değişip değişmediğini saptamak doğrultusunda yapılan analizde gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde bir farklılaşma görülmemiştir ($p>.05$).

Tablo 4.6.7: Zorbalık Davranışında Bulunma Puanlarının Kardeşlik Sırası Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f, \bar{X} ve ss Değerleri</i>					ANOVA Sonuçları					
Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Kardeşlik Sırası	İlk Çocuk	197	1.236	.2607	G. Arası	.066	3	.022	.289	.834
	Orta Çocuk	98	1.237	.3105	G.İçi	46.501	607	.077		
	Son Çocuk	236	1.238	.2670	Toplam	46.567	610			
	Tek Çocuk	80	1.268	.2993						
	Toplam	611	1.241	.2763						

Tablo 4.6.7’de ise, katılımcıların zorbalık davranışında bulunma puanlarının kardeşlik sırası değişkenine göre değişip değişmediğini saptamak doğrultusunda yapılan analizde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 4.6.8: Zorbalık Davranışında Bulunma Puanlarının Sosyo-ekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşmasını Saptamada Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f, \bar{X} ve ss Değerleri</i>					ANOVA Sonuçları					
Puan	Gruplar	n	\bar{X}	ss	Var. K.	KT	sd	KO	F	p
Sosyo-Ekonomik Düzey	Düşük	21	1.208	.2700	G. Arası	.079	2	.040	.517	.597
	Orta	400	1.237	.2688	G.İçi	46.372	606	.077		
	Yüksek	188	1.257	.2931	Toplam	46.451	608			
	Toplam	609	1.242	.2764						

Tablo 4.6.8’de görüldüğü üzere, katılımcıların zorbalık davranışında bulunma puanlarının sosyo-ekonomik seviye değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için gerçekleştirilen analizin sonucunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$).

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölüm, araştırma sürecinde yapılan veri analizleri aracılığıyla ulaşılan bulguların ilgili literatür doğrultusunda yorumlanması ve tartışılmasını içermektedir. İlk olarak aile içi şiddet, zorbalığa maruz kalma ve zorbalık davranışında bulunma değişkenleri arasındaki ilişkilere dair ulaşılan bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır. İkinci olarak, akran zorbalığının yordayıcılarına ilişkin bulgular alanyazın ışığında tartışılmıştır. Son olarak da aile içi şiddet, zorbalığa maruz kalma ve zorbalık davranışında bulunma değişkenleri ile araştırmanın demografik değişkenleri arasındaki ilişkilere dair ulaşılan bulguların tartışılmasına ve yorumlanmasına yer verilmiştir.

5.1. Aile İçi Şiddet, Zorbalığa Maruz Kalma ve Zorbalık Davranışında Bulunma Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışma ve Yorumları

Ulaşılan bulgularına göre ortaokul 7. ve 8. sınıf düzeyindeki öğrencilerin aile içi şiddet, zorbalığa maruz kalma ve zorbalık davranışında bulunma puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Aile içi şiddet ile hem akran zorbalığına maruz kalma hem de zorba davranışlarda bulunmada pozitif yönlü ilişki olduğu saptanmıştır.

Araştırmanın ilk sorusuna yönelik olarak, aile içi şiddet ile zorbalık davranışında bulunma arasında da orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır. İlgili literatürde aile içi şiddet ile akran zorbalığı arasındaki ilişkiyi destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Genç (2007) tarafından yapılan araştırmaya göre, zorba bireyler anne ve babalarından daha fazla şiddet görmektedir. Benzer şekilde, Gümüş de (2011) saldırganlık düzeyi yüksek olan çocukların ebeveynlerinden, saldırganlık düzeyi düşük olan çocuklara nispeten daha fazla şiddet gördüğünü ifade etmiştir. Çelikleş (2013), hem babalarından fiziksel şiddet gören öğrencilerin hem de annelerinden ve babalarından sözel şiddet gören öğrencilerin daha fazla zorbalık davranışlarında bulunduğu belirtmiş ve aile içindeki şiddetin artmasıyla zorbalık eğilimlerinin de arttığını saptamıştır. Benzer şekilde Aygüç (2015) tarafından yapılan araştırma sonucunda da çocuğun ailede gördüğü şiddetin sıklığı arttıkça zorbalığın da arttığı görülmektedir. Bu doğrultuda, aile içi şiddetin ilgili literatürde şiddet eğilimi ya da zorbalık eğilimi değişkenleri ile de çalışıldığı ve bu araştırmanın bulgularıyla paralel sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Uysal (2003), Kandemir (2007), Ayan (2007) ve

Arslan (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda da ebeveynleri tarafından şiddet gören bireylerin şiddet davranışlarına eğilimlerinin daha yüksek olduğunu saptamıştır. Ayrıca çocuklukta maruz kalınan aile içi şiddetin etkileri sadece o dönemle de sınırlı değildir. Karakulak (2022) tarafından yapılan bir araştırmada, ergenlerin çocukluk döneminde aile içi şiddete maruz kalmaları ile saldırganlık eğilimleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Araştırmanın bulgularına paralel olarak Hoover (2005) de çocukların ailesinde şiddet görmesi ile zorbalık arasında doğrusal bir ilişki olduğunu saptamıştır. Fitzpatric ve arkadaşları (2007) tarafından yapılan çalışmada da aile içi şiddet ile zorbalık davranışları ve kötü akran ilişkileri arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Baldry (2003), zorba bireylerin aile işlevlerinin zayıf olduğunu ve aile içindeki şiddete daha fazla tanık olduklarını belirtmiştir. Yine yapılan başka çalışmalarla da benzer olarak, anne babanın psikolojik kontrolünün, bireylerin saldırganlık ve zorbalık davranışlarıyla ilişkili olduğu bulunmuştur (Pettit ve ark., 2001; Kındap ve ark., 2008).

Yine araştırmanın ilk sorusu doğrultusunda aile içi şiddet ile akran zorbalığına maruz kalma arasında anlamlı düzeyde ve orta seviyeli bir ilişki bulunmuştur ($r=0.53$, $p<0.01$). İlgili literatürde bu ilişkiyi destekleyen çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin, Schwartz ve arkadaşları (1997) tarafından yapılan bir diğer araştırmada ailesinde şiddete maruz kalan bireylerin, kurban olma açısından risk altında oldukları bulunmuştur. Bowers, Smith ve Binney (1994) tarafından yapılan bir başka çalışmada başkalarına zorbalık yapan veya mağdur olan öğrencilerin, hem birbirlerine hem de çocuklarına karşı şiddet uygulama eğilimleri yüksek olan ebeveynlere sahip olduğunu göstermiştir. Bu bulgularla benzer doğrultuda, ilgili literatürde zorbalığa maruz kalma ile aile içi ilişkiler arasındaki ilişkiyi inceleyen farklı çalışmalara rastlanmıştır. Bu çalışmalardan en çok rastlanılanı da anne baba tutumları ile akran zorbalığını ilişkili bulan çalışmalardır (Olweus, 1993; Finnegan, Hodges ve Perry, 1998).

Araştırmanın ikincisi sorusu doğrultusunda, zorbalığa maruz kalma ile zorbalık davranışında bulunma arasında anlamlı düzeyde ve orta seviyeli bir ilişki bulunmuştur ($r= 0.48$, $p<0.01$). Ulaşılan bu bulguya benzer şekilde, Çetinler (2021) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin zorbalık davranışında bulunma ve zorbalık davranışlarına maruz kalmaları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Diğer bir deyişle, öğrencilerin zorbalığa maruz kalma düzeyleri arttıkça zorba olma düzeylerinin de arttığı bulunmuştur. Bu durum, Hoover ve Oliver (1996) tarafından

belirtildiği gibi, akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerin zorbalık göstermeye de eğilimli olmaları ile ilişkili olabilir.

Araştırmanın bulguları incelendiğinde aile içi şiddetin hem akran zorbalığında bulunma hem de akran zorbalığına maruz kalma ile anlamlı bir ilişkisinin bulunması dikkat çekicidir. Nitekim bu bulgular göz önünde bulundurulduğunda, Sosyal Öğrenme Kuramı'nın açıklamaları ile paralel olarak saldırganlık temelli davranışların nihayetinde maruz kalarak yani yakın ilişkilerdeki yetişkinlerden görerek ya da izleyerek öğrenildiği bu araştırma bulguları ile de tutarlıdır. Bilhassa aile içi şiddetin akran zorbalığına maruz kalma ile ilişkisinin daha yüksek düzeyde olması da araştırmanın dikkat çeken diğer bir bulgusudur. Nitekim, ailesi ile iletişimi sağlıklı olmayan ve aile içerisinde şiddete maruz kalan çocukların ailesini rol model olarak sosyal yaşamlarında ailesinden gördüğü gibi davrandığı, zorbalık yaptığı görülmektedir (Farrington, 2005; Çitemel, 2014). Ancak, aile içerisinde şiddete maruz kalan çocukların okul ortamında pasifize olarak zorbalığa maruz kalmaları ilginç bulunmuştur ve literatürde de sınırlı bir şekilde araştırıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda, araştırma bulgularına ve ilgili literatüre dayanarak, akran zorbalığının aile içi şiddet ile ilişkili olduğu ve bu ilişkinin daha detaylıca araştırılmasına ihtiyaç olduğu söylenilebilir.

5.2. Akran Zorbalığının Yordayıcılarına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumları

Araştırma bulgularına göre ortaokul 7. ve 8. sınıf düzeyindeki öğrencilerin zorbalığa maruz kalma ve zorbalık davranışında bulunma puanlarının aile içi şiddet tarafından yordanmasına dair anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Aile içi şiddet, hem akran zorbalığına maruz kalmanın hem de zorbaca davranışlarda bulunmanın anlamlı bir yordayıcısıdır.

Araştırmanın üçüncü sorusuna yönelik olarak, aile içi şiddet zorbalığa maruz kalmanın ve zorbalık davranışında bulunmanın anlamlı bir yordayıcısı olduğu ortaya çıkmıştır. İlgili literatürde aile içi şiddet ile akran zorbalığı arasındaki bu ilişkiyi destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Sarıbeyoğlu (2007) tarafından yapılan çalışmada, ailede “uygun olmayan cezalandırma biçimi” olarak görülen şiddetin zorba kişiliği yordadığı görülmektedir. Benzer şekilde Çeliktaş (2013) tarafından yapılan çalışmada da aile içi şiddetin artmasının zorbalık eğilimlerini arttırdığını

saptanmıştır. Arslan (2008) tarafından yapılan bir araştırmada, çocukların aile üyeleri arasındaki şiddete tanık olmasının zorbalık olaylarına karışmada etkili olduğu, diğer yandan aile üyeleri arasındaki olumlu ilişkileri arttıka çocukların zorba ve zorba-kurban olma durumlarının azaldığı saptanmıştır.

İlgili literatürde bu araştırmalarla paralel olarak, duygusal şiddet iğerisine dahil edilebilecek olumsuz aile ilişkilerinin de zorbalık davranışını ağıkladığını saptayan araştırmalar da mevcuttur. Örneğin, Bayraktar (2009) tarafından yapılan araştırmada, bilhassa anne babayla çatışma ve psikolojik açıdan kontrol edilme gibi olumsuz değerlendirilen ebeveyn özelliklerinin zorbalık üzerinde belirleyici bir faktör olduğunu ortaya ıkarmıştır. Yine, Hisar ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan araştırmada da aile içinde problem çözüme yeteneğinde bir bozukluk olmasının zorbalık davranışını yordayan bir faktör olduğu ortaya ıkmıştır. Benzer şekilde, Espelage ve arkadaşları (2000) tarafından yapılan araştırmada da anne-babanın gösterdiği düşük düzeydeki sıcaklığın ve takip etme eksikliğinin zorbalık davranışını yordadığı görölmektedir.

Olweus (1993) annelerdeki aşırı koruyuculuğun erkek çocuklar üzerinde kurban olma ihtimalini arttırdığını bulmuştur. Benzer şekilde Finnegan, Hodges ve Perry (1998) de aşırı koruyucu ebeveyne sahip olmanın bilhassa erkeklerde kurban olma riskini arttırdığını saptamıştır. Flouri ve Buchanan (2003) tarafından yapılan alışma ise babalardaki çocuklara yönelik ilgi azlığının zorbalığa maruz kalmayı arttırdığı bulunmuştur.

5.3. Aile İçi şiddet ve Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışma ve Yorumları

Araştırmada örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin aile içi şiddet puanlarının cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, anne baba birliktelik durumu, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin aile içi şiddet puanlarının kardeşlik sırası ve sosyoekonomik düzey değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bölümde, ulaşılan bu bulguların yorumlanmasına yer verilmiştir.

Aile içi şiddet puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını saptamak amacıyla uygulanan analiz sonucunda, anlamlı düzeyde farklılaşma bulunamamıştır. Literatürde yer alan alışmalara bakıldığında bu bulguya paralel

sonuçlara ulaşan çalışmalar mevcut olsa da (Yıldırım, 2003) farklı sonuçlara ulaşan araştırmalar olduğu da görülmektedir. Örneğin Fırat (2022) tarafından yapılan araştırmada erkek öğrencilerin, fiziksel şiddet ve sözel şiddet puanları kız öğrencilerden anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuş ancak ekonomik şiddet puanları açısından anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır. Benzer şekilde, Çeliksaş (2013) tarafından yapılan araştırmada da erkeklerin babadan görülen fiziksel ve sözel şiddete ve anne-babadan görülen ekonomik türdeki şiddete kız öğrencilere göre daha fazla uğradıkları görülmektedir. Ancak “babadan görülen sözel ve psikolojik şiddet ve anne-babadan görülen bireysel hakları kısıtlayıcı psikolojik şiddetin cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı bulunmuştur. Buna karşın, Özkan (2008) tarafından yapılan araştırmada ise erkeklerin kızlardan daha az ekonomik şiddet mağduru oldukları bulunmuştur.

Aile içi şiddetin yaşa göre değişip değişmediğini saptamak amacıyla yapılan analizde, anlamlı düzeyde bir farklılaşma bulunmamıştır. Literatürde yer alan araştırmalara bakıldığında, aile içi şiddet değişkeninin yaşa göre değişip değişmediğini incelediklerinde farklı sonuçlara ulaştıkları görülmektedir. Örneğin, Özyürek (2017) tarafından yapılan çalışmada çocuğa yönelik şiddet algılarında yaş açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Aynı şekilde Besni (2011) tarafından yapılan araştırmada da katılımcıların aile içi şiddete yönelik tutumlarının yaş değişkeni bakımından anlamlı bir şekilde değişmediği görülmektedir.

Aile içi şiddetin sınıf düzeyine göre değişip değişmediğini saptamak için gerçekleştirilen analizde anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır. Literatürde yer alan araştırmalar da bu konuda farklı sonuçlara ulaşmışlardır. Örneğin Çeliksaş (2013) tarafından yapılan araştırmada 8. sınıftaki öğrencilerin “anneden görülen sözel ve psikolojik şiddete” maruz kalma durumlarının 7. sınıftaki öğrencilere göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Aile içi şiddetin anne-baba birliktelik durumuna göre değişip değişmediğini saptamak için gerçekleştirilen analizde anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır. İlgili literatürde de bu bulguyu destekleyen araştırmalar mevcuttur (Özkan, 2008).

Aile içi şiddetin anne eğitim düzeyine göre değişip değişmediğini saptamak için yapılan analizde anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır. İlgili literatürde de bu bulguyu destekleyen araştırmalar mevcuttur (Özkan, 2008; Yıldırım, 2003).

Aile içi şiddet puanlarının baba eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını saptamak için yapılan analizde anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır. İlgili literatürde de bu bulguyu destekleyen araştırmalar mevcuttur (Özkan, 2008; Yıldırım, 2003).

Aile içi şiddet puanlarının kardeşlik sırası değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını saptamak için yapılan analizde anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmuştur. Buna göre, orta çocuk olduğunu bildiren öğrencilerin aile içi şiddet puanları hem ilk çocuklardan hem de son çocuk olanlardan anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Tek çocuk olan katılımcıların aile içi şiddet puanları ile diğer katılımcıların aile içi şiddet puanları ise anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir. Alanyazın incelendiğinde bu bulguya benzer araştırmalara rastlanmamış olsa da farklı sonuçlara ulaşan çalışmalar mevcuttur. Ortanca çocukla ilgili Alfred Adler'in doğum sırası teorisine göre de ortanca kardeşler, aile dinamiklerinde kendilerini sıkışmış ve görünmez hissedebilirler. İlk çocuk genellikle ailenin göz bebeği olarak, son çocuk ise evin en küçüğü ve en çok ilgi göreni olarak algılanır. Bu durum ortanca çocuğun, ebeveynlerinin ilgisinin ve sevgisinin diğer kardeşlere yöneldiğine inanmasına neden olabilir. Ortanca çocuklar, bu algı sonucunda kendilerini ihmal edilmiş, değersiz ve dışlanmış hissedebilirler. Aile içindeki bu konum, ortanca kardeşlerde zamanla daha derin psikolojik etkiler oluşturabilir ve onların kimlik gelişiminde, özgüvenlerinde ve sosyal ilişkilerinde önemli rol oynayabileceği belirtilmiştir (Adler, 2016).

Aile içi şiddetin sosyo-ekonomik seviyeye göre değişip değişmediğini saptamak için gerçekleştirilen analizde anlamlı düzeyde bir farklılaşma görülmektedir. Bu bulguya göre, ekonomik seviyesini düşük olarak bildiren öğrencilerin aile içi şiddet puanları, hem orta ekonomik düzey bildiren katılımcıların aile içi şiddet puanlarından hem de yüksek ekonomik düzey bildiren katılımcıların aile içi şiddet puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Literatürde bu bulguyla benzer sonuçlara ulaşan farklı çalışmalar mevcuttur. Örneğin, Cengiz (2008) tarafından yapılan çalışmada gelir düzeyi ile çocuğa uygulanan şiddet arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş ve gelir düzeyi arttıkça uygulanan şiddet durumunun azaldığı görülmektedir. Yine, Yıldırım ve Kızmaz (2019) tarafından yapılan araştırmada da gelir seviyesi düşük olanların aile içi şiddet puanlarının gelir düzeyi orta olanlara göre daha fazla olduğu bulunmuştur. Bu bulgularla paralel olarak Özkan (2008) tarafından yapılan araştırmada da ailenin sosyo-ekonomik seviyesi yükseldikçe babadan görülen fiziksel ve sözel şiddetin

azaldığı görülmektedir. Diğer demografik değişkenlerden farklı olarak sosyo-ekonomik düzey değişkeninin aile içi şiddet ile ilişki pek çok araştırmayla tutarlı bir şekilde desteklenmiştir (Cengiz, 2008; Özkan, 2008; Yıldırım, 2003). Bu bağlamda, özellikle sosyo-ekonomik düzeyi düşük aileden gelen öğrencilerin aile içinde şiddete maruz kalma açısından risk altında olduğu söylenilebilir ve bunu önleyici araştırma ve müdahalelere ihtiyaç duyulduğu düşünülebilir.

5.4. Zorbalığa Maruz Kalma ve Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışma ve Yorumları

Araştırmada örneklem grubunu oluşturan katılımcıların zorbalığa maruz kalma puanlarının cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, anne baba birliktelik durumu, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve kardeşlik sırasına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna varılmıştır. Ancak örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin zorbalığa maruz kalma puanlarının sadece sosyoekonomik düzey değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bölümde, ulaşılan bu bulguların yorumlanmasına yer verilmiştir.

Zorbalığa maruz kalma puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını saptamak amacıyla yapılan analiz sonucunda, anlamlı düzeyde bir farklılaşma bulunamamıştır. Literatüre bakıldığında, zorbalığa maruz kalmanın cinsiyet değişkenine göre değişip değişmediğini inceleyen çalışmaların farklı sonuçlara ulaştıkları görülmektedir. Örneğin, Atalay (2010) tarafından yapılan çalışmada erkek öğrencilerin açık saldırı ve korkutma-sindirme alt boyutlarında kız öğrencilerden daha fazla zorbalığa maruz kaldıkları görülmektedir. Yine fiziksel zorbalık alt boyutunda erkek öğrencilerin kızlara göre daha fazla fiziksel zorbalığa uğradıkları sonucuna ulaşan çalışmalar da vardır. (Baldry ve Farrington, 1999; Alikashifoğlu vd., 2004). Benzer şekilde Kowalski ve Limber (2007) tarafından yapılan araştırmada da siber zorbalık türündeki zorbaca davranışlara kızların erkeklere kıyasla daha fazla maruz kaldıkları, erkeklerin ise daha fazla fiziksel zorbalığa maruz kaldıkları sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonucu ise kız öğrencilerin doğrudan zorbalıktan ziyade dolaylı zorbalığa daha fazla maruz kaldıkları şeklinde yorumlamışlardır. Yine Öztürk (2019) tarafından yapılan araştırmada da kız çocukların erkek çocuklara kıyasla sözel zorbalığa maruz kalmaları daha yüksek bulunmuştur.

Zorbalığa maruz kalma puanlarının yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını saptamak amacıyla yapılan analiz sonucunda, anlamlı düzeyde bir farklılaşma bulunamamıştır. Bu araştırmada anlamlı bir farklılık bulunamasa da ilgili literatüre bakıldığında, zorbalığa maruz kalmanın yaşa göre değişip değişmediğini araştıran çalışmaların farklı sonuçlarının olduğu görülmektedir. Örneğin, Hanish ve Guerra (2000) ve Batsche ve Knoff (1994) tarafından yapılan araştırmalarda bireylerin yaşları arttıkça mağdur olma oranlarının azaldığı görülmektedir. Batsche ve Knoff (1994) bu sonucu, zorbaların zorbalık yapmak için kendilerinden daha güçsüz gördükleri küçük öğrencileri tercih etmelerinin neden olduğu şeklinde yorumlamaktadır. Benzer şekilde, Pişkin (2003) de zorbalığa maruz kalma durumunun yaşa bağlı olarak azaldığını ancak zorbalık yapma oranının ise yaşla beraber arttığını ifade etmektedir (Pişkin, 2003).

Zorbalığa maruz kalma puanlarının sınıf değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını saptamak amacıyla yapılan analiz sonucunda, anlamlı düzeyde bir farklılaşma bulunamamıştır. Bu araştırmada anlamlı bir farklılık bulunamasa da ilgili literatüre bakıldığında, zorbalığa maruz kalmanın sınıf düzeyine göre değişip değişmediğini araştıran farklı çalışmaların olduğu görülmektedir. Örneğin, Öztürk (2019) tarafından yapılan araştırmada 7. sınıf öğrencilerinin 6. sınıf öğrencilerine göre sözel zorbalığa, söylenti yayma ve eşyalara zarar verme zorbalığına maruz kalma düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Yine Burnukara ve Uçanok (2012) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada da 6. sınıf öğrencilerinin 9., 10., 11. ve 12. sınıf öğrencilerine göre; 7. sınıf öğrencilerinin 9., 10. ve 11. sınıf düzeyindeki öğrencilere göre; 8. sınıf öğrencilerinin ise 9. sınıf öğrencilerine kıyasla daha yüksek düzeyde sözel zorbalık davranışlarına uğradıkları saptanmıştır (Burnukara ve Uçanok, 2012). Ayrıca, Ayas ve Pişkin (2011) tarafından yapılan çalışmada da 11. sınıf öğrencilerinin 9. sınıf öğrencilerine kıyasla daha fazla cinsel zorbalığa maruz kaldığı bulunmuştur.

Zorbalığa maruz kalmanın anne-baba birliktelik durumuna göre değişip değişmediğini saptamak amacıyla yapılan analiz sonucunda, anlamlı düzeyde bir farklılaşma bulunamamıştır. İlgili literatürde bu sonucu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır (Öztürk, 2019; Ünal, 2019).

Zorbalığa maruz kalmanın anne eğitim düzeyine göre değişip değişmediğini saptamak amacıyla gerçekleştirilen analizde, anlamlı düzeyde bir farklılaşma bulunmamıştır. İlgili literatürde bu bulgu ile paralel sonuçlara ulaşan araştırmaların yanı sıra (Burnukara ve Uçanok, 2012; Ünal, 2019; Çetinler, 2021), farklı sonuçlara ulaşılmıştır.

olan çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin, Gürsoy (2010) tarafından gerçekleştirilen araştırmada ergenlerin zorbalığa maruz kalmalarında babanın öğrenim durumu anlamlı bir fark oluşturmadığı ancak anne öğrenim düzeyini “okur yazar” ya da “okuma yazma yok” şeklinde ifade eden ergenlerin akran zorbalığına daha fazla maruz kaldıkları bulunmuştur.

Zorbalığa maruz kalma kalmanın baba eğitim düzeyine göre değişip değişmediğini saptamak amacıyla gerçekleştirilen analizde, anlamlı düzeyde bir farklılaşma bulunmamıştır. İlgili literatürde bu bulgu ile paralel sonuçlara ulaşan araştırmaların yanısıra (Gürsoy, 2010; nal, 2019), farklı sonuçlara ulaşmış olan çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin, Albayrak (2012) tarafından yapılan araştırmada rencilerin babalarının eğitim düzeyi arttıķa zorbalığa maruz kalma düzeylerinin azaldığı görülmektedir. Akduman (2010) tarafından yapılan çalışma sonucunda da benzer şekilde, anne- baba öğrenim düzeyleri düşük olan ergenlerin akran şiddetine daha fazla maruz kaldıkları bulunmuştur. Benzer şekilde, Bayraktar (2009) tarafından yapılan araştırma sonucunda ergenlerin anne-baba öğrenim düzeyleri azaldıkķa zorbalığa maruz kalma durumlarının arttığı bulunmuştur.

Zorbalığa maruz kalma puanlarının kardeşlik sırası değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını saptamak amacıyla yapılan analiz sonucunda, anlamlı düzeyde bir farklılaşma bulunmamıştır. İlgili literatürde bu bulguyu destekleyen araştırmalar bulunmaktadır (nal, 2019).

Zorbalığa maruz kalma puanlarının sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını saptamak için yapılan analizde anlamlı düzeyde bir farklılaşma görülmektedir. Buna göre, ekonomik seviyesini düşük olarak bildiren rencilerin zorbalığa maruz kalma puanları, hem orta ekonomik düzey bildiren katılımcıların zorbalığa maruz kalma puanlarından hem de yüksek ekonomik düzey bildiren katılımcıların zorbalığa maruz kalma puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. İlgili literatürde bu bulguyu destekleyen araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin, Whitney ve Smith (1993) tarafından gerçekleştirilen araştırmada zorbalığa uğrayan bireylerin daha çok alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerden geldikleri görülmektedir. Bu bulguya benzer şekilde, Akiba (2008) tarafından yapılan bir araştırmada da alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerde yaşayan rencilerin okuduğu okullarda meydana gelen zorbalık olaylarının daha fazla olduğu bulunmuştur. Yine zkan ve ifi de (2010) düşük sosyo-ekonomik seviyeye sahip

olan ilköğretim okullarında fiziksel zorbalığa maruz kalma durumunun daha yüksek olduğu görülmektedir.

5.5. Zorbalık Davranışında Bulunma ve Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Tartışma ve Yorumları

Araştırmada örneklem grubunu oluşturan katılımcıların zorbalık davranışında bulunma puanlarının yaş, sınıf düzeyi, anne baba birliktelik durumu, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, kardeşlik sırası ve sosyoekonomik düzey değişkenlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna varılmıştır. Ancak örneklem grubundaki öğrencilerin zorbalıkta bulunma puanlarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bölümde, ulaşılan bu bulguların yorumlanmasına yer verilmiştir.

Zorbalık davranışında bulunma puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını saptamak için yapılan analizde anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmuştur. Bu sonuca göre, erkek öğrencilerin zorbalık davranışında bulunma puan ortalamaları, kız öğrencilerin zorbalık davranışında bulunma puan ortalamalarından anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. İlgili literatürde bu bulguya paralel olarak erkek öğrencilerin zorbalık düzeylerinin kız öğrencilerden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu bildiren araştırmalar bulunmaktadır (Açıkgöz, 2017; Açıl, 2015; Ayas ve Pişkin, 2011; Erk, 2019; Demir, 2012; Genç, 2007; Keskin, 2010; Kepenekçi ve Çınkır, 2003; Satan, 2006; Yurtal ve Cenkseven, 2007). Benzer şekilde, Kartal ve Bilgin (2007) tarafından yapılan bir diğer çalışmada da mağdurlara, kendisine zorbalık yapanların cinsiyeti sorulduğunda “erkek” cevabını veren katılımcıların daha fazla olduğu görülmektedir. Ancak literatürde farklı bulgulara ulaşan, bir diğer deyişle zorbalığın türleri arasında bir farklılık saptayan araştırmalar da bulunmaktadır. Bu doğrultuda Akduman (2010) tarafından yapılan araştırmada erkek öğrencilerin fiziksel zorbalıkta kızlardan; kız öğrencilerin ise alay etme zorbalık davranışını erkeklerden anlamlı bir şekilde daha çok uyguladıkları saptanmıştır. Rigby ve Johnson (2005) tarafından yapılan araştırmada kızların daha çok grupça zorbalık yaptığı, erkeklerin ise daha çok bireysel zorbalık yaptığı bulunmuştur. Çankaya’ya (2011) göre ise zorbalığı uygulayan bireylerin “dışlama” davranışı hariç olmak üzere tüm zorbalık davranışlarında erkeklerin kızlara oranla daha fazla zorbalık davranışında bulunduğu görülmektedir. Ayrıca, Dölek de (2002) hem kızların hem de erkeklerin daha çok hemcinslerine karşı zorbalık davranışında buldukları saptanmıştır. Bu doğrultuda

zorbalık davranışları cinsiyet faktörü açısından değerlendirildiğinde, Pellegrini ve Bartini (2000) tarafından da ifade edildiği gibi kız ve erkeklerin zorbalık yapma amaçlarının farklı olduğu, bu sebeple yaptıkları zorbalık türlerinin de farklılaştığı söylenilebilir.

Zorbalık davranışında bulunma puanlarının yaş değişkenlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını saptamak için yapılan analizde anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır. İlgili literatürde bu sonuçla paralel sonuçlara ulaşan araştırmalar olsa da (Gümüş, 2000; Satan, 2006; Arıman, 2007) farklı sonuçlara ulaşan araştırmalar da vardır. Örneğin Aygüç (2015) tarafından yapılan araştırmada yaş arttıkça toplam zorbalık puanlarının ve fiziksel, sözel ve eğlence amaçlı zorbalık davranışlarının arttığı görülmüş, ancak duygusal zorbalığın yaş ile ilişkisi anlamlı bulunmamıştır. Buna benzer olarak, Toksöz (2010) tarafından yapılan araştırmada da öğrencilerin yaşları arttıkça zorbalık eğilimlerinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Zorbalık davranışında bulunma puanlarının sınıf düzeyi değişkenlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını saptamak için yapılan analizde anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır. Buna benzer olarak; Dölek (2002), Karataş (2002), ve Yurtal ve Cenkseven (2006) tarafından yapılan araştırmalarda katılımcıların sınıf düzeylerine göre saldırganlık veya zorbalık puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılaşma bulunmamıştır. Buna karşın, Olweus (1993) sınıf değişkeni ile zorbalık arasında doğru orantı olduğunu ve sınıf düzeyi arttıkça zorbalık düzeylerinin de arttığını belirtmiştir. Buna paralel şekilde, Gökkaya ve Sütcü (2020) tarafından yapılan çalışmada da, 8. Sınıf öğrencilerinin diğer sınıf düzeylerindeki ortaokul öğrencilerine kıyasla daha fazla zorbalık yaptıklarını bildirmiştir. Benzer şekilde, Açıkgöz (2017) tarafından yapılan araştırmada da sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin zorbalık düzeylerinin de arttığı görülmektedir. Yine buna paralel olarak, Coşkun (2018) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da sınıf düzeyi arttıkça fiziksel zorbalığın arttığı bulunmuştur. Tüm bu çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda, araştırmamızın sonuçları bu doğrultuda olmasa da, üst sınıf düzeyindeki öğrencilerin zorbalık davranışında bulunma açısından risk altında olduğu söylenilebilir.

Zorbalık davranışında bulunma düzeylerinin anne-baba birliktelik durumuna göre değişip değişmediğini saptamak amacıyla gerçekleştirilen analizde anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır. İlgili literatürde bu bulguyla paralel çalışmalar bulunmakla beraber (Arıman, 2007; Aygüç, 2015; Ünal, 2019) farklı sonuçlara ulaşan araştırmalar

da bulunmaktadır. Örneğin Toksöz (2010) tarafından yapılan araştırmada da eğlence amaçlı zorbalığın dışındaki diğer zorbalık alt boyutlarının anne baba birliktelik durumu ile anlamlı düzeyde ilişkileri olduğu saptanmıştır.

Zorbalık davranışında bulunma düzeylerinin anne eğitim seviyesine göre değişip değişmediğini saptamak için gerçekleştirilen analizde anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır. İlgili literatürde bu bulguyla paralel çalışmalar bulunmakla beraber (Arıman, 2007; Arslan, 2022; Açıkgöz, 2017; Ünal, 2019; Çetinler, 2021) farklı sonuçlara ulaşan araştırmalar da bulunmaktadır. Örneğin, anne eğitim düzeyi arttıkça zorbalık eğilimlerinin veya zorbalık davranışında bulunmanın azaldığını saptayan araştırmalar bulunmaktadır (Aygüç, 2015; Satan, 2006; Dizman, 2003; Sarıbeyoğlu, 2007). Buna karşın, anne-baba öğrenim düzeyleri arttıkça zorbalık davranışında bulunma düzeylerinin de arttığı sonucuna ulaşan araştırmalar da bulunmaktadır (Bayraktar, 2009; Toksöz, 2010). Zorbalık davranışında bulunma puanlarının baba eğitim düzeyine göre değişip değişmediğini saptamak için uygulanan analizde de anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır. İlgili literatür incelendiğinde bu bulguyu destekleyen araştırmaların da bulunduğu görülmektedir (Arslan, 2022; Aygüç, 2015; Ünal, 2019).

Zorbalık davranışında bulunma puanlarının kardeşlik sırasına göre değişip değişmediğini saptamak için uygulanan analizde anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır. İlgili literatürde bu bulguyla paralel çalışmalar bulunmakla beraber (Arıman, 2007; Arslan, 2022; Aygüç, 2015; Ünal, 2019) farklı sonuçlara ulaşan araştırmalar da bulunmaktadır (Akduman, 2010; Sarıbeyoğlu, 2007; Toksöz, 2010).

Zorbalık davranışında bulunma puanlarının sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre değişip değişmediğini saptamak için uygulanan analizde anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır. İlgili literatür incelendiğinde, bu bulgu ile benzer bulgulara ulaşan araştırmalar bulunduğu görülmektedir (Arıman, 2007; Coşkun, 2018; Kapçı, 2004; Koç, 2006; Satan, 2006; Sarıbeyoğlu, 2007; Toksöz, 2010). Bundan farklı olarak, Yazıcı (2018) tarafından yapılan araştırmada ise düşük düzey aile geliri olan öğrencilerin zorbalığa maruz kalma eğilimlerinin, yüksek düzey aile geliri bildiren öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde Arslan da (2008) ailenin sosyo-ekonomik durumunun düşük düzey olmasının öğrencilerdeki zorbalığa eğilimini arttırdığını belirtmiştir.

5.6. Öneriler

- İlgili literatür incelendiğinde; aile içi şiddet, zorbalığa maruz kalma ve zorbalık davranışında bulunma değişkenlerinin birlikte ele alındığı araştırmaların oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda, araştırmacılara bu bulguların sınanabilmesi ve genellemeler yapılabilmesi için farklı çalışmaların da yapılması önerilmektedir.
- Bu araştırmada sadece İstanbul ilinde belirlenen 5 ortaokuldaki öğrencilerden veri toplanmıştır. Evrenin daha iyi temsil edilebilmesi için, araştırmacılara farklı şehirlerde ve farklı bölgelerde benzer araştırmaların yapılması önerilebilir.
- Bu araştırmada akran zorbalığı üzerinde etkili olan ailevi faktörlerden “aile içi şiddet” faktörüne odaklanılmıştır. Bundan sonraki araştırmacılara; “kişilik, duygusal zeka, ahlaki olgunluk” gibi bireysel faktörleri de araştırmalarına dahil ederek incelemeleri önerilebilir.
- Bu araştırmada aile içi şiddetin ortanca çocuklarda yüksek olduğu bulunmuştur. Yapılacak yeni araştırmalarda ortanca çocuklarla ilgili kapsamlı çalışmaların yapılabileceği önerilebilir.
- Araştırmada akran zorbalığı ve aile içi şiddet puanları, uygulanan ölçeklerle toplanan nicel verilerden elde edilmiştir. Bu kapsamda araştırmacılara, yapılacak nitel ve karma yöntemli araştırma yöntemlerini tercih etmeleri önerilebilir.
- Araştırmanın bulgularında, maruz kalınan aile içi şiddetin akran zorbalığına yol açabileceği bulunmuştur. Bu doğrultuda, akran zorbalığı önleyici müdahalelerinin yanı sıra, aile içi şiddetin risk faktörlerinin mevcut olduğu ortaokul öğrencilerine yönelik de önleyici çalışmalar yapılması önerilebilir.
- Bu araştırmada, akran zorbalığı üzerinde aile içi şiddetin etkili olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda, okullarda yapılacak olan akran zorbalığını önleme çalışmalarının etkililiğinin artırılabilmesi için bu çalışmalara ailelerin de dahil edilmesi önerilebilir.
- Bu araştırmada, erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla daha fazla zorbalık gösterdiği bulunmuştur. Yapılan diğer araştırmalar da bu sonucu doğrulamaktadır. Bu kapsamda, bu bulgunun nedenleri ile ilgili de çalışma yapılması önerilebilir.

- Hem akran zorbalığının hem de aile içi şiddetin önlenmesi amacıyla aile bilgilendirmeleri ve aile eğitim programları gibi çalışmalar planlanabilir.
- Bu araştırmada aile içi şiddet ve akran zorbalığının yüksek düzeyde bir ilişkisinin bulunması şiddetin toplumsal yönünü düşündürmektedir. Bu doğrultuda topluma yönelik farkındalık eğitimlerinin ve önleyici müdahalelerin okul-mahalle-şehir iklimlerinde de başlatılması önerilebilir.
- Okullarda okul idarecileri, öğretmenleri, velileri ve okulun diğer personeli de dahil edilerek akran zorbalığı farkındalığını artırıcı çalışmalara ağırlık verilebilir ve zorbalığı önleyici müdahalelere yönelik psiko-eğitim çalışmaları yapılabilir.
- Zorbalık eğiliminin yüksek düzeyde olduğu düşünülen öğrenciler, çeşitli spor, sanat vb. aktivitelere yönlendirilmesi önerilebilir.
- Akran zorbalığında seyircilerin rolünün de oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda, okuldaki tüm öğrencilere akran zorbalığının farkında olmaları ve seyirci kalmadan, önleyebilmek adına harekete geçmeleri doğrultusunda bilgilendirmeler yapılması önerilebilir.
- Son olarak akran zorbalığı ve aile içi şiddet konularında multidisipliner çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu ihtiyaç doğrultusunda okul sosyal hizmeti bağlamında da zorbalık olaylarının nedenlerinin anlaşılması için öğrencilerin kişisel özellikleri, sosyal bağlamı, aile dinamikleri, eğitim ortamı, sosyal yaşantısı ve toplumsal etkileşimi gibi faktörlerin araştırılarak mesleki çalışma yapıp önleyici çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Abay, E., & Tuğlu, C. (2000). Şiddet Ve Agresyonun Nörobiyolojisi. *Klinik Psikiyatri*, 3, 21-26.
- Acar, T. (2009). *Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Psikolojik Belirtiler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Açıkgöz, T. (2017). *Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ile Okula Karşı Tutum (Kartepel İlçesi Örneği)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Açıkgöz, T. (2017). *Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ile Okula Karşı Tutum* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Sakarya.
- Açıl, S. (2015). *Ortaöğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Adler, A. (2014). *Yaşama Sanatı*. İstanbul: Say Yayınları.
- Akduman, G. G. (2010). 7-14 Yaş Grubu Çocuklarda Akran İstismarı Ve Kendi Çözüm Önerileri. *Kurumsal Eğitimbilim*, 3(2): 13-26.
- Akgün, S. (2005). *Akran zorbalığının anne-baba tutumları ve anne-baba ergen ilişkisi açısından değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akın, M. (2013). Aile İçi Şiddet. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 71(1), 27-42.
- Akiba, M. (2008). Predictors of student fear of school violence: a comparative study of eighth graders in 33 countries. *School Effectiveness and School Improvement*, 19(1), 51-72.
- Akkaya, M. (2021). *Meslek Liselerine Devam Eden Öğrencilerin Akran Zorbalığı ve Sosyal Becerileri Arasındaki İlişki: Konya Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya.
- Aksoy, G. (2019). *Okullarda Yaşanan Akran Zorbalığının Nedenlerine ve Müdahale Yöntemlerine İlişkin Okul Yöneticileri ve Öğretmenlerin Görüşleri*.

- (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aktaş, A. M. (2006). *Aile içi şiddet. Kadının ve Çocuğun Korunması*. Ankara: Elma Yayınevi.
- Albayrak, S. (2012). Okulda uygulanan zorbalığı önleme programının zorbalığın azaltılmasında etkisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Alikaşifoğlu, M. (2011). Akran İstismarı. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, 46, 31-34.
- Alikaşifoğlu, M., Erginoz, E., Ercan, O., Uysal, Ö., Kaymak, D. A., & İter, O. (2004). Violent Behaviour Among Turkish High School Students And Correlates Of Physical Fighting. *European Journal Of Public Health*, 14, 173-177.
- Arıman, F. (2007). *İlköğretim 7 ve 8.Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri ile Okul İklimi Alguları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arsenio, W., & Lemerise, E. (2001). Varieties Of Childhood Bullying: Values, Emotion Processes And Social Competence. *Social Development*, 10, 59-73.
- Arslan-Özdinçer, S. (2008). *Lise Öğrencilerinde Öz-Kavram ve Aile İlişkinin Akran Zorbalığına Etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aslan, E. (2020). *Riskli Sağlık Davranışlarının ve Uyku Problemlerinin Akran Zorbalığını Açıklayıcı Roller*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Atalay, A. (2010). *Akran zorbalığı gösterme ve akran zorbalığına maruz kalmanın cinsiyet, yaş, sosyoekonomik düzey, anne-baba tutumları, arkadaş ilişkileri ve benlik saygısı ile ilişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Atik, G. (2006). *The role of locus of control, self-esteem, parenting style, loneliness and academic achievement in predicting bullying among middle school students* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Ayan, S. (2007). Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8, 206-214.
- Ayan, S. (2010). *Aile ve Şiddet. Aile İçinde Çocuğa Yönelik Şiddet*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Ayas, T., & Horzum, M. B. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba Ve Mağdur Olma Durumu. *İlköğretim Online*, 11(2), 369-380.
- Ayas, T., & Pişkin, M. (2011). Lise Öğrencileri Arasındaki Zorbalık Olaylarının Cinsiyet, Sınıf Düzeyi Ve Okul Türü Bakımından İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 10, 550-568.
- Ayas, T., & Pişkin, M. (2015). Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu. *Akademik Bakış Dergisi*, 50, 316-324.
- Aygüç, F. (2015). *Ortaokul Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimlerinin Aile İçi Şiddet Görme Durumuna Göre Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bal, Ö. (2013). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 4-6 Yaş Çocukların Kişilerarası Problem Çözme Becerileri ve Bakış Açısı Alma Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baldry, A. C. (2003). Bullying In Schools And Exposure To Domestic Violence. *Child Abuse & Neglect*, 27(7), 713-732.
- Baldry, A. C. ve Farrington, D. P. (1999). Brief Report: Types Of Bullying Among Italian School Children. *Journal Of Adolescence*, 22(3): 423-426.
- Baldry, A. C., & Farrington, P. D. (2000). Bullies and delinquents: personal characteristics and parental styles. *Journal of Community and Applied Psychology*, 10, 17-31.
- Barlett, C., Chamberlin, K., & Witkower, Z. (2016). Predicting cyberbullying perpetration in emerging adults: A theoretical test of the Barlett Gentile Cyberbullying Model. *Aggressive Behavior*, 43(2), 147-154.
- Baş, E. (2021). *Ortaöğretimde Akran Zorbalığı, Zorba/Mağdur Olmayı Etkileyen Kişisel ve Çevresel Unsurlar - Samsun Örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sinop Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sinop.

- Batsche, G. M., & Knoff, H. M. (1994). Bullies and Their Victims: Understanding A Pervasive Problem in The Schools. *School Psychology Review*, 23(2), 165–175.
- Bauer, N. S., Herrenkohl, T. I., Lozano, P., Rivara, F. P., Hill, K. G., & Hawkins, J. D. (2006). Childhood bullying involvement and exposure to intimate partner violence. *Pediatrics*, 118(2), 235-242.
- Bauman, S. & Del Rio, A. (2005). Knowledge and beliefs about bullying in schools: comparing pre-service teachers in the united states and the united kingdom, *School Psychology International*, 26(4), 428-442.
- Bayat, M., & Evgin, D. (2015). Çocuğa Yönelik Şiddet. *Türkiye Klinikleri Dergisi*, 1(2), 30-36.
- Bayındır, N. (2010). Aile içinde yaşanan şiddete karşı çocuğun gösterdiği tepkiler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 1-9.
- Bayındır, N. (2010). Aile İçinde Yaşanan Şiddete Karşı Çocuğun Gösterdiği Tepkiler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Bahar 2010, Sayı:2, ss.1-9.
- Bayraktar, F. (2009). *Ergenlerin Zorba ve Kurban Davranışlarında Birey, Aile, Akran ve Okula Dair Özelliklerin Rolü: Bütüncül Bir Model Önerisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Berger, K. S. (2007). Update on bullying at school: Science forgotten. *Developmental Review*, 3, 90-126.
- Besag, V. (1995). *Bullies and victims in schools*. Philadelphia: Open University Press.
- Besni, İ. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Aile İçi Şiddete Yönelik Tutumlarının Cinsiyet, Politik Görüş ve Şiddete Maruz Kalma Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Bilgin, A. (2007). Yatılı ve gündüzlü ilköğretim okulu öğrencilerinin zorbalığa ilişkin görüşleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 8, 1-18.
- Biridge, B. (2010). *Zorbalık-Mobing: Bilinmeyen Çeşitleri ve Çözümleri (2. b.)*. İstanbul: Beyaz Yayınları.

- Blair, J. (2003). New breed of bullies torment their peers on the Internet. *Education Week*, 22(1), 6–7.
- Bowers, L., Smith, P. K., & Binney, V. (1994). Perceived family relationships of bullies, victims and bully/victims in middle childhood. *Journal of Social Personal Relationships*, 11(2), 215-232.
- Bulgurcu, S. (2011). *İstanbul İlinde Bir İlköğretim Okulunda 6.-8. Sınıflarda Akran Zorbalığı Sıklığının Araştırılması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bulut, S. (2008). Öğretmenden öğrenciye yönelik olan fiziksel şiddet: Nicel bir araştırma. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8, 105-118.
- Burnukara, P. (2009). *İlk ve orta ergenlikte geleneksel ve sanal akran zorbalığına ilişkin betimsel bir inceleme* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Burnukara, P., & Uçanok, Z. (2012). İlk ve Orta Ergenlikte Akran Zorbalığı: Gerçekleştiği Yerler ve Baş Etme Yolları, *Türk Psikoloji Yazıları*, 15, 68-82.
- Campbell, M. A. (2005). Cyber bullying: An old problem in a new guise? *Australian Journal of Guidance and Counseling*, 15, 68-76.
- Casas, J. A., Del Rey, R., & Ortega-Ruiz, R. (2013). Bullying and cyberbullying: Convergent and divergent predictor variables. *Computers in Human Behavior*, 29(3), 580-587.
- Cengiz, M. (2008). *Çocukların Aile İçi Şiddete Uğramasına Neden Olan Sosyo-Ekonomik Faktörler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Coloroso, B. (2003). *The bully, the bullied and the bystander*. New York: HarperResource.
- Connolloy, I., & O'Moore, M. (2003). Personality and family relations of children who bully. *Personality and Individual Differences*, 35, 559–567.
- Coşkun, A. (2018). *Ortaokula devam eden öğrencilerde akran zorbalığına neden olan etkenlerin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Craig, W. M. (1998). The relationship among bullying, victimization, depression, anxiety and aggression in elementary school children. *Personality and Individual Differences*, 24, 123-130.
- Crick, N., & Dodge, K. (1994). A Review And Reformulation Of Social Information Processing Mechanisms in Children's Social Adjustment, *Psychological Bulletin*, 115, 74-101.
- Curtner-Smith, M. E. (2000). Mechanisms by which family processes contribute to school-age boys' bullying. *Child Study Journal*, 30, 169–186.
- Çankaya, İ. (2011). İlköğretimde akran zorbalığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 81-92.
- Çayırdağ, N. (2006). *İlköğretim 7. Ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Okul Kültürünü Algılayışları İle Zorbalık Eğilimleri Ve Zorbalıkla Başetme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Çeliktaş, M. G. (2013). *Okuldaki Şiddet Olayları ile Aile İçi Şiddet İlişkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çetinler-Türküm, N. (2021). *Ortaokul öğrencilerinin okulda akran zorbalığına başvurma ve zorbalık görme düzeyleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.
- Çinkır, S. (2006). Okullarda Zorbalık: Türleri, Etkileri ve Önleme Stratejileri. *I. Şiddet ve Okul Sempozyumu Bildiri Kitabı*. 28-31 Mart 2006, İstanbul.
- Çitemel, N. (2014). *Çözüm odaklı kısa süreli grupla psikolojik danışmanın lise öğrencilerinin akran zorbalığına etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Da Costa, M. R., Xavier, C. C., Andrade, A. C., Proietti, F. A., & Caiaffa, W. T. (2015). Bullying among adolescents in a Brazilian urban center “health in beagá” study. *Revista de Saude Publica*, 49, 1-10. doi.org/10.1590/S0034-8910.2015049005188
- Dake, J. A., Price, J. H., & Telljohann, S. K. (2003). The nature and extent of bullying at school. *Journal of School Health*, 73(5), 173-181.

- Demir, A. (2012) *Akran Zorbalığına Karışan ve Karışmayan İlköğretim Öğrencilerinin Utanç ve Suçluluk Duygularının ve Adil Dünya İnançlarının İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Dizman, H. (2003). *Anne-babası ile yaşayan ve anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dolgin, K. (2014). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Dölek, N. (2002). *Öğrencilerde Zorbaca Davranışların Araştırılması ve Bir Önleyici Program Modeli*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Duffy, A. (2004). *Bullying in Schools Identity Perspective* (PhD Thesis). Southport: Griffith University.
- Duman, N. (2000). *Ankara Liselerinde Çeteye Katılma Potansiyeli Olan Öğrenci Grupları ve Okul Sosyal Hizmeti* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eminoğlu, M. (2018). *Ergenlerde Sosyal ve Duygusal Yalnızlık ile Akran Zorbalığı Arasında Psikolojik Dayanıklılığın Aracı Rolü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bayburt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Bayburt.
- Ergün, D. (2011). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Ortaöğretim 6., 7., Ve 8. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı Yaygınlığı ve Risk Faktörlerinin Belirlenmesi* (Yayınlanmış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Erk, A. B. (2019). *Akran Zorbalığı: Okullarda Akran Zorbalığını Önleme Çalışmaları Ve Zorbalık Döngüsündeki Çocuklar İçin Uygulamalar*. İstanbul: Ekinoks Yayınları.
- Espelage, D. L., Bosworth, K. & Simon, T. (2000). Examining the social context of bullying behaviors in early adolescence. *J Couns Dev*; 78(3):326-333.
- Farrington, D. P. (1993). Understanding and preventing bullying. *Crime and Justice*, 17, 381–458.

- Farrington, D. P. (2005). Childhood origins of antisocial behavior. *Clinical Psychology Psychotherapy*, 12, 177-190.
- Fekkes M., Pijpers F., I., Verloove Vanhorick, S. P. (2004). Bullying: Who does what, when and where? Involvement of children, teachers and parents in bullyingbehavior, *Health Education Research*, 20: 81-91.
- Fırat, A. (2022). *Lise öğrencilerinin aile içi şiddete maruz kalma türlerine göre bilişsel birleşme ve yaşantısal kaçınma süreçleri ile psikolojik esnekliklerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Finnegan, R. A., Hodges, E. V. E., & Perry, D. G. (1998). Victimization in the peer group: Associations with children's reports of mother-child interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 1076–1086.
- Fitzpatrick, K. M., Dulin, A. J., & Piko, B. F. (2007). Not just pushing and shoving: School bullying among African American adolescents. *Journal of School Health*, 77(1), 16-22. <https://doi.org/10.1111/j.1746-1561.2007.00157.x>
- Flouri, E., & Buchanan, A. (2003). The role of mother involvement and father involvement in adolescent bullying behavior. *Journal of Interpersonal Violence*, 18, 634–644.
- Genç, G. (2007). *Genel Liselerde Akran Zorbalığı ve Yönetimi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Genç, G., & Aksu, M. (2010). Genel Lise Öğrencilerinin Zorba-Kurban Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2), 413–448.
- George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 update (10a ed.). Boston: Pearson.
- Gök, F., & Cenkseven-Önder, F. (2018). Lise Öğrencilerinde Akran Zorbalığına Maruz Kalma: Temel Psikolojik İhtiyaçlar ve Anne-Babaya Duygusal Erişilebilirlik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 14(2), 635–652.
- Gökkaya, F., & Sütcü, S. T. (2020). Akran Zorbalığının Ortaokul Öğrencileri Arasındaki Yaygınlığının İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(1), 40–54.

- Gökler, R. (2007). *İlköğretim Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Graham, S., & Juvonen, J. (1998). Self-blame and peer victimization in middle school: An attributional analysis. *Developmental Psychology*, 34(3), 587–599.
- Griffin, R. S., & Gross, A. M. (2004). Childhood bullying: Current empirical findings and future directions for research. *Aggression and Violent Behavior*, 9(4), 379–400.
- Gümüş, S. Y. (2011). *Saldırganlık ve Aile İçi Şiddet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gümüş, T. (2000). *Kendini Kabul Düzeyleri Farklı Genel Lise Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Saldırganlık Düzeyleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Günay, M. (2021). *Sosyal Hizmet Öğrencilerinde ve Sosyal Çalışmacılarda Aile İçi Şiddet ve Çocuğa Yönelik Şiddet Farkındalıklarının İncelenmesi: İstanbul İli Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gür, N., Eray, Ş., Makinecioğlu, I., Sığırlı, D., & Vural, A. P. (2020). Akran Zorbalığı İle Aile Duygu Dışa Vurumu Ve Psikopatoloji Arasındaki İlişki. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 21(1), 77–86.
- Gürsoy, E. C. (2010). *Ergenlerde Sosyodemografik Özelliklere ve Algılanan Sosyal Destek ile Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Güven, F. (2015). *Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Yapmaları ile Zorbalığına Maruz Kalmalarının Cinsiyet, Anne Baba Eğitimi, Sosyoekonomik Düzey ve Empati Eğilimi Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Güvenir, T. (2005). *Okulda Akran İstismarı*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Hamm, M. P., Newton, A. S., Chisholm, A., Shulhan, J., Milne, A., Sundar, P., & Hartling, L. (2015). Prevalence and Effect of Cyberbullying on Children and Young People. *JAMA Pediatrics*, 169(8), 770.

- Hanish, L. D., & Guerra, N. G. (2000). Children who get victimized at school: What is known? What can be done? *Professional School Counseling*, 4, 113–119.
- Harris, S., & Petrie, F. G. (2003). *Bullying: The bullies, the victims, the bystanders*. Oxford: Scarecrow Education.
- Harris, S., & Petrie, G. (2002). A study of bullying in the middle school. *NASSP Bulletin*, 86(633), 42–53.
- Haynie DL, Nansel T, Eitel P, Crump Ad, Saylor K, Yu K, Simons Morton B, (2001). Bullies, victims, and bully/victims: Distinct groups of at risk youth. *Journal of Early Adolescence*, 21: 29–49.
- Herrera, V. M., & Closkey, L. A. (2001). Gender Differences in the Risk for Delinquency among Youth Exposed to Family Violence. *Child Abuse and Neglect*, 25, 1037–1051.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2007). Offline consequences of online victimization: School violence and delinquency. *Journal of School Violence*, 6(3), 89–112.
- Hisar T, Kazan Kızılkurt Ö, Dilbaz N (2020). 15-25 Yaşları Arasındaki Madde Kullanım Bozukluğu Olan Bireylerde Öfke ve Aile İşlevlerinin Zorbalık Davranışı Üzerine Etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 21.
- Hoff, D. L., & Mitchell, S. N. (2009). Cyberbullying: Causes, effects, and remedies. *Journal of Educational Administration*, 47(5), 652–665.
- Hoover, J. H. & Oliver, R. (1996). *The Bullying Prevention Handbook*. Indiana: National Educational Service.
- Hoover, R.L. (2005). *A Methodological study of family and personalty variables associated with discrimination and bullying*. Phd Dissertation, Universty of Cincinnati, USA.
- İrfaner, S. (2009). *Öğrenciler Arasında Gerçekleşen Zorbalık Eylemleri ve Zorbalık Konusunda Öğrencilerin, Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Tutum ve Görüşleri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Jaffe, P., Wolfe, P., & Wilson, S. (1990). *Children of battered woman*. Newbury Park, CA: Sage.

- Kabacaoğlu, G. ve Koçtürk, N. (2020). *Aile İçi Şiddete Kavramsal Çerçeveden Bir Bakış*, Editör Koçtürk, N. ve Ulukol, B. içinde Aile içi Şiddet (s.1-27). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kabil, M. (2010). *Sınıflarda Öğrenci Sayılarının Zorbalık Üzerine Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni insan ve insanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kahraman, M. S., & Çokamay, G. (2016). Aile İçi Şiddet ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri: Temel Kavramlar, Güvenlik Planı Hazırlama ve Alternatif Tedavi Model Örnekleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(4):321-336.
- Kalafat, M. (2018). *Pansiyonlu Ortaöğretim Kurumlarında Akran Zorbalığı ve Yönetici Davranışları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.
- Kalyoncu, H. (2014). *Aile İçi Şiddet ve Şiddet Ortamında Çocuklar*. İstanbul: Yediveren Yayınları.
- Kandemir, Ö. (2007). *Şanlıurfa İli Viranşehir İlçe Merkezinde Sağlık Personelinin Aile İçi Şiddet Konusunda Bilgi, Tutum ve Mesleki Uygulamaları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Harran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Kapıcı, E. G. (2004). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün Ve Sıklığının Depresyon, Kaygı Ve Benlik Saygısıyla İlişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37, 1–13.
- Karaca, K. (2019). Ortaokullarda Akran Zorbalığının Yaygınlığının ve Zorba-Mağdurların Depresyon ve Anksiyete Düzeylerinin İncelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 23(78), 315–330.
- Karadaş, S. (2021). *Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklarda Akran Zorbalığı ve İlişkili Faktörler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Karaman.
- Karadeniz, E. (2022). *6-18 Yaş Arası Çocuğu Olan Annelerin Akran Zorbalığı Hakkında Bilgi ve Tutumunun Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi). Sağlık Bilimleri Üniversitesi, İstanbul.

- Karakulak, F. (2018). *Çocukluk Döneminde Aile İçi Şiddete Maruz Kalan Ergenlerde Saldırganlık Eğilimi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karaman-Kepekçi, Y., & Çinkır, Ş. (2006). Bullying among Turkish high school students. *Child Abuse & Neglect*, 30, 193–204.
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (32. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karataş, Z. B. (2002). *Anne Baba Saldırganlığı ile Lise Öğrencilerinin Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Karatay, A. (2015). *Yöntem ve Kuramlara Giriş*. A. Karatay (Ed.), *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri içinde* (s. xx–xx). Ankara: Nika Yayınevi.
- Kartal, H., & Bilgin, A. (2007). İlköğretim Öğrencilerine Yönelik Bir Zorbalık Karşıtı Program Uygulaması: Okulu Zorbalıktan Arındırma Programı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3, 207–227.
- Kaufman, J., & Zigler, E. (1987). Do abused children become abusive parents? *American Journal of Orthopsychiatry*, 57(2), 186–192.
- Kaufman-Goodstein, P. 2013. *How to Stop Bullying in Classrooms and Schools: Using Social Architecture to Prevent, Lessen and Bullying*. New York: Routledge. 264s.
- Kavşut, F. (2009). *Ergenlerde Akran Zorbalığı ve Duygusal Zeka Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Kemerli, N. (2002). *Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddet*. Kadına Yönelik Şiddet ve Hekimlik Sempozyumu, Ankara.
- Keskin, T. (2010). *İlköğretim Okullarındaki Öğrencilerin Akran Zorbalığının Benlik Saygısıyla İlişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Kindap Y, Sayil Mf, Kumru A (2008). Anneden Algılanan Kontrolün Niteliği İle Ergenin Psikososyal Uyum ve Arkadaşlıkları Arasındaki İlişkiler: Benlik Değerinin Aracı Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(61), 92-107.

- Kiraz-Can, A. B. (2021). *Ergenlerde Duygusal Özerkliğin Yurtta Kalma, Algılanan Duygusal İstismar ve Aile Aidiyeti Bağlamında İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Koç, Z. (2006). *Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 22–30.
- Kowalski, R. M., Limber, P. S., & Agatston, W. P. (2012). *Cyberbullying in the Digital Age* (2nd ed.). Blackwell Publishing.
- Köknel, Ö. (2013). *Şiddet Dili*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Kumpulainen, K., Rasanen, E., & Puura, K. (2001). Psychiatric disorders and the use of mental health services among children. *Aggressive Behaviour*, 27(2), 102–110.
- Limber, P. S. (2002). *Addressing youth bullying behaviors*. M. Fleming & K. Towey (Eds.), Educational Forum on Adolescent Health: Youth Bullying içinde (s. xx–xx). Chicago: American Medical Association.
- Lök, N., Başoğul, C., & Öncel, S. (2016). Aile İçi Şiddetin Çocuk Üzerindeki Etkileri ve Psiko-sosyal Desteğin Önemi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(2), 155-161.
- Macklem, G. (2003). *Bullying and teasing: Social power in children's groups*. New York, NY: Plenum Publishers.
- Millî Eğitim İstatistikleri. (2022/2023). Örgün Eğitim. https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=508
- Mizell-Christie, C. A. (2003). Bullying: The consequences of interparental discord and child's self concept. *Family Process*, 42(2), 237–253.
- Muscari, E. M. (2002). Sticks and stones: The NP's role with bullies and victims. *J Pediatr Health Care*, 16, 22–28.
- Olafsen, R. N., & Viemerö, V. (2000). Bully/victim problems and coping with stress in school among 10-to–12 year old pupils in Åland, Finland. *Aggressive Behavior*, 26, 57–65.
- Olweus, D. (1980). Familial and temperamental determinants of aggressive behavior in adolescent boys: A causal analysis. *Developmental Psychology*, 16, 664–670.

- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.
- Olweus, D. (1994). Annotation: Bullying at school - Basic facts and effects of a school-based intervention program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35(7), 1171-1190.
- Olweus, D. (1995). *Bullying or peer abuse at school: Facts and intervention*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Olweus, D. (2003). A profile of bullying at school. *Educational Leadership*, 60(6), 12-17.
- Otrar, M., & Ökte, A. (2014). Öğrencilerin Zorbalık Eğilimleri ile Sosyal Medya Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 135-144.
- Ögel, K., Tari, I., & Eke, C. Y. (2006). *Okullarda suç ve şiddeti önleme*. İstanbul: Yeniden Yayınları.
- Öy, B. (1991). Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2, 132-136.
- Özada, A., & Duyan, V. (2018). Ebeveyn-Çocuk İlişkisi ve Zorbalık. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 12(1), 49-55.
- Özdinçer Arslan, S. (2008). *Lise Öğrencilerinde Öz Kavram ve Aile İlişkisinin Akran Zorbalığına Etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özgürlük, İ., Kargın, V., & Baltacı, H. (2017). Aile İçi Şiddet ve Şiddetin Nesilden Nesile İletilmesi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 14(4), 55-77.
- Özkan, E. (2022). Ergenlerde Aile İçi Şiddete Maruz Kalma ve/veya Tanık Olma İle Travma Sonrası Stres Bozukluğu Arasındaki İlişki (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özkan, Y., & Çifci, E. G. (2010). Düşük Sosyo-Ekonomik Düzeydeki İlköğretim Okullarında Akran Zorbalığı. *İlköğretim Online*, 9(2).
- Özman, M. (2018). *Ortaokul Öğrencilerinin Akran Zorbalığına Maruz Kalma Düzeyleri İle Kardeş İlişkilerinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Özmen, S. K. (2004). Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 27-39.
- Öztürk, E. (2017). *Türkiye'de Aile İçi Şiddet*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Öztürk, H. (2019). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Akran Zorbalığı İlişkisinde Zorba veya Kurban Olma Durumlarını Etkileyen Faktörler ve Okul Sosyal Hizmeti*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4, 148-169.
- Pekel, N. (2004). *Akran Zorbalığı Grupları Arasında Sosyometrik Statü, Yalnızlık ve Akademik Başarı Durumlarının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Pekel-Uludağlı, N., & Uçanok, Z. (2005). Akran Zorbalığı Gruplarında Yalnızlık ve Akademik Başarı İle Sosyometrik Statüye Göre Zorba/Kurban Davranış Türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(56), 77-95.
- Pellegrini, A. D. (2002). Bullying, victimization, and sexual harassment during the transition to middle school. *Educational Psychologist*, 37(3), 151-164.
- Pettit Gs, Laird R., Dodge Ka, Bates Je, Criss Mm (2001). Antecedents and behavior problem outcomes of parental monitoring and psychological control. *Child Development*, 72, 583-598.
- Pişkin, M. (2002). Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 531-562.
- Pişkin, M. (2003). Okullarımızda Yaygın Bir Sorun: Akran zorbalığı. *Yedinci Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildiri Özetleri*. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Pişkin, M. (2006). Akran Zorbalığının İlköğretim Öğrencileri Arasındaki Yaygınlığının İncelenmesi. *Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu*, İstanbul.
- Polat, O. (2001). *Çocuk ve Şiddet*. İstanbul: Der Yayınları.

- Polat, O. (2007). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 1 Tanımlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Polat, O. (2017). *Şiddet*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Rigby, K. (1996). Bullying in school and what to do about it? *Australian Council of Educational Research*, Melbourne.
- Rigby, K. (2002). *A meta-evaluation of methods and approaches to reducing bullying in pre-schools and early primary schools in Australia*. Canberra: Attorney General's Department.
- Rigby, K. (2003). Consequences of bullying in schools. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 48, 583-590.
- Rigby, K., & Johnson, B. (2005). Student bystanders in Australian schools. *Pastoral Care in Education*, 23(2), 10–16.
- Salmivalli, C., Huttunen, A., & Lagerspetz, K. M. J. (1997). Peer networks and bullying in schools. *Scandinavian Journal of Psychology*, 38(4), 305–312.
- Santrock, J. W. (2014). *Yaşam Boyu Gelişim (G. Yüksel, Çev.)*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sarı, K. (2019). *Akran Zorbalığının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sarıbeyoğlu, N. S. (2007). *Lise Öğrencilerinde Aile İçi Çocuk İstismarı ile Zorbalık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Satan, A. (2006). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorba Davranış Eğilimlerinin Okul Türü ve Bazı Sosyo Demografik Değişkenler İle İlişkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Saygılı, S. (2014). *Ergenlik Sorunları (2. baskı)*. İstanbul: Elit Yayınları.
- Schwartz, D., Dodge, K. A., Pettit, G. S., et al. (1997). The early socialization of aggressive victims of bullying. *Child Development*, 68, 665–675.

- Şencan, İ. ve Doğan, G. (2017). *Bilimsel Yayınlarda Kaynak Gösterme, Tablo ve Şekil Oluşturma Rehberi APA 6 Kuralları (2.Basım)*. Ankara: Türk Kütüphaneciliği Derneği Yayınları. Erişim adresi: http://www.tk.org.tr/APA/apa_2.pdf
- Seçer, İ. (2014). *Akran Zorbalığına Uğrayan Ergenlerin Mağduriyet Algılamaları ve Kullandıkları Başa Çıkma Stratejilerine Grupla Psikolojik Danışmanın Etkisinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Sevim, Y., & Ataş, S. (2015). Üniversite Gençlerinde Şiddet Eğilimliliği ve Öğrencilerin Aile İçi Şiddete Bakış Açıları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1), 285–301.
- Seyhan, Y. E. (2020). *Ortaokul Öğrencilerinde Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Akran Zorbalık ve Mağduriyeti İle Sanal Zorbalık ve Mağduriyet Üzerindeki Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Sharp, S. & Smith, P. (2002). *School Bullying: Insights and Perspectives*. Newyork: Routledge.
- Smith, P. K. (2004). Bullying: Recent Developments. *Child and Adolescent Mental Health*, 3(9), 98-103.
- Şahin-Morkan, M. (2021). *Ergenlerin Akran Zorbalığı Algıları ile Öğretmenlerin Akran Zorbalığına İlişkin Tutumlarının İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şenol, D., & Mazman, İ. (2014). Çocuğa Uygulanan Şiddet: Türkiye Özelinde Sosyolojik Bir Yaklaşım. *KMÜ, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(26), 11-17.
- Şimşek, M., & Palancı, M. (2014). Zorbacı Davranışların Aile Sorunları Bağlamında Psiko-Sosyal Nedenlerinin İncelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 175-199.
- Taptık, A. (2010). *İlköğretim Okullarında Şiddet Ve Sebeplerine Yönelik Öğretmen Ve Yönetici Görüşleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Taşdan, D. (2009). *Çocuk ve şiddet (2. baskı)*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılık.

- Tatlıhoğlu, K. (2016). Okullarda Şiddet ve Zorbalık: Risk Faktörleri, Koruma, Önleme ve Müdahale Hizmetleri: Konya Örneği. "*Her Yönüyle Şiddet*" Çalıştayı. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.
- Tekin, Ü. (2011). *Şiddet*. Ankara: Orient Yayınları.
- Tezcan, T. (2015). *Liseli Gençler ve Akran Zorbalığı: İstanbul Örneği*. İstanbul: Genç Hayat Yayınları. Erişim tarihi: 24.04.2024, <http://genchayat.org/wp-content/uploads/2015/11/AkranZorbaligiRapor.09.10.15.pdf>
- Thompson, J. A. (2006). *Pathways to sibling jealousy: the influence of parents' self-reported beliefs and reactions and children's implicit theories*. (Doctoral Dissertation). North Carolina State University, Raleigh.
- Tıraşçı, Y., & Gören, S. (2007). Çocuk istismarı ve ihmali. *Dicle Tıp Dergisi*, 34(1), 70-74.
- Tıraş-Kaymak, B. G. (2022). *İlkokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ile Anksiyete Duyarlılığının İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Tipirdamaz Sipahi, H. (2008). *İzmir İli Bornova İlçesinde İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı, Etkileyen ve Eşlik Eden Faktörler*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Toksöz, E. (2010). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Troy, M., & Sroufe, L. A. (1987). Victimization among pre-schoolers: Role of attachment relationship history. *Journal of the American of Child and Adolescent Psychiatry*, 26, 166–172.
- Turgut, İ. (2023). *Ergenlerde Akran Zorbalığının Yordayıcıları Olarak Bağlanma Stilleri ve Öz-Kontrol*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Uludağlı, N., & Uçanok, Z. (2005). Akran Zorbalığı Gruplarında Yalnızlık ve Akademik Başarı İle Sosyometrik Statüye Göre Zorba/Kurban Davranış Türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(56), 77–92.

- UNESCO. (2017). *School violence and bullying: Global status report*. Erişim tarihi: 24.04.2024, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246970>
- Uysal, A. (2003). *Şiddet Karşısı Programlı Eğitimin Öğrencilerin Çatışma Çözümler, Şiddet Eğilimleri ve Davranışlarına Yansımaları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Uysal, H., & Dinçer, Ç. (2012). Peer bullying during early childhood. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 5(4), 468-483.
- Ünal, N. (2019). *Akran Zorbalığı İle Ergenlerin Algıladıkları Aile İşlevselliğinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Whitney, I. ve Smith, P. K. (1993). A Survey Of Nature And Extent Of Bullying In Junior/Middle And Secondary Schools. *Educational Research*, 35(1): 3-25.
- Whitted, K. S., & Dupper, D. R. (2005). Best practices for preventing or reducing bullying in schools. *Children and Schools*, 27(3), 167-175.
- Wolke, D., Tippet, N., & Dantchev, S. (2015). Bullying in the family: Sibling bullying. *Lancet Psychiatry*, 2(10), 917-929. doi: 10.1016/S2215-0366(15)00262-X.
- Yalnız, A. (2023). *Akran Zorbalığı Nedenleri ve Koruyucu-Önleyici Müdahaleler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yaman, E., Eroğlu, Y., & Peker, A. (2011). *Başaçıkma Stratejileriyle: Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Yaman, E., Eroğlu, Y., Bayraktar, B., & Çolak, T. S. (2010). Öğrencilerin Güdülenme Düzeyinde Etkili Bir Faktör: Okul zorbalığı. *Akademi Bakış Dergisi-Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, (20), 1-17.
- Yavaş, H. (2021). *Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı Davranışları ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Psikolojik Sağlamlık ve Benlik Saygısının Aracı Rolü*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Yavuzer, H., & Demir, İ. (2016). *Yeni Kuşak Anne-Babalar ve Çocukları (1. Basım)*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

- Yazıcı, H. (2018). *Akran Zorbalığı Bağlamında Psikolojik Bulgular*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Yıldırım, A. (1998). *Sıradan Şiddet: Kadına ve Çocuğa Yönelik Şiddetin Toplumsal Kaynakları*. İstanbul: Boyut Kitapları Yayıncılık.
- Yıldırım, İ., & Kızmaz, Z. (2018). Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Aile İçi Şiddet Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi/Journal of Oriental Scientific Research (JOSR)*, 10(3), 1135-1153. ISSN: 1308-9633
- Yıldırım, P. (2003) *Çıkmaz Sokak: Okulda Şiddet ve Zorbalık*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yılmaz-Özkan, Y. (2008). *Aile içinde çocuğa yönelik şiddet: Muğla/Milas Uğurlu Özbilim Dershanesi oks öğrencileri örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Yöndem, Z. D., & Totan, T. (2007). Ergenlerde Zorbalığın Anne Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 8(2), 53-68.
- Yurtal, F., & Cenkseven, F. (2007). Bullying at primary schools: Prevalence and nature. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 3(28), 1-13. <https://doi.org/10.17066/pdrd.11809>.
- Yüksel Kaptanoğlu İ., Çavlin, A., Akadlı Ergöçmen, B. (2015). *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.

EKLER

EK 1 – Etik Kurulu Onayı

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : E-20292139-050.04-2400003496
Konu : Etik Kurul Kararı (Muhammed Furkan
CAN)

22.01.2024

Sayın Muhammed Furkan CAN
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

"Evden Okula Uzanan Şiddet: Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Aile İçi Şiddet Bağlamında İncelenmesi" başlıklı araştırmanızla ilgili başvurunuz, kurulumuzun 22.12.2023 tarihli ve 2023/08 sayılı toplantısında değerlendirilerek araştırmanızın etik açıdan uygun bulunduğu katılanların oy birliği ile karar verilmiştir.
Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Kadir CANATAN
Kurul Başkanı

Ek: Muhammed Furkan CAN Etik Onay Belgesi

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: AMPHFC7

Belge Takip Adresi: <https://ubys.izu.edu.tr/ERMS/Record/ConfirmationPage/Index>

Adres: Halkalı Caddesi No: 281 Küçükçekmece/İstanbul

Bilgi için :

Selda Şenol
Yeminli Katip

Telefon No:

Faks No:

Telefon No:

e-Posta:

İnternet Adresi:

Direkt Hat:

Keş Adresi: izu@hs01.kep.tr

	ETİK ONAY BELGESİ	Doküman No	ET-FR-675
		İlk Yayın Tarihi	27.11.2023
		Revizyon Tarihi	22.12.2023
		Revizyon No	01
		Sayfa	1/1

Tarih	22.12.2023
Sayı	2023/08
Araştırmanın Niteliği	Yüksek Lisans Tezi
Araştırmanın Adı	<i>Evden Okula Uzanan Şiddet: Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Aile İçi Şiddet Bağlamında İncelenmesi</i>
Sorumlu Araştırmacının Adı Soyadı	Muhammed Furkan CAN
Danışman Adı Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Sena ÖKSÜZ POPLATA
Karar	UYGUNDUR

(İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Etik Kurulu'nun kararı tavsiye niteliğinde olup, Üniversitemizle ilgili etik ilkelerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla taşımaktadır.)

(Katıldı)
Prof. Dr. Kadir CANATAN
Başkan

(Katıldı)
Prof. Dr. Mehmet Emin KÖKTAŞ
Başkan V.

(Katıldı)
Prof. Dr. Mustafa ATEŞ
Üye

(Katıldı)
Prof. Dr. Beytullah KAYA
Üye

(Katıldı)
Prof. Dr. Ayşe Nefise BAHÇECİK
Üye

(Katıldı)
Prof. Dr. Yahya Kemal YOĞURTÇU
Üye

(Katıldı)
Av. Bilal ŞAMAT
Üye

Kurul Yeminli Kâtibi Selda ŞENOL

EK 2 – Valilik Oluru

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-59090411-20-97797271
Konu : Anket ve Araştırma İzni (Muhammed Furkan
CAN)

29/02/2024

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi : a) Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 2020/2 sayılı genelgesi.
b) İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesinin 23.01.2024 tarihli ve E-34555043-100-2400003744 sayılı yazısı.
c) Müdürlüğümüz Araştırma ve Anket Komisyonunun 23.02.2024 tarihli tutanağı.

Araştırma Konusu : Evden Okula Uzanan Şiddet: Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Aile İçi Şiddet Bağlamında İncelenmesi
Araştırma Türü : Anket
Araştırma Yeri : Küçükçekmece, Büyükçekmece
Araştırma Yapılacak Kişiler : Ortaokul Öğrencileri
Araştırmanın Süresi : 2023 - 2024 Eğitim - Öğretim Yılı

Yukarıda bilgileri verilen araştırmanın; 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununa aykırı olarak kişisel veri istenmemesi, öğrenci velilerinden açık rıza onayı alınması, bilimsel amaç dışında kullanılmaması, bir örneği Müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun kamuoyuyla paylaşılmaması ve araştırma bittikten sonra 2 (iki) hafta içerisinde Müdürlüğümüze gönderilmesi, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde, ilgi (a) genelge esasları dâhilinde uygulanması kaydıyla Müdürlüğümüze uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Doç. Dr. Murat Mücahit YENTÜR
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR

Mustafa KAYA
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:

- İlgi (b) Yazı ve Ekleri (6 Sayfa)
- İlgi (c) Tutanak (1 Sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Binbirdirek Mah. İmran Öktem Cad. No: 1 Sultanahmet Fatih İstanbul Belge Doğrulama : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Telefon : 0212 384 36 32 Bilgi İçin : Aykut ÇELİK
E-posta : stratejigelistirme34@meb.gov.tr Unvanı : Büro Hizmetleri
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr İnternet Adresi : <http://istanbul.meb.gov.tr/>

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden dd4a-3e05-343c-b51b-b55c kodu ile teyit edilebilir.

EK 3 – Ölçek İzinleri

2 ileti dizisinden 2. < >

"Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği" için izin talebi

 Furkan Can
Alıcı: tayip

16 Eki 2022 15:22

Sayın Hocam Merhabalar;
Ben İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksek Lisans öğrencisi Muhammed Furkan CAN.
Eğer izniniz olursa tez konumla ilgili sizin geliştirmiş olduğunuz "Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği"ni ortaokul öğrencilerinde kullanmak isterim.
Saygılarımla.

 Tuncay Ayas
Alıcı: ben

Kolaylıklar
Prof. Dr. Tuncay AYAS
Sakarya Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Psikolojik Danışma ve Rehberlik ABD

2 Ek - Gmail tarafından tarandı

2 ileti dizisinden 1. < >

"Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Aile İçi Şiddet Ölçeği" için izin talebi

 Furkan Can
Alıcı: yldirmirfann

17 Eki 2022 Pzt 19:56

Sayın Hocam Merhabalar;
Ben İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksek Lisans öğrencisi Muhammed Furkan CAN.
Eğer izniniz olursa tez konumla ilgili geliştirmiş olduğunuz "Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Aile İçi Şiddet Ölçeği"ni ortaokul öğrencilerinde kullanmak isterim.
Saygılarımla.

 İrfan Yıldırım
Alıcı: ben

Merhabalar Muhammed Furkan Bey, elbette kullanabilirsin, sonrasında referans verildiği sürece kullanılabilir tabiki. İyi çalışmalar diliyorum.

Dr. Öğr. Üyesi İrfan yıldırım
Şirnak Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Sosyal Hizmet Bölümü

EK 4 – Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu araştırma, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi – Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Öğrencisi Muhammed Furkan CAN tarafından yürütülmektedir. Araştırmada; ortaokul öğrencileri arasında görülen akran zorbalığının aile ortamında algılanan şiddet ile ilişkili olup olmadığı araştırılacaktır. Araştırmaya katılarak bilime ve akademiye katkı sağladığınız için çok teşekkür ederiz.

Size uygun olan seçeneğin yanındaki () alana **X** koyunuz.

Cinsiyetiniz: () Kız () Erkek

Yaşınız:

Sınıfınız: () 5. Sınıf () 6. Sınıf () 7. Sınıf () 8. Sınıf

Anne-Baba Birliktelik Durumunuzu İşaretleyiniz.

() Sağ-Birlikte () Sağ-Ayrı () Anne Vefat () Baba Vefat

Annelerinizin Eğitim Durumunu İşaretleyiniz.

() Okuryazar Değil () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Lisansüstü

Babanızın Eğitim Durumunu İşaretleyiniz.

() Okuryazar Değil () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Lisansüstü

Kardeşlik Sıranızı/Durumunuzu İşaretleyiniz.

() İlk Çocuğum () Orta Çocuğum () Son Çocuğum () Tek Çocuğum

Size, Ailenizin Ekonomik Durumunu En İyi İfade Eden Seçenek Hangisidir?

() Çok Düşük () Düşük () Orta () Yüksek () Çok Yüksek

EK 5 – Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıda öğrenciler arasında zaman zaman gözlenen bir takım söz ve eylemler yer almaktadır. Bazı öğrenciler bu söz ve eylemleri bazen tek başlarına bazen de arkadaşlarıyla birlikte yaparak kendilerinden daha güçsüz öğrencileri **rahatsız** ederler. Sizden istenen bu söz ve eylemlere; a) ne sıklıkla **uğradığınızı** ve b) ne sıklıkla **yaptığınızı** ilgili maddenin karşısına işaretlemenizdir.

Adınızı ve soyadınızı yazmayınız ve sorulara lütfen **dürüst** cevap veriniz. Vereceğiniz cevaplar **gizli tutulacak** ve hiç kimseye gösterilmeyecektir.

Hepinize şimdiden teşekkürler.

Sınıfınız :
Cinsiyetiniz :

		BANA YAPILDI					BEN YAPTIM				
		Hemen hemen hergün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman	Hemen hemen hergün	Haftada en az 1 defa	Ayda 1 defa	Dönem boyunca 1 defa	Hiçbir zaman
1	El-kol şakası yaparak rahatsız etme										
2	Rahatsız etmek amacıyla sürekli olarak gıdıklama										
3	Saç ve kulak çekme										
4	Oturmak üzereyken altına rahatsız edici bir cisim koyma										
5	Kuyrukta zorla sırasını alma, önüne geçme										
6	Oyun oynarken sahayı ya da bir mekanı güç kullanarak terketmeye zorlama										
7	Çimdik atma, ısırma										
8	Kalem, toplu iğne vb. sivri cisimler ile saldıрма										
9	İtme, dürtme, kolunu bükme, çelme takma, yere düşürme										
10	Zarar vermek ya da rahatsız etmek amacıyla üzerine bazı cisimler atma, fırlatma										
11	Kasıtlı olarak omuz atma, dirsek vurma, çarpma										
12	Sopa, çubuk, cetvel vb. cisimler ile vurma										
13	Tekme-tokat atma, yumruk atma, yüze, kafaya, enseye vurma										
14	Bıçak, muşta, tornavida, maket bıçağı vb. kesici aletlerle saldıрма veya korkutma										
15	Tabanca gibi ateşli ve patlayıcı maddelerle saldıрма ya da korkutma										

EK 6 – Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Aile İçi Şiddet Ölçeği

Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Aile İçi Şiddet Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Ek: Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Aile İçi Şiddet Ölçeği

	Her Zaman	Genellikle	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman
Fiziksel Şiddet					
1. Evimizde çocuklar birbirlerine fiziksel şiddet (tekme, tokat, saç çekme, bir şey fırlatma vb.) uygular.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
2. Evde annem ile çocuklar arasında fiziksel şiddet yaşanır.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
3. Evde babam ile çocuklar arasında fiziksel şiddet yaşanır.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
4. Evde annem ile babam arasında fiziksel şiddet yaşanır.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
5. Ailem, yanlış bir davranışımı gördüğünde beni fiziksel şiddetle cezalandırır.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
6. Eve geç gittiğim için ailede dayak yediğim oldu.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
7. Ailem, fiziksel şiddet kullanarak üzerimde baskı kurmaya çalışır.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
8. Ailemdeki bireyler kızdıklarında birbirlerine bir şeyler fırlatırlar.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
9. Derse çalışmadığım için fiziksel şiddete maruz kalırım.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
Sözel (Psikolojik) Şiddet					
10. Evimizde başkalarının çocuklarıyla kıyaslama yapılır.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
11. Evimizde bireyler arasında “alaya alma” durumları görülür.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
12. Benim kimlerle arkadaş olacağıma sadece ailem karar verir.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
13. Aile fertleri birbirleriyle uzun süre küs kalırlar.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
14. Ailemde erkek ve kız çocukları arasında ayrımcılık yapılır.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
15. Ailemin okuduğum okulu tercih etmemde isteğim dışında müdahalesi oldu.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
16. Ailemde bireyler arasında küfürlü konuşmalar olur.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
17. Ailemde bireyler birbirlerine üstünlük kurmak için birbirlerini tehdit eder.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
18. Okul başarısızlığım yüzüme vurulur.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
19. Ailemde bireyler birbirlerine lakap takarlar.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
20. Evdeki bireyler isteklerini birbirlerine bağırarak kabul ettirirler.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
21. Ailemde bireyler arasında kavgaya varan sert tartışmalar olur.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
22. Ailemizde bireylerin kılık kıyafetine karışılır.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
Ekonomik Şiddet					
23. Aile bütçesine katkı için istemediğim halde zorla bir işte çalıştırıldığım oldu.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
24. İhtiyacım olduğunda ailemden para istemekten korkarım.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
25. Ailemin durumu iyi olsa bile bana yeterince harçlık vermez.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
26. Ailem benim harçlığımı nereye harcadığımı sıkı bir şekilde denetler.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
27. Ailemizde harcama yapılmasın diye aile bireylerine para verilmez.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
28. Aile bireylerinin kazandıkları paralara aile reisi tarafından el konulur.	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)

EK 7 – Veli Onam Formu

Ek-1

Sayın Veli;

Çocuğunuzun katılacağı bu çalışma, “Evden Okula Uzanan Şiddet: Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Aile İçi Şiddet Bağlamında İncelenmesi” adıyla, 2024 Şubat – Nisan tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Okullardaki akran zorbalığının aile içi şiddet bağlamında incelenmesidir.

Araştırma Uygulaması: Anket şeklindedir.

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve okul yönetiminin de izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çocuğunuz çalışmaya katılıp katılmamakta özgürdür. Araştırma çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır. Çocuğunuzun katılımı **tamamen sizin isteğinize bağlıdır**, reddedebilir ya da herhangi bir aşamasında ayrılabilirsiniz. Araştırmaya katılmamama veya araştırmadan ayrılma durumunda öğrencilerin akademik başarıları, okul ve öğretmenleriyle olan ilişkileri etkilemeyecektir.

Çalışmada öğrencilerden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir.

Uygulamalar, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden çocuğunuz kendisini rahatsız hissederse cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta özgürdür. Bu durumda rahatsızlığın giderilmesi için gereken yardım sağlanacaktır. Çocuğunuz çalışmaya katıldıktan sonra istediği an vazgeçebilir. Böyle bir durumda veri toplama aracını uygulayan kişiye, çalışmayı tamamlamayacağını söylemesi yeterli olacaktır. Anket çalışmasına katılmamak ya da katıldıktan sonra vazgeçmek çocuğunuza hiçbir sorumluluk getirmeyecektir.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

Araştırmacı : Muhammed Furkan CAN

İletişim Bilgileri :

*Velisi bulunduğum sınıfı numaralı öğrencisi
.....'in yukarıda açıklanan araştırmaya katılmasına izin veriyorum.
(Lütfen formu imzaladıktan sonra çocuğunuzla okula geri gönderiniz*).*

..... / /

İsim-Soyisim İmza :

Veli Adı-Soyadı :

Telefon Numarası :

EK 8 – Katılım Kabul Formu

Sayın Katılımcımız;

Katılacağımız bu çalışma, “Evden Okula Uzanan Şiddet: Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Aile İçi Şiddet Bağlamında İncelenmesi” adıyla, Muhammed Furkan CAN tarafından Şubat – Nisan 2024 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Okullardaki akran zorbalığının aile içi şiddet bağlamında incelenmesidir.

Araştırmanın Nedeni: O Tez Çalışması

Araştırmanın Yapılacağı Yer(ler):

Araştırma Uygulaması: O Anket

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve okul/kurum yönetiminin izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çalışmada sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Veriler sadece araştırmada kullanılacak ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır.

Uygulamalar, kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden rahatsız hissederseniz cevaplama işini yarıda bırakabilirsiniz.

Katılımı onaylamadan önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

Araştırmacı : Muhammed Furkan CAN

İletişim bilgileri :

Yukarıda bilgileri bulunan araştırmaya katılmayı kabul ediyorum.

.... / /

İsim-Soyisim İmza:

Katılımcı Adı-Soyadı :

Telefon Numarası :

ÖZGEÇMİŞ

Muhammed Furkan CAN

A. EĞİTİM

- **Ön Lisans:** Atatürk Üniversitesi, Acil Durum ve Afet Yönetimi – 2023
- **Lisans:** Atatürk Üniversitesi, Sosyal Hizmet Lisans Bölümü – 2015
- **Yüksek Lisans:** İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü – 2024

B. SERTİFİKALAR

- Aile Danışmanlığı Eğitimi (Biruni Üniversitesi)
- İlk Yardım Eğitici Eğitimi (Sağlık Bakanlığı)
- Bağımlılık Danışmanlığı (İstanbul Üniversitesi)
- Madde Bağımlılığı ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Eğitimi (AYBUDER)
- Madde Bağımlılığı Alanında Koruyucu ve Önleyici Çalışmalar Eğitimi (BAY-DER)
- Evde Çocuk Bakımı (Halk Eğitim Merkezi)

C. MESLEKİ DENEYİMLER

- Mutlu Yuva Derneği – Sosyal Hizmet Uzmanı, 2015 – 2016
- Beyoğlu Kaymakamlığı – Sosyal Hizmet Uzmanı, 2016
- Yetim Vakfı – Sosyal Hizmet Uzmanı, 2016 – 2018
- İnsan Hak ve Hürriyetleri İHH İnsani Yardım Vakfı – Sosyal Hizmet Uzmanı, 2018 – Devam

D. YAYINLAR

- Can, M. F., “Aile İçi Şiddetin, Zorbalığa Maruz Kalma ve Zorbalık Davranışında Bulunma Bağlamında İncelenmesi”, 6. Uluslararası Multidisipliner Çocuk Çalışmaları Kongresi. İstanbul, 2024